RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1888. Andra Kammaren. N:o 50.

Lördagen den 5 maj

kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne april.

§ 2.

Godkändes Riksdagens kanslis förslag
dels till nedannämnda paragrafer i riksdagsbeslutet:
n:o 18, angående ändring af 6 kap. strafflagen;
n:o 19, angående ändring i gällande bestämmelser om tiden för hyttjanderätts aftals bestånd;
och *dels* till Riksdagens skrifvelser till Konungen:
n:o 46, angående omarbetning af förordningen den 12 februari 1864 om hvad i afseende å passagerareångfartygs byggnad, utrustning och begagnande iakttagas bör;
n:o 47, angående åstadkommande af en allmän pensionsinrättning för barnmorskor; samt
n:o 48, rörande ändrade bestämmelser angående aflöning åt lärare och lärarinnor vid folkskolorna.

§ 3.

Gemensamma omröstningar.

Fortsattes de i gårdagens sammanträde började gemensamma omröstningar öfver de i bevillningsutskottets memorial n:is 12, 13 och 14 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringspropositioner rörande åtskilliga frågor, deri kamrarne fattat olika beslut.

Gemensamma omröstningar. (Forts.)

15:de omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 12, punkt 10*).

Den, som i likhet med Första Kammaren, bifaller hvad bevillningsutskottet hemstält i 59:de punkten af dess betänkande n:o 8, med den ändring att senare delen af rubriken n:o 236 i tulltaxan erhåller följande lydelse:

slipade, polerade, fernissade, lackerade eller förzinkade 6 kronor allt för 100 kilogram räknadt;

med rent eller blyhaltigt tenn öfverdragna ..... fria

röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, beslutit, att rubriken n:o 236 i tulltaxan skall erhålla följande lydelse:

Valsade eller smidda plåtar:

utan slipning eller polering och utan öfverdrag af annan metall eller annan å dem anbragt ytbetäckning:

a) af 3 millimeters tjocklek eller deröfver:

utan vidare bearbetning än att de äro klippta ..... fria

böjda, pressade, med upphöjda kanter eller med hål försedda ..... 3 kronor

b) under 3 millimeters tjocklek ..... 4 „

slipade, polerade, fernissade, lackerade eller förzinkade 6 „ allt för 100 kilogram räknadt;

med rent eller blyhaltigt tenn öfverdragna..... fria.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 128 Ja och 86 Nej.

---

*) I 59:de punkten af betänkandet n:o 8 hade utskottet hemstält, att rubriken n:o 236 i tulltaxan måtte erhålla följande lydelse:

Valsade eller smidda plåtar, äfven om de äro klippta, böjda, med hål försedda eller hafva kanterna uppvikta:

utan slipning eller polering och utan öfverdrag af annan metall eller annan å dem anbragt ytbetäckning:

af 3 mm. tjocklek och deröfver ..... 3 kronor

af mindre tjocklek..... 4 „

slipade, polerade, fernissade, lackerade, förzinkade, förtenta eller med annan oädel metall öfverdragna ..... 6 „ allt för 100 kilogram räknadt.

Gemensamma omröstningar. (Forts.)

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 80 Ja och 43 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster eller ..... 128 Ja och 86 Nej, sammanräkningen visar ..... 208 Ja och 129 Nej; och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

16:de omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 12, punkt 11*).

Den, som i likhet med Andra Kammaren, bifaller, hvad bevillningsutskottet hemstält i dess betänkande n:o 8, punkt 72, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har Riksdagen, i likhet med Första Kammaren, beslutit, dels att de i tulltaxans rubrik n:o 249 förekommande orden "förgylda eller försilfrade" skola ändras till "förgylda, försilfrade eller pläterade", dels ock, med afslag å utskottets ifrågavarande hemställan, så vidt den afser ändring af rubriken n:o 250 i tulltaxan, att sistnämnda rubrik skall bibehållas oförändrad.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 75 Ja och 134 Nej.

---

*) Under erinran bland annat, att rubrikerna 249 och 250 i gällande tulltaxa hafva följande lydelse:

		Qvantitet för tullberäkningen.	Tullsats.	
	Jern och *Stål:*			
	andra ej specificerade eller till jernvägsmateriel eller maskinerier, redskap och verktyg ej hänförliga jern- och stålvaror		Kr.	ö.
249.	förgylda eller försilfrade	1 kilogram	—	70
250.	förnicklade, polerade eller lackerade	1 kilogram	—	35

hade utskottet i 72:dra punkten af betänkandet n:o 8 hemstält, att Riksdagen måtte besluta, att rubriken n:o 250 i tulltaxan skall heta: "förnicklade, polerade, lackerade, galvaniserade eller pläterade."

Gemensamma omröstningar. (Forts.)

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 22 Ja och 95 Nej,
hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens
röster eller..... 75 Ja och 134 Nej,
sammanräkningen visar ..... 97 Ja och 229 Nej;
och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Nej-propositionens innehåll.

17:de omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 12, punkt 12).

Den, som i likhet med Första Kammaren, vill, att tullen å kaffe skall nedsättas från sitt nuvarande belopp, 26 öre, till 12 öre samt tullen å kaffe, brändt, och alla till kaffesurrogat användbara brända växter från sitt nuvarande belopp, 35 öre, till 20 öre, allt för 1 kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, afslagit så väl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 127 Ja och 87 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 76 Ja och 50 Nej,
hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens
röster eller..... 127 Ja och 87 Nej,
sammanräkningen visar..... 203 Ja och 137 Nej;
och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

18:de omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 12, punkt 13*)

Den, som i likhet med Andra Kammaren, bifaller hvad bevillningsutskottet rörande tull å hästar hemstält i 86:te punkten af dess be-

*) I 86:te punkten af betänkandet n:o 8 hade utskottet bland annat hemstält, att tullen å hästar måtte sättas till 50 kronor, med iakttagande likväl att diföl, som åtföljа modern, fortfarande må få införas tullfritt.

tänkande n:o 8, med den ändring att orden "diföl, som åtfölja modern", utbytas mot orden "föl under ett år", röstar *Gemensamma omröstningar. (Forts.)*

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Första Kammaren, afslagit utskottets hemställan i berörda punkt, i hvad den afser hästar.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 136 Ja och 75 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 55 Ja och 71 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster eller ..... 136 Ja och 75 Nej,

sammanräkningen visar ..... 191 Ja och 146 Nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

19:de omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 12, punkt 14).

Den, som i likhet med Andra Kammaren, vill, att kött af alla slag af fogel samt vildt skall åsättas en tull af 20 öre för 1 kilogram och andra slag af kött, ej specificerade, en tull af 7 öre, likaledes för 1 kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Första Kammaren, beslutit, att kött af alla slag af fogel skall åsättas en tull af 20 öre för 1 kilogram och andra slag af kött, ej specificerade, en tull af 7 öre likaledes för 1 kilogram.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jem-

Gemensamma omröstningar. (Forts.)

väl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 121 Ja och 80 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 13 Ja och 99 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster eller..... 121 Ja och 80 Nej, sammanräkningen visar ..... 134 Ja och 179 Nej; och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Nej-propositionens innehåll.

20:de omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 12, punkt 15*).

Den, som i likhet med Första Kammaren, bifaller hvad bevillningsutskottet i dess betänkande n:o 8, punkt 91 hemstält, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, med bifall till herr Hedlunds i ämnet väckta motion, beslutit, att å ohäckladt lin skall sättas en tull af 20 öre och å häckladt sådant en tull af 25 öre pr kilogram.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 159 Ja och 48 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 93 Ja och 18 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster eller ..... 159 Ja och 48 Nej, sammanräkningen visar ..... 252 Ja och 66 Nej; och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

---

*) Utskottet hade i 91:sta punkten af betänkandet n:o 8 hemstält, att hvad herr Hedlund i motion n:o 21, bland annat, föreslagit om tull å lin, nu tullfritt, måtte lemnas utan allt afseende.

Gemensamma omröstningar. (Forts.)

21:sta omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 12, punkt 16).

Den, som, i likhet med Andra Kammaren, vill att å potates, äfven krossad eller rifven, skall sättas följande tull, nemligen: då den införes under tiden den 1 mars—den 31 augusti, 1 krona 50 öre och, då den införes å annan tid, 50 öre, allt för 100 kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Första Kammaren, beslutit, att å potates, äfven krossad eller rifven, skall sättas en tull af 50 öre för 100 kilogram.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 95 Ja och 117 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 23 Ja och 92 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster eller..... 95 Ja och 117 Nej, sammanräkningen visar..... 118 Ja och 209 Nej; och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Nej-propositionens innehåll.

22:dra omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 12, punkt 17).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att tullen å té skall från sitt nuvarande belopp, 80 öre, nedsättas till 50 öre för 1 kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Gemensamma omröstningar. (Forts.)

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, med afslag å utskottets hemställan, beslutit bibehålla tullen å té vid dess nuvarande belopp.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 87 Ja och 119 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 79 Ja och 25 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster eller ..... 87 Ja och 119 Nej, sammanräkningen visar ..... 166 Ja och 144 Nej; och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

23:dje omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 12, punkt 18).

Den, som, i likhet med Andra Kammaren, vill, att å tjära skall sättas en tull af 1 krona för 100 kilogram, kärlens vigt inberäknad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Första Kammaren, afslagit utskottets ifrågavarande hemställan.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 119 Ja och 89 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 40 Ja och 71 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster eller ..... 119 Ja och 89 Nej, sammanräkningen visar ..... 159 Ja och 160 Nej; och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Nej-propositionens innehåll.

24:de omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 12, punkt 19).

Den, som i likhet med Andra Kammaren, vill, att å ägg skall sättas en tull af 20 öre för 1 kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Första Kammaren, afslagit utskottets ifrågavarande hemställan.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 114 Ja och 93 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 43 Ja och 73 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster eller..... 114 Ja och 93 Nej, sammanräkningen visar..... 157 Ja och 166 Nej; och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

25:te omröstningen:

(enligt bevillningsutskotets memorial n:o 14)

Den, som, i likhet med Andra Kammaren, vill,

att hamp-, lin-, raps- och roffrö samt klöfverfrö förklaras fria från tull;

att timotej- och öfriga slag af gräsfrö åsättas en tull af 5 öre;

att å tall-, gran- äfvensom öfriga slag af trädfrö sättes en tull af 50 öre; samt

att för andra slag af frö, ej specificerade, bestämmes en tull af 15 öre;

allt för ett kilogram, röstar

Ja;

Gemensamma omröstningar. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Första Kammaren, beslutit, att hamp-, lin-, raps- och roffrö skola förklaras fria från tull; att timotejfrö skall åsättas en tull af 5 öre; samt att å tall-, gran- äfvensom öfriga slag af trädfrö skall sättas en tull af 50 öre; allt för 1 kilogram; hvaremot Riksdagen afslagit väckt förslag derom, att för klöfver- och andra slag af frö, ej specificerade, måtte bestämmas en tull af 15 öre för 1 kilogram.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 104 Ja och 100 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 28 Ja och 84 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster eller..... 104 Ja och 100 Nej, sammanräkningen visar..... 132 Ja och 184 Nej; och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Nej-propositionens innehåll.

26:te omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 13*).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, bifaller hvad bevillningsutskottet hemstält i 2:dra punkten af dess betänkande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, med bifall till herr W. Farups i ämnet väckta motion, beslutit, att till gällande bevillningsförordning § 8, mom. 2, skall fogas en punkt af följande innehåll: "inkomst genom skogsafverkning eller försäljning af skog å annans mark", samt att äfvenledes till samma förordnings § 12

*) Utskottet hade afstyrkt herr W. Farups i nejpropositionen omförmälda motion.

skall fogas ett moment af följande lydelse: "innehafvare af rätt till afverkning af skog å annans mark, för inkomst deraf: der skogen är belägen."

Gemensamma omröstningar. (Forts.)

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkning, och utföll omröstningen med 79 Ja och 127 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anstäld, hade utfallit med ..... 91 Ja och 15 Nej,
hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster eller ..... 79 Ja och 127 Nej,
sammanräkningen visar ..... 170 Ja och 142 Nej;
och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

§ 4.

Efter föredragning af statsutskottets memorial n:o 59, med förslag till voteringsproposition i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om Kongl. Maj:ts proposition angående aflöningsstat för tjenstepersonalen vid folkskolelärarnes pensionsinrättning m. m., blef den föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 5.

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial n:o 60, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut angående Kongl. Maj:ts proposition i fråga om eftergift å 1887 års arrende för en del kronoegendomar.

§ 6.

Föredrogs och bordlades för andra gången:
bevillningsutskottets betänkande n:o 15; och
Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6 i samlingen n:o 35).

§ 7.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{1}{4}$ 3 e. m.

In fidem
A. E. J. Johansson.

Lördagen den 5 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen tillkännagaf, under åberopande af i sådant afseende mellan herrar talmän träffad öfverenskommelse, att gemensam omröstning öfver den i statsutskottets memorial n:o 59 föreslagna och numera af båda kamrarne godkända voteringsproposition rörande en fråga, derom kamrarne stannat i olika beslut, komme att ega rum vid början af kamrarnes sammanträden nästa måndag den 7 dennes.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m.

§ 2.

Till kammarens afgörande förelåg nu sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 5, i anledning i af väckt motion angående uppförande å Helgeandsholmen af en byggnad för Riksdagen, riksbanken, riksgäldskontoret och justitieombudsmansexpeditionen m. m.

Punkten 1.

Uti en inom Riksdagens Första Kammare väckt, till sammansatta utskottets förberedande handläggning öfverlemnad motion (n:o 6) hade herr *P. Em. Lithander* föreslagit, bland annat, att Riksdagen måtte besluta,

att en för inrymmande af riksdagen, Riksbanken, riksgäldskontoret och justitieombudsmansexpeditionen afsedd byggnad må uppföras å vestra delen af Helgeandsholmen.

Med anledning häraf hemstälde utskottet, under förevarande punkt, att för inrymmande af Riksdagen, riksgäldskontoret och justitieombudsmannsexpeditionen samt af riksbanken måtte uppföras tvenne skilda byggnader å vestra delen af Helgeandsholmen.

I en vid utlåtandet fogad reservation yrkades deremot af herrar *Carl Ifvarsson*, *And. Persson* i Mörarp, *A. P. Danielson* och *P. O. Hörnfeldt:*

att förevarande motion måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen besluter,

a) att åt fullmägtige i riksbanken uppdraga att för tillgängliga medel anskaffa en för bankens behof tillräcklig, centralt belägen tomt, dock icke den af motionären föreslagna, äfvensom låta uppgöra ritningar med kostnadsförslag till en ny riksbanksbyggnad å den sålunda förvärfvade tomten, att för nästkommande lagtima Riksdag framläggas,

eller, derest det icke låter sig göra att anskaffa sådan tomt, gå i författning om uppgörande af ritningar med kostnadsförslag till en byggnad för riksbanken å de tomter, den nu innehar, att likaledes underställas nästkommande lagtima Riksdags pröfning, för hvilka ritningar med kostnadsförslag kostnaden må bestridas af tillgängliga medel; samt

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

b) att åt fullmägtige i riksgäldskontoret uppdraga att låta utreda, hvar och huru lämplig byggnadsplats för nytt riksdagshus må kunna beredas, dock icke å Helgeandsholmen, samt låta upprätta ritningar med kostnadsförslag för nytt riksdagshus å den af dem lämpligast befunna byggnadsplatsen, att för nästkommande lagtima Riksdag framläggas, äfvensom gå i författning om upprättande af nya ritningar med kostnadsförslag för om- eller tillbyggnad af det nuvarande riksdagshuset, att äfven för nämnda Riksdag framläggas; egande fullmägtige i riksgäldskontoret att af tillgängliga medel bestrida härför erforderliga kostnader.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Redelius: Då jag i föreliggande fråga anser mig böra i händelse af votering rösta mot utskottets betänkande, vill jag med några ord angifva skälen derför.

Dessa skäl äro dels af tillfällig natur, d. v. s. sådana, som under andra förhållanden icke skulle ega samma betydelse som nu, och dels af mera varaktig natur. — Till de förra räknar jag först *den afsedda byggnadsplatsens tillgänglighet.* Det synes mig nemligen motbjudande att bebygga en tomt, hvilken Riksdagen eller staten endast till en del disponerar, så vida icke egaren till den öfriga delen af tomten uttryckligen medgifver ett dylikt bebyggande. Härtill kommer, att frågan om och till hvilket pris bazaren på Norrbro kan för ifrågavarande ändamål inlösas är outredd. Att inlösandet af denna byggnad icke kan ske för den af utskottet antagna summan, derom torde alla vara ense; ty då den årliga hyressumman för byggnaden uppgår till 31,700 kronor, kan man naturligen icke få inlösa byggnaden för 250,000. Det synes mig derför, som om man hellre borde först uppgöra en vilkorlig öfverenskommelse med bazarbolaget, så att man, under förutsättning att Riksdagen ville bifalla utskottets förslag och i öfverensstämmelse dermed godkänna öfverenskommelsen, å ena sidan tillförsäkrade bolaget en viss lösesumma och å den andra sidan hade visshet, att bolaget åtnöjde sig med densamma. Mot en dylik öfverenskommelse synes mig ingen synnerligt stor svårighet böra möta.

Till nu ifrågavarande skäl för afslag å utskottets hemställan räknar jag vidare *byggnadsplatsens otillräcklighet.* Enligt sakkunniges uttalanden är nemligen tomten alldeles för liten och behöfver genom pålning och utfyllning utvidgas. — Än vidare räknar jag hit *grundens beskaffenhet.* Det uppgifves nemligen att bottnen består af uppslammad jord af lös beskaffenhet. Visserligen hvilar denna botten på berggrund, som dock på sina ställen anträffas först vid *70 fots djup,* men då berget närmare upp mot Norrbro stiger upp *öfver vattenytan,* och denna berggrund derför måste vara *starkt sluttande,* synes det mig

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

i allt fall betänkligt att på dylik grund, nemligen sluttande berg i rinnande vatten, bygga så tunga byggnader. Denna svårighet kan naturligen öfvervinnas — ty hvilka svårigheter kan man ej med nutida hjelpmedel öfvervinna! — men icke utan ganska stora kostnader; och derför anser jag den nu anförda omständigheten för närvarande utgöra hinder för bifall till förslaget.

Det andra slaget af skäl mot företaget, d. v. s. de af mera varaktig natur, väger dock mera än de nu nämnda, och bland dessa skäl är *den stora kostnaden* det vigtigaste. Kunde detta hinder för bifall undanrödjas, så skulle jag med nöje gå in på att förlägga byggnaderna på den föreslagna platsen, ty, bortsedt från kostnaden, har jag mot byggnadernas föreslagna läge inga synnerliga invändningar att göra. Om detta läge liksom om utsigten till och från slottet m. m. vill jag ej ens yttra mig, då fackmän i denna punkt äro af olika meningar. Nej, kostnaden är det, som ingifver mig största betänkligheten mot förslaget. Utskottet föreslår visserligen en bestämd summa och hemställer, att Riksdagen måtte vid sitt beslut i frågan fästa det vilkor att denna summa, 6,400,000 kronor, icke finge öfverskridas. Men vi kunna ju väl förstå, att ett dylikt vilkor komme att betyda intet; ty antaget att Riksdagen godkänner betänkandet och beslutar byggnadernas uppförande, så tviflar väl ingen på att, om så blir erforderligt, nya summor måste voteras; ja, om ock kostnaden skulle uppgå till 16 i stället för 6 millioner, så måste vi, då vi en gång börjat, fortsätta att bevilja dessa medel. Detta vilkor är sålunda utan all betydelse; och skulle det icke vara anfördt såsom lockbete, så kan detsamma dock verka derhän, att det hos en eller annan borttager farhågorna för de stora kostnaderna och derigenom befordrar förslagets antagande. Med förslaget i denna del är jag desto mindre tillfredsställd, som deri saknas tillbörlig utredning, liksom ej heller specificeradt kostnadsförslag bifogats, så att man ej vet hvad man beslutar. Men äfven om man hade full visshet att man för ifrågavarande summa, 6,400,000 kronor, skulle kunna genomföra förslaget, synes mig beloppet i allt fall för högt. Enligt uppgifter, som lemnats af den för utredande af denna fråga tillsatta komité, finnas ju andra platser, på hvilka dessa byggnader skulle kunna uppföras för halfva kostnaden; på Artilleriplanen t. ex. för blott 3,000,000 kronor och på den nuvarande platsen för ännu bättre pris. Jag frågar derför: förefinnes verkligen giltigt skäl för att nu ytterligare bevilja minst 3,000,000? Om något dylikt skäl icke förefinnes, är det ju likasom att kasta penningarna i sjön. Huru stora belopp vi nu, utan tvingande nödvändighet, skulle uppoffra, vill jag genom en enkel jemförelse visa. Om Riksdagen hvarje dag, under de 120 dagar densamma är samlad, voterade pensioner till belopp af 3,600 kronor och hölle på härmed under sju riksdagar, så skulle dessa belopp för alla sju riksdagarne, en hvar beräknad till 120 dagar, uppgå till blott 3,024,000 kronor eller icke fullt hälften af nu föreslagna byggnadssumma. Af så stor betydelse är den hälft, som enligt min åsigt skulle kunna besparas; och jag anser mig icke kunna stå till svars för att, då på andra

platser kan byggas lika beqvämt och rymligt, men för lägre summa, med min röst bidraga till dylikt slöseri!

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Jag vill icke längre upptaga kammarens tid med att framhålla åtskilliga andra sidor af saken, som jag funnit anmärkningsvärda; öfverlemnande åt de sakkunnige att närmare belysa frågan. Jag har endast i korthet velat angifva de skäl, hvarför jag anser att man icke bör godkänna utskottets förslag, å hvilket jag ock nu anhåller att få yrka afslag.

Men innan jag slutar, ber jag att få göra en liten anmärkning mot utskottet i formelt hänseende. Härutinnan synes mig nemligen utskottets motivering vara något ovanlig, i det att den framställes under form af en promemoria. Hvarför utskottet användt detta sätt att gå till väga kan jag icke förstå. Det ser ut som om utskottet citerade en annans ord — hvilkens kan jag icke säga; och det vore derför önskligt att af någon af utskottets ledamöter få litet närmare besked om den saken. Icke har väl utskottet kanske hittat promemorian på gatan? Nej! Motiveringen är naturligtvis utskottets egna ord, och det är gifvet att utskottet står för dem. Men huru vida utskottet också svarar för hvad som förekommer i den s. k. promemorian, d. v. s. den del af utskottets motivering, som står inom citationstecken, derom finnes icke ens någon antydan i utlåtandet. Icke kan väl ändock utskottet föreställa sig, att Riksdagen på grund af en namnlös promemoria skall fatta beslut i en fråga, der det gäller flera millioner; så lättsinnig tror jag icke att Riksdagen, svenska folkets representation, kan vara. Jag är ej med derom.

Jag yrkar afslag å den föredragna punkten.

Herr Jonsson i Hof: Jag får bekänna att den plats, Helgeandsholmen, som utskottet nu föreslagit för uppförande derå af riksdags- och riksbankshus, förr tilltalat mig mycket, dels derför att jag ansett densamma såsom den enda lämpliga för ett dylikt byggnadskomplex, dels derför att man samtidigt kunde få denna holme förskönad och befriad från de ruckel, som nu göra den till en missprydnad för hufvudstaden, i stället att det borde vara motsatsen. Men jag får desslikes bekänna, att mina sympatier för platsen nu försvunnit; och orsaken dertill är den form, som frågan numera fått. Ursprungligen nöjde man sig med en temligen måttlig gemensam byggnad för ändamålet, som kunde få rum på holmens vestra del, utan att, i följd af de ständigt stigande anspråken på utrymme, en god del af riksbankshuset skulle, som fallet blefve, om föreliggande förslag antoges, ligga i sjelfva strömmen samt uppföras på en grund, hvars säkerhet icke kan på förhand utrönas. De skäl, som förut anfördes för holmens användande, då det nemligen var fråga om att der uppföra ett för Riksdagen och riksbanken gemensamt riksdagshus, förefinnas således enligt min uppfattning icke vidare, sedan man nu kommit med det förslaget att åtskilja dessa byggnader, hvarigenom större tomtutrymme och större kostnader erfordras.

Men jag har äfven andra betänkligheter mot föreliggande förslag. Utskottet föreslår i 6:te punkten, att byggnaderna skola uppföras i

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

enlighet med genom bankofullmägtiges och fullmägtiges i riksgäldskontoret försorg upprättade och af dem gillade ritningar; med andra ord, att Riksdagen skulle afsäga sig rättigheten att granska och godkänna de blifvande byggnadsprojekten och lemna i desse fullmägtiges händer att styra och ställa med Riksdagens och riksbankens byggnadsangelägenheter.

Ett annat skäl för mig att motsätta mig förslaget i dess föreliggande form, om jag också för öfrigt vore fullt belåten med byggnadsplatsen, är att enligt min tanke vederbörande komité vid sina beräkningar rörande grundplanen för riksdagshuset i vissa fall tilltagit denna i alldeles för stor skala, synnerligast i fråga om kamrarnes samlingssalar. Härtill kunde man må hända hafva haft skäl på den tiden, då man trodde att antalet af kamrarnes ledamöter skulle växa på ett sätt, som icke kunde på förhand beräknas. Men numera kan man tryggt antaga, att en begränsning af antalet ledamöter kommer att ega rum. Till dessa betänkligheter i fråga om utrymmet vill jag lägga de för förslagets genomförande ifrågasatta kostnaderna, som jag anser vara af den betydenhet, att endast de borde utgöra ett hinder för Riksdagen att antaga det ifrågavarande förslaget. Men nu är det just utrymmet, som i min mening medför så stora olägenheter, att jag tror Riksdagen, när den en gång i en framtid finge pröfva lokalerna, komme att blifva missbelåten med dem. Dimensionerna af Andra Kammarens samlingssal äro beräknade till 120 fots bredd och 90 fots djup, och har ett ytinnehåll af 8,000 qvadratfot, eller ungefär tre gånger vår nuvarande samlingssals storlek. Herrarne kunna föreställa sig huru svårt det skulle blifva för talare med vanliga röstresurser att göra sin stämma förnimbar i en så oerhördt stor sal — det är redan som det nu är mången gång svårt att höra hvad som säges. Svårigheten i det afseendet kunde kanske blifva så stor, att man såge sig tvungen att i grundlagen bland stadgandena om valbarhet till riksdagsman intaga den bestämmelsen, att ingen annan dertill kunde utses än den som hade stark röst. Häri ligger således i min tanke en bestämd anledning att motsätta sig förslaget. Men det finnes äfven åtskilliga andra anledningar.

Utskottet har här sökt att förekomma de anmärkningar, som möjligen skulle komma att göras och hvilka äfven blifvit gjorda i afseende på kostnadsberäkningarna med den bestämmelsen, att föreslagna siffran 6,400,000 kronor icke skulle få öfverskridas. Jag får bekänna, att jag icke förmår att fatta betydelsen af detta i utskottets betänkande intagna vilkor. Vore meningen den att, om, sedan man satt arbetet i gång och kanske utfört detsamma till hälften, man då finner att kostnaden bestiger sig till högre belopp, än man beräknat, man då skulle nödgas att antingen upphöra med arbetet eller också ändra planen för detsamma så, att de byggnader, som man slutligen erhölle, icke komme att tillfredsställa någon; om, säger jag, detta vore meningen, som låge bakom detta vilkor, så saknar detsamma helt och hållet all betydelse. Lika litet tror jag att det skulle kunna lyckas för herrar fullmägtige i riksbanken och riksgäldskontoret att på förhand med entreprenörer träffa ett aftal, hvarigenom desse skulle åtaga sig att för den ifråga-

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

satta summan utföra ifrågavarande arbete efter af fullmägtige godkända ritningar; ty då man skall bygga på en så pass osäker grund som den, hvarom här är fråga, så tror jag knappast att någon entreprenör skall våga binda sig vid ett så halsbrytande företag som detta. Men om han detta oaktadt inläte sig på en dylik affär, så är det fara värdt att han återkommer till Riksdagen med en begäran om ersättning för de förluster, som han möjligen skulle komma att göra på detta företag, och svårt skulle det då blifva för Riksdagen att, i fall denne entreprenör visar att han på ett fullt tillfredsställande sätt skött det ifrågavarande arbetet, men att han likafullt förlorat derpå, neka honom en sådan ersättning. Det ifrågasatta vilkoret saknar således all betydelse. Men man måste på förhand kunna se att denna summa ingalunda kan räcka till, utan med säkerhet måste komma att i ganska väsentlig grad öfverskridas. Jag grundar denna min åsigt på åtskilliga faktiska förhållanden, som icke torde kunna jäfvas af någon. Först och främst förekommer härvid att, då bazarbyggnaderna icke torde kunna för ändamålet förvärfvas på annat sätt än genom expropriation, det är ganska tydligt att det bolag, som innehar dessa byggnader, skall söka att göra gällande den åsigten att hyresinkomsten deraf skall läggas till grund för beräknande af löseskillingen för samma byggnader, och att, om detta lyckas, man skall komma till helt andra siffror, än dem, som utskottet upptagit. Detta i afseende å priset. Vidare förekommer att, ehuru åtskilliga borrningar och mätningar blifvit verkstälda för bestämmande af olika djuplek på särskilda ställen af och kring holmen och afståndet från vattenytan till fast grund, så äro dock icke dessa borrningar och mätningar utförda på tillräckligt många ställen för att man med ledning af desamma skulle kunna bilda sig ett säkert omdöme. Men äfven om så skulle vara förhållandet, så måste herrarne likväl betänka hvad det vill säga att i vattnet lägga grund till en sådan stenkoloss som denna, der det delvis behöfves ända till 70 fot långa pålar, för att komma till säker och hållbar grund. Om man derjemte tager i betraktande den ofantligt stora betydelse strömsättningen och vattnets häftiga lopp hafva vid ett dylikt grundläggningsarbete, vare sig detta verkställes med användande af det ena eller det andra byggnadsmaterialet, så är det tydligt, att, när ett så magtpåliggande arbete som det ifrågavarande kommer till utförande, den person, som skall verkställa detsamma, icke får taga hänsyn allenast till kostnaderna, utan äfven till alla möjliga omständigheter, som inverka på byggnadens framtida bestånd, och då är det ju också tydligt, att de kostnadsberäkningar, som man här gjort, på långt när icke skola hålla streck. I afseende å beskaffenheten af den nu ifrågavarande grunden behöfver jag endast hänvisa herrarne till stränderna omkring denna norrström och till de kajer, som här och der måst den ena efter den andra ombyggas, för att herrarne må komma till insigt om de stora svårigheter, som möta för att erhålla en hållbar och säker grund för dessa byggnader. Dertill kommer en omständighet, som kanske torde få anses ännu betänkligare, nemligen den att ifrågasatta byggnader komma att delvis uppföras på ordentlig berggrund och

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

delvis på osäker grund; och någon större svårighet att öfvervinna veta byggnadsingeniörerna knappast utaf.

Jag har nu sökt att någorlunda tydligt utveckla de skäl, som varit för mig bestämmande, då jag funnit mig icke kunna godkänna utskottets förslag. Jag skall sedermera öfvergå till de reservationer, som åtföljа utskottets betänkande och i hvilka åtskilliga andra förslag blifvit framstälda. I momentet a) hemställes att Riksdagen måtte besluta att åt fullmägtige i riksbanken uppdraga att för tillgängliga medel anskaffa en för bankens behof tillräcklig, centralt belägen tomt, *dock icke den af motionären föreslagna*, äfvensom låta uppgöra ritningar med kostnadsförslag till en ny riksbanksbyggnad å den sålunda förvärfvade tomten, att för nästkommande lagtima Riksdag framläggas m. m. I momentet b) hemställes att fullmägtige i riksgäldskontoret måtte erhålla uppdrag att inom enahanda tid åstadkomma utredning, hvar och huru lämplig byggnadsplats för nytt riksdagshus kunde beredas, jemväl der med undantag af Helgeandsholmen. Detta må nu vara rigtigt, när man är ense om den uppfattningen, att Helgeandsholmen icke lämpar sig såsom plats för ett riksbanks- eller riksdagshus. Deremot tror jag att det icke är lämpligt eller rigtigt att åt fullmägtige lemna ett så stort och fritt spelrum som att låta dem utse den ena eller andra platsen samt derom åter inkomma med förslag till Riksdagen, hvarigenom svårigheten att komma till enighet i afseende på besluten skulle komma att ökas, i stället för att minskas. Så många platser hafva redan blifvit undersökta, att man väl icke behöfver antaga, att man skulle kunna påträffa någon ny plats, som ännu icke blifvit undersökt. Vid sådant förhållande borde kammarens ledamöter med ledning af dessa undersökningar redan nu kunna bestämma sig för den plats, der man önskar att dessa hus skola läggas. Jag tror vid sådant förhållande verkligen att det skulle vara ganska fördelaktigt, om man nu afsloge utskottets betänkande samt, på samma gång man lemnade ifrågavarande uppdrag åt fullmägtige, jemväl sökte att så vidt möjligt vore begränsa antalet af de platser, som borde ifrågakomma — allt till förekommande af allt för stor villervalla i afseende på sjelfva valet. För min del får jag säga, att bland de af den sista komitén föreslagna platser med hänsyn till läget för ett nytt riksdagshus ingen synes mig så lämplig som den norra delen af Kungsträdgården. Nämnda komité har emellertid såsom skäl för att icke upptaga detta förslag helt enkelt endast åberopat det skäl, som en föregående komité anfört, eller att det skulle vara skada att förstöra denna sköna plats för ett dylikt ändamål. Det må väl vara möjligt att genom denna inskränkning i utrymmet platsens utseende komme att litet mer eller mindre lida af att en dylik byggnad der uppfördes; men icke komme väl utrymmet att *så* mycket deraf inskränkas att ju icke platsen i allt fall kunde användas såsom promenadplats och såsom sådan ändock tillfredsställa alla billiga anspråk. Jag vågar derjemte tro att det svenska folkets representanter borde kunna lika väl som Stockholms befolkning och resande göra anspråk på att efter slutade plena eller efter handläggning af öfriga ärenden inom riksdagens hus, njuta af den vackra natur, hvari detta blefve inbäddadt, och

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

jag anser att detta skäl kan vara att lika mycket beakta som det af 1880 års komité angifna i motsatt rigtning. För öfrigt skulle beslutet om uppförande af ett riksdagshus på en så idylliskt vacker plats, som Kungsträdgården är, passa särdeles väl i stycke med den tendens till försoning och samhällsfrid, som i vårt statsskick på senare tider börjat göra sig gällande. Någon mera fridfull och idyllisk plats för svenska Riksdagens hus, omgifvet som det blefve af denna trädgårds vackra och grönskande träd samt blommor, lärer man knappast kunna tänka sig.

För min del får jag således säga att bland de platser, som ifrågakommit, Kungsträdgårdens norra del varit den, som mest tilltalat mig. Men jag skulle äfven kunna vara med om uppförande af riksdagshuset å Artilleriplanen, derest förenämnda plats å Kungsträdgården komme att möta alltför starkt motstånd; ty, man må nu välja hvilkendera som helst af dessa två platser för ifrågavarande ändamål, så vinner man den fördelen att, omedelbart efter det man beslutat sig för endera af dessa platser och ritningar blifvit godkända, arbetet med dessa byggnader kan börjas, under det att, om Helgeandsholmen komme till användning, först måste uppföras en mycket vidlyftig stallbyggnad, innan man der finge börja att verkligen och på allvar taga i tu med byggnadsarbetet, hvarigenom således den tid, då man kan få dessa hus färdiga på sistnämnda platser måste komma att betydligt fördröjas.

Jag tror mig härmed hafva någorlunda motiverat mina åsigter i afseende på den plats, som bör utses och anför de skäl, som förhindra mig att godkänna utskottets förslag. Jag skall derföre icke längre upptaga kammarens tid, utan slutar med att yrka bifall till reservanternas förslag med den ändring i mom. a) att orden "*dock icke den af motionären föreslagna*" skola utgå; och att mom. b) deremot erhåller följande lydelse: "att åt fullmägtige i riksgäldskontoret uppdrages att låta upprätta ritningar med kostnadsförslag för nytt riksdagshus å vare sig norra delen af Kungsträdgården eller å Artilleriplanen att för nästkommande lagtima Riksdag framläggas; och ega fullmägtige i riksgäldskontoret att af tillgängliga medel bestrida härför erforderliga kostnader."

Jag anhåller att herr talmannen ville framställa proposition på detta mitt yrkande.

Herr Beskow: Herr talman, mine herrar! Jag vill först nämna något angående de skäl, jag hört anföras mot utskottets förslag.

Det första skälet skulle vara att byggnadsförslaget vore oskönt; att det hade en utbyggnad som kunde liknas vid en "puckel"; och att det, utfördt, skulle komma att misspryda den vackra holmen. Somliga hafva vidare ansett att riksdagsbyggnaden blefve för liten för sitt ändamål och andra att den blefve för stor. Hvad det första påståendet beträffar, får jag säga att jag för min del känner mig mycket tilltalad af den skizz, som blifvit framlagd och hvilken vi alla känna till. Jag kan icke finna annat än att de föreslagna byggnaderna långt ifrån att blifva vanprydande, i stället komma att pryda Helgeandsholmen på ett denna sköna plats fullt värdigt sätt. Man har sagt att byggnaderna borde vara lägre och man har i det fallet åberopat en auk-

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

toritet sådan som Tessin. Man har nemligen påstått att han föreslagit uppförande af en låg byggnad på Helgeandsholmen. Detta påstående är emellertid icke med sanna förhållandet öfverensstämmande, hvilket bäst bevisas af de ritningar, som Tessin upprättat och af hvilka kammarens ledamöter i dessa dagar haft tillfälle att taga del. Deri föreslår han en byggnad af ungefär 70 fots höjd, eller i det närmaste lika hög, som det nu föreliggande förslaget afser. Man kan alltså i afseende på den befarade vanprydnaden vara fullkomligt lugn; ty denna plats kommer — derom är jag för min del förvissad — att, om föreliggande förslag godkännes, blifva en bland de vackraste centralpunkter, som någon hufvudstad i verlden har att uppvisa.

Vidare har det blifvit sagdt att, om det kungliga hofstallet skulle förflyttas till Artilleriplanen, så komme detta att blifva vanprydande för en af vår hufvudstads vackraste gator, för att icke nämna alla de obehag, som en dylik byggnad skulle medföra. Härvid har emellertid blifvit upplyst att denna byggnad komme att från strandvägen sedd blifva icke ett stall, utan boställsbyggnader med stallet placeradt derinnanför. En dylik byggnad kan göras lika monumental som någon annan och något egentligt obehag af stallet kan sålunda icke gerna uppstå. Då utomlands många rika personer hafva sina stall belägna i första våningen af sina egna palats utan att lida något deraf, så böra ej de som färdas på den vackra öppna Strandgatan hafva något det ringaste men af att ett kungligt stall finnes på den vida Artilleriplanen.

Jag kommer nu till ett tredje skäl mot uppförande af de föreslagna byggnaderna å Helgeandsholmen, och jag bekänner, att, då jag först hörde detta skäl anföras, jag icke visste, hvad jag skulle svara. Det sades mig nemligen, att grunden ännu icke är undersökt. Då holmen till en del bildats af slam, som medföljt strömmen, vore den en gungfly, och man visste ej, huru långt man hade till fast mark. Jag tillstår, att jag blef ganska tveksam, då jag först hörde denna invändning; men jag vet nu, att det helt enkelt icke var sant, att inga undersökningar blifvit verkstälda, ty undersökningar hafva anstälts af dertill fullt kompetent person, och han har funnit, att det är berg under hela holmen. Visserligen är det sant, att på sydvestra hörnet den fasta grunden ligger ända till 55 fot under vattenytan, men då den sedan går upp till 40, 30, 20, ja, ända till 9 fot, så finnes icke något rimligt skäl för den farhågan att en monumental byggnad, uppförd på denna holme, skulle komma att hvila på osäker grund.

Sedan kommer det kanske allra vigtigaste skälet emot förslaget, och det är den stora summan, som byggnaderna skulle kosta. Ja, det är en stor summa, dessa 6,400,000 kronor, det kan icke nekas, och man gör saken ännu farligare genom att påstå att något rigtigt kostnadsförslag icke är framlagdt. Det kan väl dock icke komma i fråga att göra upp detaljerade ritningar och kostnadsförslag och framlägga dem för kammaren, emedan i sådant fall diskussionen skulle räcka i oändlighet. Det är väl nog, att hufvudgrunderna äro klara. De personer, som sutto i 1883 års byggnadskomité, granskade beräk-

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

ningarne, och gjorde det så, att den som är van att granska byggnadskalkyler — och jag har varit med om sådana saker åtskilliga gånger — då han ser den stora summa, 270,000 kronor, som är bestämd för oförutsedda utgifter, känner sig lugn för att sjelfva slutsumman icke skall öfverskridas. Att göra upp beräkningarne precis på öret är ju en komplett omöjlighet. Men att kostnaderna skulle stiga till millioner kronor öfver hvad som beräknats, ser jag intet skäl att befara. Hela den summa, som behöfver särskildt anvisas, blir, då vi hafva så mycket pengar samlade för detta ändamål förut, 250,000 kronor årligen i 7 års tid; och sedan hafva vi i behåll de nuvarande riksdags- och riksbankshusen. Jag tycker derför, att affärsställningen är alldeles utmärkt, och icke kan jag för min del åtminstone ett enda ögonblick tveka att bifalla förslaget af det skäl, att det skulle vara för dyrt.

Efter den senaste eldsvådan hafva vi säkert litet hvar kommit att tänka på huru nödvändigt det är att söka anskaffa en mot eldfara bättre tryggad lokal för riksbanken än den nuvarande. Jag föreställer mig att bankofullmägtige, som bäst känna bankhusets brister och som hafva den närmaste vården om vår riksbank, skola känna sig något underliga till mods hvarje afton vid tanken på den fara, som kan uppstå, om eld skulle utbryta i närheten af det nuvarande bankhuset, hvarigenom kanske hundra millioner kronor af statens penningar skulle brinna upp.

Dertill kommer äfven ett annat skäl. Vi veta, att ett affärskontor är mycket beroende af hvar det är beläget. Nu ligger riksbanken nära slussen, och jag är säker på, att många, som haft affärer med banker, i likhet med mig i stället för riksbanken tagit den närmast belägna privatbank, men att, om riksbanken flyttades till den mera centralt belägna Helgeandsholmen, de i stället skulle vända sig dit. Man torde kunna antaga, att riksbankens vinst derigenom skulle ökas med omkring 200,000 kronor — det är icke för mycket att antaga, då den nu utgör 2,600,000 kronor — och denna vinst skulle då utgöra 4 % af 5,000,000, hvilket man väl må kunna kalla en god affär.

Att ett nytt riksdagshus måste byggas, är alldeles naturligt och af tvingande behof påkalladt. Frågan är blott: skola vi våga det nu eller icke? Det ena förslaget framkommer efter det andra; nya förslag hittas på i oändlighet. Men jag tror mig kunna säga, att alla dessa förslag egentligen blott äro sprängkilar för att få frågan att falla. Nu i denna vigtiga stund afgöres en fråga som upprört Riksdagen och landet och staden både länge och väl. Jag läste nyss huru för 10 år sedan Konungen framlade en förbindelse om vilkor för afträdelse af Helgeandsholmen, och ännu står det precis på samma punkt, och min öfvertygelse är, att om frågan *nu* faller, så har den fallit för alltid. I dag står oss Helgeandsholmen ännu till buds, och vi kunna få dessa andra byggnader lösa för att användas för embetsverk, som äro husvilla. Jag tycker, att *alla* skäl tala för att *nu* gripa verket an och icke längre dröja.

Jag ber derför, herr talman, att för min del få yrka bifall till utskottets förslag, och jag gör detta mitt yrkande utan den ringaste tvekan.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Herr Larsson i Upsala: Det har många gånger, då denna fråga bragts på tal man och man emellan, liksom äfven i pressen, uppgifvits, att frågan saknar utredning, särskildt med afseende på den naturliga grunden. Men om det nu är sant, såsom det påståtts, att ingen utredning skett, hvarför säger man då så bestämdt, att det knappast finnes någon botten, som man kan bygga på? Jag har af gammalt någon liten kännedom om grundförhållandena under den ifrågavarande delen af Stockholms stad särskildt från den tid, då jag biträdde vid undersökningarne för sammanbindningsbanan genom Stockholm. Äfven en liten del af Helgeandsholmen berördes af dessa undersökningar, och man var viss om, att man der ej behöfde hysa några farhågor, och att man ej heller behöfde göra undersökningarne så minutiösa der som på en mängd andra ställen. Låt vara att det då var fråga om jernvägsbankar, men äfven de äro känsliga. Det finnes många ställen, der det förut stått vatten, men der byggnader nu äro uppförda; jag vill särskildt nämna den plats, som kallades Klara sjö, der centralstationen nu är uppförd. Nu skulle man kunna invända, att den vägg, som skiljer det fria området från jernbanehallen, visat sig bristfällig, men man var vid dess uppförande icke fullt säker på, om man kunde få bibehålla den, eller behöfde öka eller minska utrymmet, och man använde derför ett mera provisoriskt grundläggningssätt, och det är af den orsaken man ändrat väggen och icke till följd af omöjlighet att erhålla fast grund. Det har här anmärkts, och det med rätta, att det icke är någon oupphinnelig svårighet att anlägga en fast byggnadsgrund på större eller mindre djup, om man blott har fast botten under sig. Jag har varit med, då man på 200 fots botten icke funnit fastare grund, utan snarare lösare. Det är således genom erfarenheten bekräftadt, att man har många resurser och många medel att åstadkomma en fast byggnadsgrund, äfven der de lokala förhållandena äro mycket mera ogynsamma än här.

Man säger, att det svåraste är, att berggrunden är sluttande. Detta är visserligen en olägenhet, men först och främst framgår af undersökningarne, på hvilka vi kunna fullt lita, att sluttningen icke är så särdeles stor, och för öfrigt kan man, om en påle med jernspets neddrifves 60 till 70 fot i marken, till dess jernspetsen får fäste på berget, icke gerna anse sannolikt, att pålen skall tränga undan jordmassan, hvars höjd kan vara ända till 50 fot. Jag vågar också med bestämdhet betona, att det icke kan vara stort skäl för kammaren att anstränga sin reflexion öfver, huru vida man för skäligt pris kan åstadkomma en pålitlig grund för kommande sekler. Jag säger detta derför att jag tror, att, äfven om andra platser föreslås, än den nu ifrågasatta, man med lika fog om dessa platser skall säga, att de icke duga, emedan grunden icke håller. Här har talats om Kungsträdgårdens norra del. Jag känner icke till grundens beskaffenhet på denna plats, men det skulle icke förundra mig, om der vore större djup till fast botten än på Helgeandsholmen, eftersom i grannskapet af denna del utaf Kungsträdgården befinner sig den plats, som i afseende på grundförhållandena är den sämsta i hela Stockholm, nemligen Nybrovikens nu igenfylda del.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Alltså skulle jag såsom min mening vilja uttala det bestämda påståendet, hvilket jag stöder på den undersökning, som redan är gjord, att med grunden på nu ifrågasatta plats icke är den ringaste fara, och att icke heller kostnadsförslaget för byggnaderna är så oskäligt högt. Det beräknade priset för pålningen är långt högre än man i allmänhet är van att se i kostnadsförslag, och det är också, enligt min tanke, mycket välbetänkt att taga till kostnaden så, att man icke sedermera behöfver riskera att gå derutöfver.

En fråga, som jag icke förstår att bedöma, eller om hvilken jag åtminstone icke har någon särdeles kännedom, men rörande hvilken jag likväl vill uttala min ståndpunkt, är frågan om inlösen af bazarbyggnaden. Om det är sant som jag hört uppgifvas från en källa, hvarifrån säker kännedom i detta hänseende borde kunna förväntas, så eger bazarbolaget icke marken, utan endast sjelfva byggnaden, och då kan naturligtvis icke den inkomst, som byggnaden lemnar, vara grunden för beräkningen af den lösen, som bolaget skall hafva. Ty sätt byggnaden på en annan plats, får man se hvilken afkastning den gifver. Jag kan icke föreställa mig, att denna inlösen behöfver gå annorlunda till än såsom fallet är vid en vanlig expropriation, nemligen att byggnaden betalas efter det värde, som den för tillfället har, och då förefaller det mig som om 250,000 kronor vore mer än tillräckligt. Jag känner icke med absolut visshet, huru det förhåller sig med denna bazarbyggnad, men är det nu så att staten eger Helgeandsholmen, så bör väl staten också ega den tomt, på hvilken bazarbyggnaden är belägen.

En af de anmärkningar, som utaf reservanterna blifvit framstälda mot förslaget, är att det vore lättare att anskaffa två mindre byggnadstomter än en stor. Ja, detta kan ju vara sant, men nog är det också säkert, att *två* centralt belägna tomter äro dyrare än *en* i mer än ett afseende. Denna sida af saken är dock icke af någon väsentlig betydelse, utan jag har endast i förbigående velat framhålla den.

Om man nu antager att detta byggnadsverk icke kommer att utföras på det sätt, som af utskottet blifvit föreslaget, utan man skulle välja andra platser, till exempel låta riksdags- och riksbankshusen bibehållas på sina nuvarande tomter, så är det gifvet, att en icke obetydlig besparing derigenom skulle kunna vinnas. Men då nu staten eger Helgeandsholmen, gör man sig naturligtvis det spörsmålet: kan staten, äfven om riksdags- och riksbankshusen byggas på andra platser, undvika att i en snar framtid vidtaga de åtgärder till Helgeandsholmens ordnande och förskönande, som äro föreslagna oberoende af huruvida de nu ifrågasatta byggnadsföretagen der komma att utföras eller icke? Jag tror för min del icke, att med det framskjutna läge, som Helgeandsholmen har, staten i längden kan undvika att sätta denna holme i ett tidsenligt skick. Tager man då i beräkning hvad det skulle komma att kosta att planera holmen, så tror jag att vinsten skulle blifva synnerligen ringa. Ty kostnaden för strändernas ordnande jemte femton procents tillägg enligt förslaget skulle, så vidt jag kan se, komma att belöpa sig till 1,000,937 kronor. Lägges härtill lösesumman för byggnaderna 314,500 kronor och kostnaderna för stallets

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

flyttning och uppförande på annan plats (kostnaden för inköp af den nya tomten deri icke inbegripen), 1,070,000 kronor, så finner man att den sammanlagda kostnaden för Helgeandsholmens ordnande skulle uppgå till 2,385,437 kronor. Om nu till denna summa lägges kostnaden för uppförande af nytt riksdags- och riksbankshus, 2,922,500 kronor, jemte kostnaden för grunden, beräknad till 300,000 i stället för 555,000 kronor tillsammans 3,222,500 kronor, så kommer man till en siffra af 5,607,937 kronor. Nu är föreslaget 6,400,000 kronor. Således skulle kostnaden för Helgeandsholmens ordnande tillsammans med kostnaden för uppförande af nytt riksdags- och riksbankshus på annan plats endast blifva omkring 700,000 kronor mindre än hvad som enligt utskottets förslag skulle erfordras för uppförande å Helgeandsholmen af två särskilda byggnader för inrymmande af Riksdagens och riksbankens lokaler. Men då är också att märka, att man i det förra fallet måste köpa ny tomt åtminstone för stalibyggnaden och att man, om förslagen skola vara fullt jemförliga, också måste taga hänsyn till värdet af de gamla riksdags- och riksbankshusen. Gör man det, så befarar jag att kostnaden för Helgeandsholmens ordnande jemte kostnaden för uppförande å annan plats af nytt riksdags- och riksbankshus slutligen skall blifva större än kostnaden för uppförande af tvänne skilda byggnader å Helgeandsholmen för inrymmande af dessa lokaler.

Det är dessa upplysningar jag ansett mig böra från min synpunkt meddela och skall för öfrigt, då jag i denna stora fråga är så litet initierad, icke vara förmäten nog att göra något yrkande, utan afvaktar den utveckling frågan under öfverläggningens gång kan komma att få.

Herr Berg från Eksjö: Jag har kommit till ett helt annat resultat än den siste talaren, då jag läst detta utlåtande. Då jag läste det, hörde jag två röster tala till mig. Den ena var den för det storartade och sköna byggnadsföretaget entusiasmerade hänryckningens röst, den röst som i första rummet låter oss hänföras af hvad som tjusar ögat och tilltalar skönhetssinnet. Detta språk har utskottets förslag talat. Den andra rösten deremot var den lugna och kloka besinningens röst, som öfverväger tillgångarne, beräknar nyttan och tager hänsyn till de bestående tidsförhållandena. Denna röst har talat i reservanternas förslag. Reservanternas skäl synas mig fullt rigtiga, logiska och i allo fullt öfvertygande och hafva derför varit för mig helt och hållet bestämmande. Jag vill icke upprepa dem och skall icke heller söka kommentera dem, utan ber blott att få påpeka, att det åtminstone finnes två fall, hvari herrarne ovilkorligen måste medgifva att reservanterna hafva rätt. Det förefinnes nemligen två fel i utskottets utredning. Det ena består deri, att något kostnadsförslag icke finnes uppgjordt för uppförande af *två* särskilda byggnader, ty det förslag, som föreligger, afser uppförandet af endast *en* byggnad, och två byggnader, så beskaffade som de nu ifrågasatta, måste kosta mer än en. Det andra felet ligger i den omständigheten, att beräkningen af kostnaden för inlösen af bazarbyggnaden måste vara för låg. Detta torde, efter hvad som redan blifvit påpekadt, ligga i öppen dag. Jag medgifver emellertid alldeles obetvingadt, att anskaffande af nytt

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

riksbankshus är ett oafvisligt och anskaffande af nytt riksdagshus ett mycket känbart behof. I fråga om riksbankshuset anser jag det vara Riksdagens oafvisliga pligt att anskaffa en fullt säker, för eld och andra faror betryggad lokal, och jag medgifver mycket väl att Riksdagen icke kan stå till svars för att låta ett för långt dröjsmål i den vägen komma sig till last. Men jag påstår äfven, att det mål, som afses, vinnes fortare och billigare genom reservanternas förslag än om vi ansluta oss till utskottets. Ty alldeles uppenbart är väl, att det skall åtgå mycket lång tid innan det nya riksbankshuset kan blifva färdigt, då något pålningsarbete icke kan börja förr än den nya hofstallbyggnaden på Artilleriplanen först blifvit uppförd. Vidare medgifver jag, såsom jag redan haft äran säga, att det riksdagshus, som vi nu bebo, är obeqvämt och äfven har många andra olägenheter samt att vi såsom folkrepresentanter väl kunde hafva rättighet att påräkna en beqvämare byggnad än den vi nu besitta, och ett samlingsrum, der helsan icke äfventyras, såsom är fallet på ett icke ringa antal platser i denna kammare. Jag medgifver detta, men påstår likväl, att det i dessa tider af allmänt betryck i landet — jag säger allmänt, ehuru jag till min glädje vet att en och annan provins blifvit förskonad från detta betryck — måste verka lugnande på sinnena, att Riksdagen icke för sin egen beqvämlighet uppoffrar stora summor. Det är då bättre att vänta och noga se till, huruvida dessa byggnadsfrågor icke kunna lösas på ett bättre och billigare sätt. Vi kunna icke stå till svars med att, utan den sorgfälligaste pröfning af behofvet och medlen för dess afhjelpande, besluta oss för ett så dyrbart byggnadsföretag, som det nu föreslagna och — ett byggnadsföretag, som jag befarar kommer att kosta 6 à 8 millioner, kanske derutöfver. Den kostnaden är i allt fall för vårt land allt för stor för det afsedda ändamålet.

På dessa grunder väljer jag för min del den väg som jag anser vara den kloka och lugna besinningens: jag ansluter mig till reservanternas förslag.

Herr Petersson i Runtorp: Efter utgången af kongl. propositionen i detta ämne under föregående riksdag trodde jag verkligen att denna fråga skulle vara så mycket diskuterad och afgjord, att jag nu icke förväntat att någon motion i samma rigtning skulle framkommit vid denna riksdag. Jag tillstår också, att, då jag först såg denna motion, tyckte jag den vara ett sådant missfoster, att derpå icke behöfde spillas många ord. Men jag får på samma gång erkänna, att jag underskattat motionärens krafter. Efter den bearbetning, som skett vid denna riksdag, har motionen fått sådana dimensioner, att man verkligen måste försvara sig. Jag vill derför för min ringa del säga några ord. Och för den händelse så olyckligt skulle vara att motionen eller utskottets förslag skulle af kammaren godkännas, vill jag åtminstone till protokollet hafva antecknadt, att jag reserverat mig för att visa att jag icke varit med om galenskapen.

Man säger, att det är statens mark. Men det måtte icke vara mycket af marken som tillhör staten, ty hofstallets tomt skall ju lösas med 1,070,000 kronor och bazarbyggnaden skall exproprieras, som

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

man säger för endast 280,000 kronor, men detta belopp torde med hänsyn till de inkomster byggnaden lärer lemna säkerligen böra ökas till minst 6 à 700,000 kronor. Hvad är då qvar af tomten, som staten skulle ega? Det är mycket litet. Ville man deremot lägga byggnaderna på ett annat ställe, så finnes tillräckligt med tomter att välja på. Vill man nödvändigt bygga på denna holme, ginge det nog an, såvidt man byggde ändamålsenligt, men nu skulle man ju skära bort den bästa delen af tomten, der den säkraste grunden finnes och på den återstående biten uppföra dessa stora och kostbara hus. För min del vill jag icke skämma bort vår vackra hufvudstad genom att sätta dessa hus midt för slottet. Tänker man härpå, skall man finna, att hela detta förslag är ett missfoster. Jag tänkte att svenska representationen skulle hafva så sund tankegång, att den icke vill gå till väga på detta sätt.

Vidare sade en byggmästare här i kammaren, att han varit med om att bygga bankar på 50 à 60 fots djupt vatten. Ja, nog tror också jag, att detta går för sig, om man *måste* fram för att undvika en lång omväg, men här föreligger alls icke något tvång, ty nog finnes det fast mark i landet och i Stockholm, utan att man behöfver lägga huset i sjön. När det här var fråga om att tillbygga det nuvarande riksdagshuset på pålar i sjön, tyckte jag det var tokigt, men detta är ändå värre.

Jag anser vidare, att det vore olämpligt att bygga ett hus för inrymmande af Riksdagen, riksgäldskontoret, justitieombudsmansexpeditionen och riksbanken. Hafva då icke riksgäldskontoret och justitieombudsmannen godt rum, der de äro? Jag tycker, att det vore oklokt att lägga alla dessa så vigtiga inrättningar på ett ställe och så att säga sätta allt på ett kort. Nu har utskottet visserligen sökt förekomma detta genom att skilja de begge husen åt, men såsom redan påpekats, har kostnadsförslaget derigenom blifvitall deles galet. Detta gör dock icke så mycket, ty det är ju så otillförlitligt förut, att det icke kan blifva värre. Så skulle en bro läggas öfver strömmen mellan Drottninggatan och Helgeandsholmen och riksbanksbyggnaden uppföras på en grund, som man har sagt skulle finnas på 55 fots djup, men som jag hört uppgifvas till 70 fots djup. Att sätta en så kolossal byggnad på så dålig grund, är det icke tokeri, så vet jag icke hvad som är det. Der kunde nog ordnas till en strömparterr som på andra sidan af Norrbro, men icke till byggnadstomt.

Sedan kommer jag till en annan sak. Är det nödvändigt att hafva ett så stort hofstall, att man derför vill betala öfver en million kronor, ehuru det icke är landets skyldighet att bygga det? Ty detta är ju Hans Maj:t Konungens ensak. Och skulle detta stall hafva så stora dimensioner, som här föreslagits, förutsätter det att man skall hafva fullt upp med hästar. Detta angår naturligtvis icke oss, men jag tror icke det skulle skada att man äfven på detta håll sökte hushålla något.

Så skulle staten bygga en ny bro, såsom jag nyss nämnde. Men detta är ju icke statens skyldighet, utan Stockholms stads. Vidare skulle man lägga en dyrbar kaj rundt om holmen och denna kaj skulle

byggas midt i en ström. Jag tror man bör betänka sig mer än en gång, innan man beslutar sig härför. Jag vill visst icke motsätta mig hvad som kan göras för Stockholms förskönande, men detta blir icke något förskönande, utan tvärtom. Vill man ovilkorligen hafva en byggnad på Helgeandsholmen, föreställer jag mig att det vore lämpligast att der uppföra ett teaterhus, och då finge man ju den andra platsen ledig för ett riksdags- eller riksbankshus, ja, till och med för begge dessa byggnader tillsammans, om man så ville.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

På alla dessa skäl anser jag, att kammaren icke bör bifalla utskottets förslag sådant det nu föreligger, utan man bör först se till, att man får ordentliga ritningar och kostnadsförslag, som kunna af Riksdagen godkännas. Jag skulle nog kunna uppgifva många lämpligare platser för dessa hus än Helgeandsholmen, men det tjenar nog nu icke något till. Hufvudsumman är, att jag anser Helgeandsholmen vara den minst lämpliga, för att icke säga den sämsta platsen. Denna holme kan nog blifva vacker, om man bär sig förståndigt åt, men högst olämpligt är att der lägga två så stora byggnader som de nu ifrågavarande.

Jag yrkar alltså afslag på utskottets förslag och bifall till reservanternas hemställan.

Herr Stjernspetz: Med anledning af utskottets beräkningar ber jag först att få anföra några siffror för att visa hvad denna byggnadsplats egentigen kommer att kosta. Enligt dessa beräkningar skulle åtgå: till markens ordnande ..... 1,610,000 kr.
till grundläggning för riksbankens hus ..... 175,000 „
till nya broars byggande ..... 253,000 „
och till uppförande af ett nytt hofstall ..... 990,000 „

Nu skulle någon visserligen kunna säga, att förflyttningen af hofstallet icke sammanhänger med den ifrågavarande byggnadsplatsens anskaffande, men deremot vill jag påpeka, att utskottet sjelft i sin motivering sagt, att "*hufvudsaken härvid är, hvilket utskottet vill betona, icke att bygga nytt hofstall, utan att bereda byggnadsplats på Helgeandsholmen*". Vidare tillkomma kostnaderna för ordnande af stränderna, inlösen af gamla byggnader m. m., hvarigenom endast byggnadstomtens anskaffande skulle kosta 3,477,500 kronor, det vill säga i rundt tal tre och en half millioner. Detta endast för sjelfva platsen, enligt utskottets egna beräkningar. Men tyvärr kan man med ganska stor säkerhet påstå, att dessa beräkningar äro alldeles för låga. Det har redan blifvit anmärkt, att bazarbyggnaden svårligen kan inlösas med 250,000 kronor, då den afkastar öfver 31,000 kronor årligen, och den sannolika lösningssumman för denna byggnad måste då blifva en half million högre än utskottet antager. Bazarbolaget har rätt att utfå full lösesumma, om Helgeandsholmen bebygges, men denna rätt skulle förfalla, om holmen endast planerades för att användas till promenadplats. Likaledes anser jag den för grundläggningen beräknade kostnaden mycket osäker, då beräkningen är baserad derpå, att det skulle pålas för grund, ett sätt som vår tids byggmästare anse uråldrigt och otillförlitligt för så monumentala bygg-

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

nader som de ifrågavarande. Grunden borde uppföras af stenblock ända från den fasta botten och då komme man till en helt annan summa för grundläggningen. Derjemte fordras en uppgörelse med Stockholms stad rörande dess vattenrätt och strandrättigheter, men utskottet har derom visligen tegat. Men antagom att utskottets beräkning af tre och en half millioner är rigtig för byggnadsplatsens åstadkommande, så vore om denna summa icke så mycket att säga, om platsen för öfrigt vore utan anmärkning. Att grunden icke är god, tror jag hvar och en insett, äfvensom att platsen är olämplig. Jag vill i detta afseende påminna derom att snart sagdt alla etthundra år gamla byggnader, som stå på pålar, äro fallfärdiga. Sålunda håller stora teaterns södra halfva på att välta utåt stömmen, Stockholms rådhus, som står på dylik grund, är likaledes af samma orsak utdömdt och endast för upphjelpande af den fallfärdiga gamla grunden åt Riddarholmskanalen måste Riddarhuset för några år sedan påkosta nära 200,000 kronor etc. etc. Att nu bygga denna monumentala byggnad på pålar synes mig sålunda högst riskabelt, isynnerhet då en stark ström ständigt skall verka på pålarna. Menniskoarbete kan aldrig i längden stå emot naturens krafter, man må bygga nästan hur omsorgsfullt som helst. Det enda *möjliga* vore att begagna stenblock. Men huru pålning skall kunna stå emot begriper jag icke, då det dessutom finnes en tredje ström, som går midt igenom holmen och egentligen delar den i tvenne.

Jag vill nu icke klandra motionären, som har en fantastisk förkärlek för sitt förslag, ty det kan ju hvar och en hafva för sin idé; men jag vill framhålla, att de ritningar, som finnas här upphängda, icke lemna en verklig bild af huru det skulle komma att se ut på Helgeandsholmen. Jag har ritat icke så litet i min dar och tror mig derför kunna någorlunda bedöma denna sak. Den ena ritningen, som är tagen från norra ändan af Vasabron, är alldeles vilseledande, ty den visar utseendet så, som om åskådaren eller den, hvilken tecknat ritningen, befunnit sig minst ett par hundra fot uppe i luften. Ritningen är utförd på detta sätt naturligtvis derför att det icke skulle synas, att de nya byggnaderna skymma undan slottet. Genom den vackra skissen med de granna färgerna för gräsmattor och buskage har artisten visat sin stora förmåga, men ritningen är dock mycket vilseledande. I verkligheten komme det att se ut på helt annat sätt och vida mera skymmande. Då samma framställning, som den nu föreliggande, på goda skäl afslogs vid en föregående riksdag och, då inga nya skäl för bifall framkommit, gälla fortfarande samma skäl för afslag som då. Man bör derföre icke låta förleda sig af de vackra ritningarne, som nog kunna anslå en och annan.

En talare framhöll, att faran för det nuvarande riksbankshuset vore mycket stor. Jag instämmer fullkomligt deri, och den är så stor, att jag ej är nöjd med att få ett nytt riksbankshus först om 9 à 10 år, utan önskar ett sådant inom hälften så lång tid. Skulle vi antaga utskottets förslag, skulle det säkerligen dröja 10 år, innan byggnaden blefve färdig, men om vi antaga reservanternas, kunde den vara färdig, på 4 à 5 år.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Hvad kostnaderna ytterligare beträffar, vill jag påminna om att, då nationalmuseum byggdes, kostnadssumman för detsamma uppgick till 2 à 3 gånger så mycket som de uppgjorda kostnadsförslagen utvisade, oaktadt vederbörandes alla försäkringar att dessa förslag ej skulle öfverskridas. Kostnaden för universitetshuset i Upsala har också gått till vida högre belopp än som beräknats, och det sorgligaste dervid är, att den byggmästare, som byggt detta universitetshus, fått derpå tillsätta hela sin förmögenhet eller cirka en half million kronor. Den byggmästare, som först åtog sig de nya kasernbyggnaderne, har tagit lifvet af sig af sorg öfver sin derigenom iråkade ruin. Sådant talar ej till förmån för de beräkningar, som vid dylika byggnadsfrågor uppgöras; de hafva hittills visat sig aldrig hålla streck.

Om vi såsom herr Olof Jonsson i Hof föreslog, ville besluta oss för att bygga på norra delen af Carl XIII:s torg, kunde vi genast börja bygga riksdagshuset. Man skulle kunna tycka, att man då inkräktade på en af Stockholms öppna platser. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att, om vi byggde der, Stockholm i stället finge behålla artilleriplanen. Utskottets förslag innehåller nemligen, att på artilleriplanen skulle byggas ett nytt hofstall, och jag hemställer till herrarne, huruvida icke, om man vill se på Stockholms stad i sin helhet, staden borde kunna föredraga ett riksdagshus på norra delen af Carl XIII:s torg framför ett hofstall på artilleriplanen. Jag tror, att det förra skulle smaka bättre!

Då här ingen föreslagit någon ny plats för riksbankshus, vill jag uppgifva några alternativa platser för en sådan byggnad för att visa, att svårigheten att snart kunna förvärfva en dylik plats icke kan vara stor. Jag vill då såsom lämpliga platser frambära Bergstralska huset, Rådstufvurättens hus, som är utdömdt och möjligen skulle kunna förvärfvas, samt riksbankens gamla hus eller hellre utbytt mot räntmästarehuset i hörnet af skeppsbron och södra slussen. En annan plats eger staten i arméförvaltningens hus, som kunde tillökas med huset nedanför. Armeförvaltningens hus är ty värr fallfärdigt det också, så att det är blotta tomten som numera har något värde, och denna tomt skulle icke vara olämplig plats för ett riksbankshus. En annan plats, som skulle vara utmärkt passande för riksbankens rörelse, är telegrafverkets hus, ifall det något tillökades. Likaledes finnes vid norra ändan af Vasabron en plats, som varit ifrågasatt för detta ändamål. Dessutom skulle hvilka tomter som helst vid Skeppsbron eller Lilla Nygatan, der spårvägen går fram, vara vida mera passande för ett riksbankshus än Helgeandsholmen. Ty det kommer mer eller mindre ur trafikleden genom att förläggas på en så afskildt liggande holme. Det är icke för ro skull eller af en tillfällighet som Stockholms alla bankers hufvudkontor ligga inom staden mellan broarne. Det är icke af någon nyck, utan derföre att penningeomsättningen der är lifligast såsom varande centrum för affärslifvet. Det finnes blott en enda bank, som derifrån gör undantag, och det är Stockholms Inteckningsgarantiaktiebolag. Men dess affärer bestå icke så mycket i bankrörelse utan fast mera i transaktioner med husbyggare och husegare.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

På de grunder jag nu anfört anhåller jag om bifall till reservanternas förslag.

Herr Bergman: Jag måste medgifva, att det icke är utan en viss tvekan som jag, såsom varande en af recentiorerne i denna kammare, vågat begära ordet för att yttra mig i en af de så kallade stora frågorna, ty en sådan anser jag denna byggnadsfråga vara.

Utan tvifvel är det herrarne alla bekant, att denna fråga icke är någon ny fråga. Ty redan under ståndsriksdagarnes tid kommo påminnelser från fullmägtige i riksbanken om behofvet af att få nya lokaler för densamma, och då Riksdagen första gången efter det nya riksdagsskickets införande inflyttade i detta hus, var det väl, om jag ej misstager mig alltför mycket, blott få, som ej ansågo denna inflyttning vara ett provisorium, som skulle räcka blott några år. Detta visade sig också faktiskt. Det dröjde nemligen ej mer än 5 eller 6 år derefter, innan motioner väcktes och propositioner framlades vid Riksdagen med förslag till nybyggnad för såväl riksdagshus som riksbankshus, vare sig tillsammans eller hvart och ett för sig.

Af de båda nu föreliggande förslagen, utskottets å ena sidan och reservanternes å andra sidan, har det senare nyss af en talare fått det videtur, att det är det lugna förståndets och den kloka beräkningens förslag. Jag skall med anledning af detta yttrande särskildt be att under några minuter få fästa mig vid och beröra några af de punkter, som reservanterna särskildt framhållit.

Reservanterne börja sin reservation med att uttala en förvåning öfver att en motionär återigen vid denna riksdag framkommit med förslag till nybyggnad af riksdags- och riksbankshus och särskildt till nybyggnad på Helgeandsholmen, då icke längre tillbaka än vid majriksdagen båda kamrarne med en majoritet af 73 röster afslog Kongl. Maj:ts förslag i samma ämne. Motionären har i sin motion förklarat, hvarföre han detta oaktadt väckt sitt förslag. Han säger nemligen att majriksdagen var sammankallad med hänsyn till en speciel nationalekonomisk angelägenhet samt att man derför med flit undvek att upptaga öfriga stora frågor; och om denna fråga säger han, att, då den i riksdagens elfte timme kom till afgörande, intresset dels hade svalnat, dels hunnit undergå en sådan vexling, att det kongl. förslaget afslogs.

Reservanterne säga vidare, att 1883 års Riksdag uttryckligen uttalat såsom sin mening, att Helgeandsholmen ej borde användas för de ifrågavarande byggnaderna. Såsom herrarne emellertid torde erinra sig, var redan vid första uppslaget till byggande af riksbanks- och riksdaghus under det nya riksdagsskicket Helgeandsholmen den första plats, på hvilken så att säga blicken föll. Förslag framställdes också till Riksdagen om denna holmes bebyggande. De gingo icke, och detta är ju helt naturligt. Det var ej underligt, att en så vigtig fråga, vigtig icke blott i och för sig sjelf, utan äfven med hänsyn till de stora kostnader, som dess genomförande kräfver, icke i första ögonblicket blef afgjord, utan afslagen för att man åtminstone skulle få tillfälle att tänka något på densamma. Derigenom föreställer jag

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

mig, att Helgeandsholmen, åtminstone till en del, hos en och annan fått ett litet dåligt rykte; den har blifvit nekad såsom byggnadsplats för dessa byggnader. Hvad gjorde man sedan? Jo, man lemnade i uppdrag åt fullmägtige i riksbanken och riksgäldskontoret att söka andra platser. De kommo fram med ett förslag; det dugde icke, de fingo söka på nytt; de kommo med nya förslag, och så har det fortgått under en lång följd af år. De platser, som ifrågasatts, men blifvit förkastade, äro icke mindre än åtta, förutom ombyggnadsförslaget på den nuvarande platsen. Man har föreslagit att bygga dels på riksgäldskontorets och riksarkivets förenade tomter, dels på P. A. Norstedt & Söners tomt. Det har icke gått. Vidare har man föreslagit generalstabens och auktionsverkets hus. Man har tänkt att förlägga byggnaden rätt öfver Riddarhustorget, tvärt öfver vägen som går ned till hamnen. Slutligen har man föreslagit Operahuset, Carl XIII:s torg, Artilleriplanen och Skeppsholmen. Icke ett enda af dessa förslag har dock Riksdagen antagit, ehuru fullmägtige i de båda penningeinstitutionerna försäkrat att de så godt sig göra låter sökt anskaffa de tomter, som företrädesvis skulle kunna anses möjliga att använda. Då nu dessa försök icke lyckades, begärde Riksdagen, emedan man ansåg sig på den vägen kunna lyckas bättre, att Kongl. Maj:t skulle gå i författning om att tillsätta en komité med uppdrag att uppgöra ritningar och kostnadsförslag till ifrågavarande båda byggnader. Komitén fick fritt val af plats, men Helgeandsholmen undantogs. Och till hvilket resultat har denna tiomannakomité under ordförande af Stockholms stads öfverståthållare kommit? Jo, det förslag, om hvilket de flesta förenade sig, var att man skulle bygga på Skeppsholmen. Men herrarne må icke tro att det var en majoritet, som förenade sig om detta beslut. Ty, såvidt jag kunnat finna, var det icke mer än tre eller fyra af komiténs ledamöter, som förenade sig derom. Af de andra hade hvar och en sitt tycke, men hvad de ville och önskade, det kunde de icke på grund af sin instruktion uttala i betänkandet. Men de lyckades ändå komma fram dermed på en omväg; ty det var icke mindre än 5 ledamöter som reservationsvis framhöllo, att Helgeandsholmen var den enda plats, som de kunde föreslå för dessa byggnader. Allt detta kunna herrarne återfinna i komiténs betänkande, der både utlåtandet och reservationen förekomma. Man finner deraf att de reservanter, som höllo fast vid Helgeandsholmen, vore flere än de ledamöter, som dikterade komiténs beslut. Således efter så lång kretsgång och så långt sökande hade man ändå, ehuru man icke hade lof dertill, kommit tillbaka till Helgeandsholmen.

Reservanterne säga vidare, att aldrig en byggnadsfråga förelagts Riksdagens pröfning till den grad outredd som den ifrågavarande samt att Riksdagen städse varit angelägen om att icke godkänna byggnadsförslag, de må hafva afsett äfven jemförelsevis obetydliga byggnader, då de i något afseende förefunnits sakna utredning. Jag känner icke, huruvida man så gått till till väga förut. Jag har varit med blott vid denna riksdag, och jag kan icke påminna mig att derunder mer än ett byggnadsföretag beslutats, nemligen ett riksbankshus i Jönköping. Jag har dock i afseende å denna byggnad sett hvarken

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

ritningar eller kostnadsförslag eller något annat, men anslaget till densamma beviljades ändå.

Reservanterna säga: "Det föreliggande förslaget synes bygdt på lika osäkra grunder som den grund, hvarpå det vill lägga de nya byggnaderna." Vi hafva här hört en fackman tala om grunden, och jag tillstår, att det förvånar mig något att höra reservanterna tala om den osäkra grund, hvarpå byggnaderna skulle uppföras, då likvisst är konstateradt att grunden är berg och följaktligen också bergfast. Man har äfven fordrat namn under denna garanti. Ja, dessa namn återfinna herrarne i samma komités betänkande, der det heter på sidan 35: "Åt stadens byggnadschef, majoren C. J. Knös".— jag hoppas att I, mine herrar, lika väl som vi stockholmare, erkänner honom såsom en auktoritet — "har uppdragits att genom noggranna borrningar och nivelleringar fullständigt utreda markens beskaffenhet och höjdförhållanden på de särskilda ställena samt, der så blefve af nöden, äfven under bredvid liggande vatten." Sådana borrningsförsök hafva ju blifvit gjorda, och man har icke allenast reda på djupet till berget, utan äfven uppgift på de olika jordarterna från öfre ytan till berget, huruvida de äro sand, lera eller sten. Allt finnes noga utredt. Att då påstå att grunden icke är undersökt, synes mig vara något underligt. Herr Nils Peterson sade, att det kanske vore ända till 70 fot ned till grunden. Ja, så är det, om jag räknar uppifrån ytan på de djupaste ställena, men under vattnet är det endast 55 fot och detta endast på sydvestra hörnet, något utanför den fasta holmen till och med. För öfrigt varierar djupet mellan 9 och 40 fot och på den delen af holmen, der riksdagshuset skulle uppföras, är det i medeltal 20, 18 à 16 fot från vattenytan till berget.

Vidare säges det att här icke föreligga några noggranna kostnadsberäkningar. Ja, jag föreställer mig, att, när det är fråga om byggnadsföretag sådana som dessa, det icke gerna är möjligt att, innan platsen är bestämd, uppgöra ritningar och förslag i alla detaljer, sådana som de skola vara. Så icke heller här, utan man har utarbetat hvad jag skulle vilja kalla en normalritning öfver de föreslagna byggnaderna, sådana man ungefär önskat att de skulle komma att se ut. Denna ritning finnes i samma komitébetänkande, och det är den, som gifvit anledning både till den skiss, som öfverindendenten Zettervall utarbetat, och äfven till öfriga ritningar. Nu är det gifvet, att, innan ett sådant byggnadsföretag som detta skall träda i verket, måste detaljritningar först uppgöras, och utgående från denna norm kunna naturligtvis dessa ritningar sedermera modifieras dels efter behofvet och dels efter platsens beskaffenhet. Här har till exempel blifvit sagdt i afton, att Andra Kammarens sessionssal blefve för stor. Enligt den nuvarande ritningen innehåller andra kammarens sessionssal plats för omkring 300 ledamöter. Tycker man nu att denna sal skulle blifva för stor, så är det den enklaste sak att i slutritningen minska den. Och hvad kostnadsförslaget beträffar, så synes det mig för dessa ritningar vara så noggrant och samvetsgrant uppgjordt, att jag icke vågar draga i tvifvelsmål att det är rigtigt. Samtliga dessa kostnadsberäkningar äro framlagda af 1883 års byggnadskomité och uppgjorda samt

granskade af sakkunnige män. Kostnadsförslaget för hofstallets uppförande på Artilleriplanen är uppgjordt af öfverintendentsembetet och derefter granskadt först af Höijer, som åtminstone här i Stockholm är en erkänd auktoritet, och sedan ytterligare af Knös. Kostnadsförslaget för bankhusets uppförande är uppgjordt af Höijer och granskadt af Knös o. s. v. Det vill sålunda synas mig, som om man verkligen gjort hvad som kunnat göras.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Det har också blifvit anmärkt, att kostnaderna i verkligheten komma att blifva mycket större än enligt förslaget. Ja, detta är naturligtvis svårt att afgöra, men nog förefaller det hvar och en, som icke direkt är byggmästare, om han också sysselsatt sig något med byggnadsfrågor, som om de föreslagna kostnaderna vore så pass rikligt tilltagna, att man icke behöfver frukta för, att de komma att öfverskridas. Jag vill blott nämna en enda siffra. Här finnes på åtskilliga ställen priset på murtegel upptaget till 90, 100 och 110 kronor pr 1,000 st. Jag vill fråga, om någon i dessa tider betalar så mycket för murtegel. För närvarande kan man ju köpa bästa sortens murtegel till 30 kronor pr 1,000 st. På samma sätt är det med öfriga poster. De hafva blifvit så högt beräknade just för att man icke skall behöfva riskera att sedermera öfverskrida kostnaderna.

Den tomt, som reservanterna nu särskildt framhållit, är Artilleriplanen, emedan de anse den vara långt värdefullare och till riksdagshus vida lämpligare än Helgeandsholmen. Ja, äfven härom kunna meningarna vara delade. Först och främst är att märka, att, om riksdagshuset blefve förlagdt till Artilleriplanen, så skulle det få ett vida mer inklämdt läge än på Helgeandsholmen. Kommer jag från Berzelii park, ser jag icke huset, och kommer jag från andra sidan, ser jag det icke heller. Först när jag kommer midt för Artilleriplanen skulle det bli synligt. Vidare skulle det komma att ligga väl långt ifrån embetsverken, arkiven och dylikt. Herr Jonsson i Hof har föreslagit norra delen af Kungsträdgården. Ja, den platsen har förut varit på tal, men öfvergifvits i anseende till grundens dåliga beskaffenhet. Det finnes också säkerligen ingen plats i Stockholm, der grundförhållandena äro så ogynsamma som här. Det finnes hus i denna trakt, som stå på pålar ända till 90 fot djupt. Hur man der har träffat på fast botten, vet jag icke. En del af denna trakt är visserligen något bättre, men i alla händelser är grunden der vida sämre än på Helgeandsholmen.

Vidare har det sagts, att om vi skola bygga på Helgeandsholmen, så dröjer det 7 à 9 år innan riksdagsbyggnaden blir färdig. Jag förstår icke hvarför det skall behöfva dröja så länge, ty det är ingenting som hindrar att man genast och samtidigt med stallets uppförande kan börja med byggandet af riksbankshuset. Säkert är att riksbankshuset enligt detta förslag skulle blifva färdigt på kortare tid än enligt hvilket annat förslag som helst. För öfrigt föreligger icke något annat förslag rörande uppförande af nytt riksbankshus, och icke heller reservanterna hafva framstält något sådant. Hvad reservanterna föreslagit är endast att Riksdagen ville besluta att uppdraga åt fullmägtige i riksbanken att för tillgängliga medel anskaffa en för bankens behof

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

tillräcklig, centralt belägen tomt samt att åt fullmägtige i riksgäldskontoret uppdrages dels att låta utreda hvar och huru lämplig byggnadsplats för nytt riksdagshus må kunna beredas, dock icke å Helgeandsholmen, samt dels låta upprätta ritningar med kostnadsförslag till nytt riksdagshus å den af dem lämpligast ansedda platsen, att för nästkommande lagtima Riksdag framläggas. Herrarne vilja således åter igen hafva dessa stackars fullmägtige ut på jagt och rekognoscering efter tomter. De hafva ju så många gånger framlagt förslag på alla både möjliga och omöjliga tomter. Så till exempel hafva de bland andra förslag äfven framstält det, att uppföra riksbankshuset på den s. k. Tegelbacken. Oaktadt fullmägtige således sökt taga reda på alla platser, vill man åter skicka dem ut på rekognoscering. De hafva dock så tydligt uttalat såsom sin mening, att Helgeandsholmen är den lämpligaste platsen så väl för riksdagshus som riksbankshus. Fullmägtige i riksbanken hafva senast i år sökt inleda underhandlingar om inköp af Bergstrahlska huset, men säga att de i anseende till det höga pris, som derför begäres, icke kunnat föreslå Riksdagen att inköpa detsamma. Hvad skola de då göra? Jag har hört ännu ett förslag uppgifvas — och kanske är det härpå reservanterna syfta — nemligen att, då Stockholm inom broarna snart kommer att ombyggas, man med lätthet skulle kunna förvärfva lämpliga tomter för riksbanks- och riksdagshus. Jag tror dock icke att detta kommer att ske så snart, att vi till dess kunna uppskjuta dessa byggnadsfrågors afgörande. Jag kan icke heller se, att reservanternas förslag skulle kunna leda till något annat än att vi åter skjuta frågan från oss för en lång tid. Hur lång denna tid skulle blifva vet jag icke, men på grund af hvad som redan är åtgjordt i frågan tror jag mig kunna säga, att hvilket förslag fullmägtige än komme med, så skall det icke accepteras. Jag tror att opinionen för Helgeandsholmen så pass börjat stadga sig, att åtminstone alla som äro för den, och dessa äro icke få, komma att rösta emot alla andra förslag. Det skall derför icke blifva möjligt att för något annat förslag samla så många röster som för det nu föreliggande, enligt hvilket vi skulle få så väl nytt riksdagshus och riksbankshus som ock nya lokaler för riksgäldskontoret och justitieombudsmansexpeditionen, hvarförutom det nuvarande riksdagshuset kunde disponeras för åtskilliga embetsverk, som nu hyra lokaler och ofta hafva mycket svårt att få sådana som äro lämpliga.

Slutligen skulle jag i egenskap af stockholmare vilja säga ett par ord om Helgeandsholmen. Den tillhör icke Stockholm utan staten, och det synes mig derför nära nog vara statens pligt att se till, det denna holme en gång i tiden blir ordnad. Stockholm är visserligen boningsplatsen för stockholmarne, men på samma gång också Sveriges hufvudstad. Hit komma år för år allt större antal utländingar och hvar och en af dem har i första rummet att taga i betraktande Tessins mästerverk. De kunna ej göra det utan att stöta på Helgeandsholmen, ja, icke ens komma till jernvägsstationen utan att få denna holme med hvad dertill hör framför sina ögon. Tager icke Riksdagen frågan om Helgeandsholmens ordnande om hand, kan man väl vara viss på,

att holmen aldrig kommer att blifva ordnad, ty Stockholms stad gör det icke, äfven om Riksdagen skulle skänka staden hela holmen.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Det har ock varit föreslaget, att Stockholm skulle bidraga med en viss summa till Helgeandsholmens ordnande, men icke ens den tiden, då Stockholms representation icke hesiterade så synnerligen mycket att upptaga lån på millioner till stadens förskönande, kunde stadsfullmägtige våga taga på sig ansvaret för att lemna ett dylikt bidrag. Och äfven om staten nu skänkte hela holmen till staden, skulle fullmägtige icke kunna ansvara för att på denna holme nedlägga 2, 3, 4, 5 millioner till dess ordnande.

På grund af hvad jag tagit mig friheten här anföra, ber jag för min del att få på det varmaste förorda utskottets förslag och anhåller, herr talman, om bifall till detsamma.

Herr *Lyth* instämde med herr Bergman.

Herr Nilsson i Käggla: I början af denna riksdag tänkte jag för mig sjelf: i år åtminstone måtte vi väl slippa denna så många gånger omdiskuterade Helgeandsholmsfråga och bli förskonade från de vanliga långa föreläsningarna i denna sak! Men jag bedrog mig. Man får så ofta i denna kammare höra den frågan framkastas: bör väl icke Riksdagen ställa sig folkets önskningar till efterrättelse i den eller den stora frågan? Ena gången svarar man så, den andra gången så. Men jag tror, hvad förevarande sak angår, att om man kunde låta anställa en allmän omröstning derom huru vida, sedan man nyss förut underkastat sig en indirekt beskattning på ett par millioner, man skulle vilja offra åtskilliga millioner för uppförande af så stora och kolossala byggnader, som här äro i fråga, man då skulle få ett allmänt *nej* till svar. Man har förespeglat oss, att hela affären skulle gå för 5 à 6 millioner. Nej, mine herrar! jag har varit med för länge för att vara så lättrogen. Jag minnes, när det var fråga om det stora artillerietablissementet. Då förespeglades oss, att de gamla tomterna skulle inbringa så och så många millioner; men de ligga der osålda ännu, och nog få vi vänta innan det kommer någon och köper dem, och man får då se hvad de inbringa. Tycka herrarne verkligen, att det är någon rim och reson uti att just nu i dessa tider, då betrycket är så stort bland befolkningen samt nöd och elände råda, att vi just nu, då så många byggnadsföretag äro för handen, såsom gardeskaserner och riksarkiv och nu på köpet serafimerlasarettet, besluta företaga byggnader, som — jag är fullt öfvertygad derom — skola, när de äro färdiga, kosta kanske dubbelt mot hvad här är föreslaget. Jag tror icke, att det går an att helt tanklöst kasta ut millioner utan att ens hafva reda på, om grunden är stabel för att derpå uppföra sådana monument. Ty, säga hvad man vill, det är ännu en tvetydighet. Jag skall icke upptaga tiden längre, ty det blir kanske en lång diskussion, men jag vill endast få till protokollet uttryckt, att *jag* röstar för afslag å utskottets och bifall till reservanternas förslag.

Herr E. G. Boström: Jag kan naturligtvis icke hafva mycket nytt att lägga till en diskussion om ett ärende, som, såsom detta, så

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

många gånger i Riksdagen förevarit. Men jag skall be att för kammaren få framlägga de skäl, som för mig voro afgörande, då jag i fjor röstade emot förslaget att lägga Riksdagens och riksbankens hus på Helgeandsholmen, lika som jag äfven kommer att göra det i år. Jag har för min del icke kunnat finna det lämpligt att sammanlägga två byggnader med så olika funktioner som riksbanken och riksdagshuset. Detta är så mycket mer olämpligt, som riksbankshuset, sådant man tänkt sig detsamma förlagdt, skulle komma att blifva endast en utbyggnad på baksidan af riksdagshuset, och byggnaderna på det sättet skulle komma att sakna ljus. Men hvad sådana byggnader i främsta rummet behöfva, det är just ljus så mycket som möjligt. Det är också olämpligt att förlägga bankhuset så, att man endast genom en balkong skulle kunna komma in i dess lokaler. För att komma dit skulle man ju gå rundt om riksdagshuset och genom ett hvalf komma till ingången af bankhuset. Detta är hvad jag velat anmärka mot anordningarna i och för sig af dessa byggnader.

Det är också en annan sak, hvarpå ingen fäst uppmärksamheten, men mot hvilken jag vill vända mig, och det är, att, om man på den lilla Helgeandsholmen vill utföra ett så storartadt byggnadsföretag som det ifrågavarande, detta kommer att kräfva en utfyllning i Norrström. Norrström är utloppet för en af våra största insjöar. Men herrarne veta mycket väl, huru många svårigheter varit förknippade med reglerandet af detta utlopp, och huru många rättegångar och tvister förevarit emellan Mälarens strandegare och Stockholms stad för utrönande af den skada, som skulle hafva tillfogats strandegarne till följd af det högre vattenstånd, som utfyllningen af Mälarens utlopp skulle hafva åstadkommit. Det är derför synnerligen vigtigt, att icke utloppet från Mälaren kommer att inskränkas. Huru mycket det nu är meningen att utfylla det vet man icke, men *att* det skall ske, det vet man. Man svarar, att det ju på samma gång är meningen att fördjupa utloppet så, att, äfven om genom utfyllning utloppet skulle blifva smalare, sektionsarean dock skulle blifva densamma. Men har jag en ström, som är 4 alnar djup och 8 alnar bred, och så vidtager den förändringen, att den blir endast 4 alnar bred men 8 alnar djup, så är visserligen i senare fallet sektionsarean alldeles densamma som i det förra, men afloppets förmåga att afleda vattnet blir icke på långt när densamma. Derför skulle det för alla strandegare ofvan Stockholm blifva i högsta grad beklagligt, om man ytterligare stängde Mälarutloppet.

Man har talat om grunden. Somliga säga att den är bra, andra att den är dålig. — Jag vågar icke göra mig till domare i den saken. Men jag skall bedja få erinra herrarne om något, som passerade för icke länge sedan. När för ett antal år sedan det var fråga om att bygga ett nytt etablissement för artilleriet, så hade äfven då undersökningar och pejlingar om grundens beskaffenhet egt rum. Dessa undersökningar voro dock så illa gjorda, att vi sedermera måste ersätta entreprenören den förlust han gjort derigenom, att han litat på uppgifterna om grundens beskaffenhet. Kongl. Maj:t ingick nemligen till Riksdagen med en proposition om ersättning åt entreprenören;

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

och denna kongl. proposition befans vara så väl grundad, att båda kamrarne måste gå in på att bifalla densamma.

Vidare vill jag mot förslaget att förlägga kongl. stallet till Artilleriplanen anmärka, att denna plats inom en ej aflägsen framtid torde vara den mest centrala i Stockholms stad och kanske också den vackraste, och jag vill ej vara med om att dit förlägga ett stall. Nu har man sagt, för att visa, huru föga menligt ett stall inverkar på utseendet och sundheten, att i utlandet hafva ofta magnater sina hästar inrymda på nedra botten af de palats, som de sjelfva bebo. Må vara, men der är det endast frågan om ett fåtal hästar. Då det deremot, såsom här, är fråga om ett stall på åtminstone ett hundratal hästar, ställer sig saken annorlunda. Herrarne inse mycket väl, hvilken massa orenlighet det skall komma att bli icke blott från hästarne utan äfven från sköljningen utaf vagnarne och annan rengöring, som med stallet har sammanhang. Allt detta skall i Nybroviken, som redan nu är ett stagnerande vatten. Kommer denna vik att fyllas, som man föreslagit, eller kommer, som man också föreslagit, en bro att slås öfver Norrström i hörnet vid slottet och i fortsättning dermed en bro slås öfver Nybroviken för att bereda en kortare väg till östra delarne af Östermalm, så blifver ställningen än värre. Genom att förlägga kongl. stallet till denna plats kan jag således icke förstå annat än att vi komma att för våra efterkommande skapa en ny Helgeandsholmsfråga. När man nu ser hvilka svårigheter det är att få denna fråga löst, borde man väl icke gå så till väga som här är föreslaget; ty det är väl icke så ondt om platser att bygga på här i Stockholm, att man icke kan komma till ett annat och bättre förslag.

Med hvad jag sagt vill jag naturligtvis icke förneka, att Riksdagen och riksbanken äro i behof af nya lokaler. Men jag tror att dessa frågor lösas bäst hvar och en för sig. Vi hafva sett att när man kopplar samman flera frågor, så går det icke. Att på partiel väg frågan löses bäst, derpå hafva vi ett exempel i fråga om riksarkivet. När den frågan skildes ifrån de andra byggnadsfrågorna, då först gick det att lösa densamma, och jag hoppas att så skall det ske äfven här.

Dessa voro mina skäl, då jag förlidet år röstade för afslag. Då var det likväl Kongl. Maj:t, som framlade proposition i ämnet. Och ändock rönte framställningen ett sådant mottagande, som herrarne alla känna. Nu är det en enskild motionär, som kommit fram med anspråk att vi i år skola bifalla en motion, som går i samma syfte som den kongl. proposition, hvarå regeringen i fjor erhöll afslag. Man borde då hafva kunnat hoppats att få se nya utredningar. Men jag har icke funnit att denne motionär framdragit ett enda nytt skäl till dem som förelågo i fjor. Kan det då vara meningen, att vi i år på enskild motionärs förslag skulle bifalla alldeles detsamma, som Kongl. Maj:t i fjor begärde, men vi då afslogo? Det vore verkligen högst besynnerligt. Utskottet har nu emellertid föreslagit, att man skulle bifalla motionärens förslag med den ändringen, att man skulle bygga två byggnader i stället för en. Men det är ganska tydligt, att en dylik förändring kräfver förändring af det framstälda kostnadsförslaget. Har man sett en enda tillstymmelse till utredning om hvartill denna kostnad

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

kommer att besticka sig? Nej! Utskottet har, såsom herrarne se, nöjt sig med att säga, att det "*vågar tro*" att det skall räcka till. Det är den allra lättvindigaste utredning man kan tänka sig, att "våga tro" att en viss summa skall blifva tillräcklig för ett byggnadsföretag. Och här är det likväl fråga om det största byggnadsföretag, som i Sverige på senare tider förekommit.

Man kan ju "tro" hvad man vill, och när jag hörde en talare på stockholmsbänken nyss säga, att det ju vore ganska påtagligt att den beräknade kostnadssumman, omkring 6,4 millioner, skulle blifva fullt tillräcklig, men på samma gång förklara att, äfven om Stockholms stad finge Helgeandsholmen till skänks, staden icke skulle vilja emottaga presenten, eftersom kostnaderna för dess iordningställande skulle komma att uppgå till två, tre, fyra ja kanske fem millioner kronor, då vill jag fråga: Är det må hända meningen att vi för både riksdagens och riksbankens byggnader icke behöfva använda mera än 1,4 million kronor?—Nej så lätt utredd är icke denna fråga, att det kan vara skäl att på enskild motionärs förslag och med den klena utredning, som här föreligger, företaga sig att nu lösa densamma. Jag röstar för afslag å utskottets hemställan.

Med herr Boström instämde herrar *Lyttkens*, *Pehrson* i Törneryd, *Östberg*, *Pehrsson* i Norrsund, *Eliasson*, *Börjesson*, *Ericsson* i Borekulla, *Bengtsson* i Boberg, *Larsson* i Mörtlösa, *Anderson* i Himmelsby, *Petersson* i Brystorp, *Olsson* i Kyrkebol och *Odell*.

Herr Johnsson i Thorsberg yttrade: Jag skall icke tillåta mig någon kritik af det föreliggande förslaget i dess helhet och skall icke heller länge upptaga herrarnes tid, utan vill endast hålla mig till några vissa synpunkter. Hvad då sjelfva platsen beträffar, är det egendomligt, att alla förslag, som blifvit framlagda i afsigt att fylla ett kändt behof: byggnader för Riksdagen och riksbanken, alla kombinerats med frågan om ordnande af Helgeandsholmen. För den oinvigde ser det ut som om vederbörande, när de gifvit sig ut för att rekognoscera efter lämpliga platser för dessa byggader, alltid haft Helgeandsholmen som utgångspunkt, och med föresats att efter en viss kretsgång återkomma till utgångspunkten.

Huru på annat sätt förklara, att vi alltid skola få höra slagordet, "att annan lämplig plats icke finnes", och jag tillåter mig särskildt nämna Artilleriplanen, som är en af Stockholms stads vackraste punkter och för riksdagshus särdeles lämplig.

Hvad sjelfva kostnadsberäkningen angår, skall jag, som jag sade, icke inlåta mig på någon kritik deraf. Men jag ber att herrarne ville för några ögonblick följa mig till fjorårets behandling af denna fråga. Kongl. Maj:t anförde i sin då aflåtna proposition om uppförande af riksdags- och riksbankshus å Helgeandsholmen: "att någon annan plats icke kunde erhållas, som medgaf gemensamt uppförande af dessa byggnader; och då en sammanbyggnad skulle visa sig särdeles fördelaktig i ekonomiskt hänseende, har Kongl. Maj:t ansett sig böra tillstyrka Riksdagen att utse denna plats". Det sammansatta stats-

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

och bankoutskott, som yttrade sig öfver denna Kongl. Maj:ts proposition, har bland annat anfört: "Att emellertid uppföra mer än en monumental byggnad å holmen låter sig icke göra. Kongl. Maj:t har derför föreslagit en sammanbyggnad derstädes af det nya riksdags- och det nya riksbankshuset. Utskottet skulle dock icke vilja biträda detta förslag, derest icke, på samma gång Helgeandsholmen vore så väl för Riksdagen som för riksbanken den mest passande platsen, denna lösning af frågan erbjöde så betydliga ekonomiska fördelar. Ty dels skulle en stor besparing i sjelfva byggnadskostnaden för nytt riksbankshus utan tvifvel uppkomma genom dess sammanbyggande med det nya riksdagshuset, dels skulle en ännu betydligare besparing uppstå derigenom, att allenast en tomt skulle för båda byggnadsföretagen tagas i anspråk. Den förra besparingen är af 1883 års byggnadskomité beräknad till 297,000 kronor, den senare anser sig utskottet kunna upptaga till 1,200,000 kronor.»

1887 års sammansatta stats- och bankoutskott ansåg således, att uppförandet af mer än en monumental byggnad å Helgeandsholmen icke läte sig göra. 1888 års sammansatta utskott har deremot ansett sig oförhindradt att, utan att anföra några skäl, som motivera ett sådant beslut, föreslå att två monumentala byggnader skulle å holmen uppföras. — 1887 års utskott ansåg att genom de stora besparingar, som skulle uppkomma genom byggnadernas sammanslående, kostnaden inklusive kongl. stallet skulle kunna nedsättas till 6,400,000 kronor. 1888 års utskott har deremot ansett sig vara oförhindradt att föreslå två byggnader utan att behöfva öka kostnaden, och i sanning kan detta vara temligen onödigt, då hela förslaget i öfrigt hvilar på så löst hopkomna beräkningar. Ett faktum är emellertid, att genom uppförande af tvenne byggnader kostnaden, efter komiténs beräkningar, kommer att ökas med 1,497,000 kronor.

På grundvalen af sådana beräkningar skulle Riksdagen fatta beslut i ett så vidtutseende företag. Om också beräkningarna äro ofullständiga, och således svårligen kan förutsägas, om byggnadsföretaget stannar vid 6 eller 9 millioner, så är likväl så mycket visst, att om Riksdagen beslutar en annan plats, t. ex. Artilleriplanen, för riksdagshus, skulle staten hafva flera millioner i behåll. Och jag hemställer till herrarne, om den ekonomiska ställningen i vårt land är sådan, att vi böra offra flera millioner, när det mål vi här vilja ernå kan vinnas med långt mindre uppoffringar och taga mindre utgifter i anspråk. Jag inskränker mig efter dessa erinringar till att yrka bifall till den af herr Carl Ifvarsson m. fl. afgifna, vid betänkandet fogade reservation med den af herr O. Jonsson i Hof föreslagna förändring.

Herr Danielson: Då jag deltagit i utskottets arbete, skall äfven jag bedja att få säga några ord om denna fråga. Såsom herrarne finna, är det hufvudsakliga skälet, hvarför vi fått densamma åter i år, det, att behofvet af en ny lokal för Riksdag och riksbank ansetts trängande. Derför hafva vi nu endast att sysselsätta oss med, huru vida detta behof förefinnes eller icke. Jag får då för min del säga, att den skildring, som motionären framstält och bankofullmäg-

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

tige i viss mån vitsordat, är, såsom jag tror, något öfverdrifven, och min fulla öfvertygelse är, att bankhuset icke är så bristfälligt som man velat göra det, men jag går villigt in på, att det är gammalt och otidsenligt och att vi behöfva ett nytt. Beträffande det att finna en lämplig tomt för ett sådant hus, kan jag icke erkänna, hvad en talare på stockholmsbänken sade, att bankofullmägtige i det afseendet gjort allt hvad de kunnat. Mig förefaller det, som om de icke gjort allt och med den flit, som de bort. Samma komitébetänkande, som man eljest brukar åberopa såsom så förträffligt i andra fall, har på sid. 54 sagt något om den nuvarande tomten, som jag skall be få återkalla i herrarnes minne. Komiterade säga der:

"Komitén kan för sin del icke finna den nu varande riksbankens läge vara på något sätt ogynsamt ur affärsrörelsens synpunkt. Denna rörelse har af ålder hållit sig vid eller i närheten af Skeppsbron, och någon väsentlig förändring deri har icke inträdt och kommer säkerligen icke att inträda, ty, äfven om, med stadens stigande handel och sjöfart, denna trakt icke längre kan uppfånga all rörelse, måste den dock, såsom en af stadens mest centrala och derigenom för sjöfarten bäst belägna hamnplatser, med tullverkets hufvudstation och en mängd enskilda affärslokaler, fortfarande få en mycket framstående betydelse för den stora affärsrörelsen. Bankens läge i den inre stadens södra del är långt ifrån att kunna anses såsom mindre förmånligt för framtiden, då denna del på senare tiden fått en ökad betydelse derigenom, att den derintill stötande Stadsgårdshamnen blifvit så ordnad, att denna hamn kan åt den stora utrikes sjöfarten bereda allt det gagn, dess ovanligt gynsamma läge medgifver. Trakten närmast intill den, der riksbanken nu ligger, har ock blifvit uppsökt till plats för två stora bankinrättningar. Den omständighet, att en eller annan af de öfriga bankanstalterna slagit sig ned i den motsatta delen af den inre staden, torde icke kunna förringa de ifrågavarande delarnes och särskildt Skeppsbrons betydelse, såsom en bland medelpunkterna för hufvudstadens affärslif. Man må för öfrigt vid denna frågas bedömande icke lemna ur sigte, att, om riksbanken anser sig böra med de enskilda bankerna täfla i att bereda tillfälle för dess kunder inom Stockholm att blifva expedierade i den lokal, som ligger i närheten af de ställen, der de hafva sina dagliga förrättningar, detta mål icke kan vinnas, med mindre än att riksbanken, såsom ock i ett fall redan skett, inrättar filialkontor på särskilda ställen i staden, en utväg, som äfven nyss omförmälda utskott vid 1883 års riksdag anvisade i sammanhang med uttalande af den åsigt, att behofvet af ett nytt bankhus icke då behöfde tagas under ompröfning. Riksbankens hufvudlokal för Stockholm kan aldrig få det läge, att den ensam förmår tillfredsställa denna fordran på beqvämlighet för flertalet bland de kunder, man vill på sådant sätt tillgodose."

Häraf finna herrarne, att komiterade sagt, att just den nuvarande tomten har det bästa läge man kan önska sig och är den allra lämpligaste. Men fullmägtige hafva sökt framhålla alla möjliga skäl, för att bara komma derifrån, men orsaken kan man ej få fram. Det är visadt, att, om den nya byggnaden der uppföres, denna kan så sam-

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

mandragas, att det blir en fri och öppen plats deromkring, och de andra båda gränderna på båda sidor om de nuvarande riksbanks-husen kunna förvandlas till breda gator.

Då byggnaden sålunda skulle komma att ligga alldeles fri och i närheten af ett stort vattendrag, förefaller det mig besynnerligt, att man kan envisas att påstå, att tomten skulle vara så olämplig. Man har gjort den invändningen, att man icke skulle kunna bedrifva bankrörelse derstädes medan byggnadsarbetet påginge. Af utredningen i byggnadskomiténs betänkande framgår dock, att åtskilliga fackmän anse, att sådant skulle kunna gå för sig för en kostnad af 120,000 kronor, och detta vore väl ingen afskräckande summa. När man dessutom kan bygga sjelfva bankhuset för en million kronor, kan jag icke förstå, hvarför man önskar öfvergifva en sådan plats. Jag tror för öfrigt att om man vill lösa denna fråga, skall man icke koppla i hop den med en annan stor fråga, utan hålla dem åtskilda. Jag tror icke, att de gå att lösa gemensamt, allra minst på det sättet, som här är föreslaget, eller att lägga två så stora hus på denna lilla holme. Herrarne torde finna, att holmen är alldeles för liten dertill. Vi böra bygga klokt, så att våra efterkommande få se, att vi betänkt oss innan vi börjat ett så stort företag. Jag har hört uppgifvas, beträffande banken, att tomten, som gränsar till nuvarande riksbanken på södra sidan, icke vore omöjlig att förvärfva, och då hade man hela qvarteret. Vidare finge man då byggnaden på en plats, som ligger i närheten af tvänne spårvägsstationer, och der det är den största trafikled man kan tänka sig här i Stockkolm. Tro icke herrarne, att den enskilda banken dragit sin lokal just åt Skeppsbrohållet, derför att den trott det vara en god affärspunkt? Månne herrarne nu vilja låta flytta banken på en holme, dit man icke ens kan köra, utan är tvungen att gå? Kan det verkligen vara lämpligt? Nu har man visserligen sagt, att det skulle dragas en gata från Drottninggatan midt emellan dessa båda hus. Men icke åstadkommes derigenom samma trafik som vid Skeppsbron, der det finnes tullstation och daglig affärsrörelse, och der hela Södermalm stöter till. Att vi också behöfva ett nytt riksdagshus, äro vi alla ense om, men hvad byggnadsförslaget till detta beträffar, vill jag säga, att man gerna kunde ha varit litet anspråkslösare. Hvad vi behöfva är icke byggnader att stoltsera med, utan lämpliga lokaler. Jag har för min del motionerat om att vi skulle bygga här, på den nuvarande platsen, men man tyckes ej vilja vara med derom, ty åtskilliga har jag hört tycka det blifver för sparsamt. För min personliga del kan jag väl nöja mig hvar vi äro, ty jag vet ej huru länge jag kommer att sitta här. Men nog hade man kunnat hitta på någon bättre plats för ett riksdagshus än den nu föreslagna holmen. Ty bygga vi der, så bygga vi så att säga i sjön. Men man säger, att man kan påla ända till 200 fot och derigenom få en bastant byggnadsgrund. Då man som här i detta fall skall bygga för århundraden, så bör man väl tänka sig före, helst som vi veta hvilken stark ström som har sitt lopp kring Helgeandsholmen. Låtom oss tänka oss, huru det skulle taga sig ut, om vi för några ögonblick kunde tänka oss att vattnet vore borta och att man kunde se hela husmassan stå der på

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

pålarne, som med sina jernspetsar vore stöttade på berget! Det skulle minsann icke vara någon behaglig syn att se först 60 à 70 fot höga pålar och deruppå riksbankens hus. Man har klagat öfver att den nuvarande riksbankens källare vore fuktiga, men hvad tro herrarne, det skulle blifva för källarhvalf derstädes för valutorna? Men om vi vilja komma till en lösning af frågan, hvarför kan man då icke handla klokt och få en fullständig utredning. Jag vill icke komma fram med siffror, ty de siffror, som här anförts, förefalla mig icke säkra. Man har här visserligen sagt, att en major Knös granskat kostnadsförslagen. Jag har all aktning för mannen, men jag tror, att vi behöfva nog en knös till, för att komma på det klara i denna stora fråga.

Härtill kan man äfven lägga åtskilliga erfarenheter från andra byggnadsföretag, såsom t. ex. Upsala universitetshus, der entreprenören till följd af origtiga beräkningar förlorade mer än en half million kronor. Är det nu Riksdagens mening, att, om entreprenören blir ruinerad på dessa nu ifrågavarande byggnader, hålla honom skadeslös derför? Jag tviflar på att Riksdagen vill förbinda sig dertill.

Derför har jag också i utskottet haft en afvikande mening och jag anser, att man i detta fall bör se sig väl före. Herrarne få icke glömma, att Kongl. Maj:t i fjor i sin proposition föreslog, att fullständiga ritningar och kostnadsförslag skulle genom Kongl. Maj:ts försorg upprättas och framläggas, så att Riksdagen finge tillfälle att uttala sin mening derom. Denna rätt vill motionären nu taga ifrån oss och öfverlemna den i banko- och riksgäldsfullmägtiges händer. Men vi böra betänka, att denna sak icke blott gäller oss, utan äfven våra efterkommande, och derför böra vi gå till väga så noga som möjligt och icke kasta ifrån oss denna rättighet, ty vi bygga icke för tillfället utan, som jag nämnt, för århundraden. Om man i andra saker fattar okloka beslut, då kan det glömmas, men göra vi det i detta fall, och uppföra denna byggnad, så skall den stå qvar såsom ett evärdligt åskådningsmateriel på att vi burit oss mindre försigtigt åt. Låtom oss icke tala så mycket om Helgeandsholmen! Visserligen skulle jag vilja gifva med mig så långt jag kan, men dock icke längre än om en utredning, huru vida riksbankshuset ensamt utan olägenhet kunde förläggas dit. Vill man det nödvändigt, så kan det väl möjligen gå för sig, men att dit förlägga riksdagshuset, det går icke an, efter hvad det synes mig.

En talare anmärkte, att man borde söka minska lokalerna inom riksdagshuset, men sedan nu äfven justitieombudsmansexpeditionen skall derstädes inrymmas, så tror jag icke, att någon synnerlig minskning låter sig göra. Här är så mycket att säga, att man kunde hafva god lust att anföra ett och annat. Så hafva herrarne t. ex. sett ett sakrikt uttalande af herr Lindström, som lärer vara fackman. De sanningar, han der uttalar, böra vi icke förakta, och vi böra se oss före, innan vi frångå den utredning, han lemnat om grundens beskaffenhet.

Jag vill endast nämna, att hvad den värde talaren på stockholmsbänken, herr Bergman, sagt, eller att det fordrades 5 millioner för att planera Helgeandsholmen till en öppen plats, just visar, hur omöjligt

det är för oss att gå i land med företaget till den nu beräknade kostnaden. Hans yttrande är tillräckligt att hålla fast vid. Vi anslå 6 millioner, och planeringen kostar fem, hvad hafva vi då öfver för husen och ordnandet af stallfrågan? Hvarför envisas att söka bevisa hvad som är omöjligt. Jag tackar den ärade talaren, ty det var ärligt och upprigtigt sagdt, men det var ett skäl för hvad han ville motbevisa, och jag antager, att herrar stockholmare efter detta icke vidare kunna hålla på utskottets förslag. Jag vill slutligen anföra några ord, som yttrades af en ledamot på stockholmsbänken förlidet år, då han talade om att byggnaden skulle komma att ligga olämpligt och skymma kongl. slottet; han slutade sålunda: "Det är visserligen sant — och det hafva vi hört upprepas från många håll — att vi icke heller nu få något riksdagshus, om vi icke antaga det framstälda förslaget". — Ja, det är vanligt att man säger så. — Hvarför dröja, heter det. — Man blir naturligt nog otålig, när man länge hållit på med en sak, och man vill till hvad pris som helst få den afgjord. Men man bör ej glömma, att det mången gång kan vara vida farligare att i en sådan sinnesstämning förhasta sig i fråga om ett byggnadsföretag än i fråga till och med om en lagstiftnings- eller beskattningsfråga. En lagstiftnings- och beskattningsåtgärd kan ändras lätt nog, om den befinnes otjenlig, och förlusten reduceras till den skada, som under ett eller annat år deraf uppstått, men uppför man en monumental byggnad på ett ställe, der den icke *bör* stå eller sådan den icke *bör vara*, så står den qvar för sekler, vittnande om anläggningens felaktigheter". Detta, mine herrar, är ord, som vi böra beakta och icke glömma, och derför har jag tillåtit mig återgifva dem.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Vill man derjemte se på den ekonomiska sidan af saken, så kan det under denna riksdag icke försvaras, att man slösar bort millioner. Vi kunna icke stå till svars derför inför våra valmän, och hvad tro herrarne väl, att man skall säga i landsorten, då vi återkomma till våra kommittenter, om vi fatta ett sådant beslut? Vi böra förskaffa oss en fullständig utredning af kostnaderna och tills vidare se tiden an.

Utskottet säger: "vi hafva ju penningarna aflagda, och hvad hindrar då att bygga." Men det är ju fråga om statens penningar, och dessa böra vi använda med klokhet och förstånd, och jag undrar, som sagdt, verkligen, huru hela landet skulle upptaga, om vi nu i en hast och utan nödig utredning fattade ett sådant ödesdigert beslut.

Jag slutar med att yrka afslag på utskottets betänkande och bifall till den af herr Ifvarsson och mig m. fl. afgifna reservation, dock med den förändring i mom. a), som herr Olof Jonsson i Hof föreslagit, nemligen att man kunde utesluta orden: "dock icke den af motionären föreslagna". Jag gör, herr talman, detta yrkande och hoppas på kammarens bifall härtill.

I detta anförande instämde herrar *Sjöberg*, *Andersson* i Hakarp, *Erickson* i Bjersby, *Anderson* i Tenhult, *Wieslander*, *Petersson* i Dänningelanda, *Andersson* i Löfhult, *Truedson*, *Folke Andersson*, *Bruse*, *Andersson* i Upsal, *Olson* i Stensdalen, *Ollas A. Ericsson* och *Jansson* i Saxhyttan.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Herr Billing anförde: Det har redan så ofantligt mycket talats och skrifvits i denna fråga, att jag icke vill uppehålla herrarne med något vidlyftigt anförande. Jag är icke heller så förveten att tilltro mig kunna rubba någons öfvertygelse, men jag vill blott fästa uppmärksamheten på några få omständigheter, som jag icke anser böra förbigås alldeles utan anmärkning. Det har sålunda yttrats, att om man förlade dessa byggnader till Helgeandsholmen, så skulle vattenafloppet från Mälaren minskas, men enligt förslaget är det ju meningen att afskära ett icke obetydligt stycke af holmen på norra sidan, hvarigenom strömfåran kommer att här blifva icke oväsentligt utvidgad. På sydvestliga delen af holmen blir utloppet visserligen något minskadt, men när strömmens norra arm utvidgas, så blir utloppet i det hela ungefär detsamma som förut.

Man har äfven sagt, att om det kongl. stallet förlades till Artilleriplanen, så skulle Nybroviken genom tillflödet från stallet förvandlas till en dyngpöl; men det är ju icke gifvet, att stallet skall förläggas dit, utan det är ju enligt förslaget Konungen förbehållet att, för beredande af tjenligare byggnadsplats, med Stockholms stad träffa uppgörelse om utbyte af plats, och det finnes största sannolikhet för att stallet icke kommer att förläggas på Artilleriplanen.

Huru vida Stockholms stad, i händelse Helgeandsholmen ställdes till dess förfogande, skulle vilja bekosta dess planering eller icke, derom hvarken kan eller bör man på förhand yttra sig. Jag har varit och är ledamot af stadsfullmägtige och var närvarande, då Helgeandsholmsfrågan der var före, och jag kan icke säga, att något annat framgick ur debatten härom, än att stadens ekonomi då för tillfället icke tillät en sådan utgift. Men att det skulle kosta bortåt 5,000,000 kronor att ordna denna holme endast till en förlustelseplats, det har jag aldrig hört talas om, och den uppgiften tror jag icke man bör fästa sig vid.

Beträffande slutligen förslaget att förlägga riksbanken ensam på Helgeandsholmen, så har jag visserligen hört talas derom man och man emellan; men jag får upprigtigt tillstå, att det förslaget begriper jag minst af alla. Jag slutar med att yrka bifall till utskottets förslag; men om herrarne icke vilja rösta för detta, så är det bättre, synes mig, att taga reservanternas framställning oförändrad, utan den af herr Olof Jonsson i Hof yrkade förändring; ty antages hans förslag, då hafva vi snart Helgeandsholms-frågan här åter till behandling och i ett mycket märkvärdigare skick än någonsin förut.

Herr Lindmark: När det är fråga om att i en hufvudstad uppföra en staty eller en monumental byggnad, då äro hundratals pennor i gång för att säga, hvarest statyn eller byggnaden skall förläggas, och ju mindre man vet, desto säkrare är man på sin sak. Jag skulle icke hafva tillåtit mig att ingå i någon granskning af den framstående arkitekts förslag, som uppgjort de ifrågavarande ritningarna, eller öfver hufvud taget inlåtit mig på frågan, derest icke en talare här nyss kommit med en lång kritik och satt sin auktoritet mot de auktoriteter,

som uppgjort förslaget, samt särskildt vädjat till en auktoritet, som dagen innan frågan förekom till behandling inom Riksdagen fått införd en artikel i Stockholms Dagblad, deri artikelförfattaren på det skarpaste uppträdt mot det nu föreliggande förslaget och dess upphofsman.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Hvad som bestämde mig för att ställa mig på de öfriga stockholmsrepresentanternas sida var den debatt, som här om dagen egde rum i Stockholms kommunalförening, ty svagare skäl, än de, som då anfördes mot riksdagshusets förläggande å Helgeandsholmen, har jag icke hört.

Då emellertid herr Danielson fann för godt att åberopa nämnde artikelförfattares, herr Lindström, utlåtande, så har jag också rättighet att med bevis försvaga intrycket af denne mans yttrande. I artikeln förekommer följande uttalande:

"Herr generalen — det är general Björnstjerna han här syftar på — upplyste att kostadsförslaget var uppgjordt efter *kubikberäkning af hela byggnadsmassan.* Precis samma upplysning som i fjor lemnades i riksdagen.

Man skall verkligen vara bra naiv för att komma fram med slikt. För att beräkna kostnaderna för byggnader af helt ovanligt byggnadssätt, så väl till konstruktion som inredning och utstyrsel, och derjemte af sådana arbeten som kaj- och brobyggnader, fyllningsarbeten, afskärning af utskjutande stränder, planteringar, vattenkonster, statyer m. m., begagnas här samma slags genvägsregler, som användas för helt vanliga byggnader, då man vill i en hastig vändning veta, hvaråt ett företag ungefärligen kan peka. Ingen praktisk byggmästare i hela landet skulle vilja åtaga sig ens det simplaste arbete efter ett kostnadsförslag, tillkommet på detta sätt."

Efter detta yttande skulle man tro, att hela kostnadsförslaget skulle hvila endast på beräkning af byggnadsmassan, och dock vet man att för grundläggningsarbetet m. m. särskildt beräknats 2,038,000 kronor, och dertill kommer detta plus af byggnadsmassan, beräknad till 50 öre per kubikfot.

För öfrigt skall jag icke söka inverka på kammarens åsigter i denna fråga, utan vill endast tillkännagifva, att jag kommer att rösta för utskottets förslag, derför att, om icke Riksdagen denna gång antager Hans Maj:ts Konungens under en följd af år gjorda liberala anbud att skänka staten 200,000 à 300,000 kronor, så har detta anbud med innevarande år upphört. En möjlighet af expropriation kan visserligen tänkas, men en sådan föranleder också till ökade kostnader för holmens erhållande, och under sådana omständigheter anser jag, att, om utskottets förslag nu afslås, Helgeandsholmen är för alltid omöjliggjord som byggnadsplats för ett nytt riksdagshus.

Det torde också blifva föga glädjande för herrarne att å nyo se herrar fullmägtige i riksbanken och i riksgäldskontoret, hvilka nyss fått sig en skrapa för att de ej kunnat utse någon lämplig byggnadsplats för riksdagshus och riksbank, å nyo ute på språng efter tomter för dessa hus. Detta gör mig personligen ingenting, men jag kan

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

icke underlåta att tycka, att det vore både för staten och Riksdagen sorgligt.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet friherre von Essen: Det kan icke förvåna mig, att meningarna äro så delade i en fråga som denna; ty dels är frågan af den stora beskaffenhet, att man måste använda mycken betänksamhet, innan man fattar beslut deri, och dels innebär den så många gånger sammanlänkade frågor, att dess afgörande måste föranleda stor tveksamhet, och slutligen hafva i en fråga som denna de flesta gjort upp för sig en plan, som tilltalar dem mer än någon annan, och söka med alla medel genomdrifva denna, med klandrande af alla andra. Äfven jag har i denna fråga under många år, såsom ledamot af statsutskottet, haft min älsklingsplan, och den har icke varit Helgeandsholmens bebyggande, men på senare tider har jag funnit, att detta förslag börjat att samla omkring sig allt flera och flera röster inom riksdagen, och att intet annat kunnat i så hög grad förena rösterna som just detta. Denna omständighet gifver mig anledning att tro, att så fortfarande kommer att ske, och att detta förslag derigenom kommer att lägga hinder i vägen för antagandet af hvilket annat, det må vara huru praktiskt som helst; det skall alltid för riksdagshusets förläggande å Helgeansholmen återstå en kompakt majoritet, som kommer att säga nej till alla andra förslag. Jag tror derför, att i en fråga som denna det blir nödvändigt att göra koncession och släppa sina förutfattade meningar samt förena sig om det ifrågavarande förslaget. Bland alla de skäl, som anförts mot detta förslag, har jag dock icke hört något, som varit af sådan art eller sådant, att det utgjort något grundskott mot förslagets antagande. Jag skall icke här ingå i många detaljer, endast några få. Särskildt är det en anmärkning, som jag på grund af mitt embete anser mig böra bemöta. Denna angår dyrheten af det nya hofstallet. Hvad den saken beträffar, ber jag först få påpeka, att kostnaden för uppförandet af ett nytt hofstall äfven innefattar lösandet af de dyrbara tomter, på hvilka riksdags- eller riksbankshuset skall förläggas, och att dessa tomter hafva ett mycket högt värde, kanske högre än hvilka andra som helst inom hufvudstaden. Dernäst ber jag få meddela, det jag har grundad anledning antaga, att byggandet af det nya hofstallet bör kunna göras något billigare, än hvad kostnadsförslaget upptagar. Jag kan nu icke lemna några bestämda sifferuppgifter i detta fall, men anser likväl, att med de låga arbetspris, som för närvarande äro rådande, sådant bör kunna ega rum, och är öfvertygad, att så också kommer att ske, i fall förslaget i öfrigt nu antages.

En vigtig anmärkning mot förslaget har varit, att byggnadsritningarna i detalj icke varit Riksdagen förelagda och således icke kunnat af Riksdagen pröfvas. I likhet med hvad en föregående talare anmärkt kan jag, eftersom jag i många år sysselsatt mig med att pröfva byggnadsritningar inom statsutskottet, konstatera, att då det varit fråga om att för Riksdagens räkning låta uppföra andra bydgnader, så hafva Riksdagens ledamöter ganska litet inträngt i detaljer rörande dessa

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

byggnader eller haft tillfälle att göra några detaljanmärkningar mot dem. Den pröfning i detta fall, som framlagts för Riksdagen, har verkstälts inom statsutskottet af personer, som varit nödsakade dertill, trots flertalet af utskottets ledamöter icke varit fackmän. Det ena året hafva vissa personer varit ledamöter inom utskottet och företagit en sådan granskning, det andra hafva de ej längre varit ledamöter der, utan andra hafva suttit i deras ställe och måst företaga den ifrågavarande pröfningen. Inom kammaren förekommer sällan någon pröfning af kostnadsförslag byggnadsritningar i detalj. Ett annat förhållande synes mig vara med Riksdagens förtroendemän: fullmägtige i riksbanken och i riksgäldskontoret; ty dessa personer äro inför Riksdagen ansvarige icke allenast för den verkstälda pröfningen, utan äfven för arbetets utförande i öfverensstämmelse dermed. Någon större trygghet i afseende å pröfningen, än hvad i detta fall föreslagits, kan jag icke inse skall kunna åstadkommas, ty de män, som skulle få detta uppdrag, äro ju alla personer, för hvilka vi böra hafva och hafva förtroende. Då slutligen förslagen till byggnadskontrakten och kostnadsberäkningarna äro uppgjorda under en tid, då prisförhållandena voro högre, än hvad de nu äro, finner jag icke någon anledning att tro, det kostnaderna komma att väsentligen öfverskridas.

På de skäl, jag nu i korthet här anfört, anser jag, att Riksdagen skulle i detta fall handla rigtigast genom antagandet af det föreliggande förslaget, synnerligast som ett långvarigt uppskof med frågans afgörande kan medföra, att det slutligen blir omöjligt för Riksdagen och riksbanken att kunna bibehålla sina gamla lokaler.

Herr Bergman: Jag anhåller endast få lemna den upplysningen, att då jag nämnde summan fem millioner i sammanhang med Helgeandsholmens ordnande på Stockholms stads bekostnad, så tänkte jag mig icke, att platsens planering skulle gå till något sådant belopp, utan endast att platsen med de byggnader, som kunde befinnas lämpliga att uppföra der, skulle kosta staden en eller annan million, och jag anhåller, att detta mitt yttrande allenast må uppfattas såsom min enskilda mening om kostnaderna för möjligen blifvande anläggningar derstädes på stadens bekostnad.

Herr vice talmannen Sv. Nilsson: En af kammarens ledamöter, herr Danielson, har gifvit kammaren det rådet, att man borde bygga klokt och förståndigt, och derom lära väl alla vara ense; för min del har jag den uppfattningen, att man i allting bör förfara med klokhet. — Jag kan dock icke neka till, att den förändring, som han föreslog i reservanternas förslag, föranledt, att jag blifvit mycket tveksam, om icke alldeles bestämd för att rösta emot hans förslag, som jag anser både vara oklokt och oförståndigt. Jag har nemligen tvenne farhågor emot detsamma: den ena är, att man sannolikt har för afsigt att ombygga det gamla riksdagshuset vid den plats det nu har, och det vill jag på intet vilkor vara med om, hvilket endast skulle leda till bortkastande af ett stort anslag utan ändamål. Den andra farhågan är den, som föranledts af herr Danielsons förslag, att på Hel-

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

geandsholmen skulle kunna komma att uppföras endast riksdagshus, ty detta ändringsförslag innebär ju, att något hinder ej må förfinnas att lägga riksbankshuset på Helgeandsholmen. Gör man detta, skulle Helgeandsholmen blifva på *riksbankens* bekostnad ordnad visserligen på ett sätt, som man så länge eftersträfvat på vissa håll. Men i så fall blir det ju staten i alla fall, som får bestrida kostnadena, hvilka, sammanlagdt för ombyggnad af det gamla riksdagshuset af statsmedel och ordnandet af Helgeandsholmen och hofstallet för riksbankens medel, sannolikt blifva större, än om utskottets förslag antages. Detta förslag kan jag således icke heller vara med om. Om man skulle lägga någon af dessa byggnader på Helgeandsholmen, vore det riksdagshuset, men jag vill icke ens hafva detta förlagdt dit, emedan det alltid varit min älsklingsidé att bibehålla Helgeandsholmen till en öppen plats, som Stockholms stad sjelf bör ordna på sin bekostnad, samt behålla riksdagshuset på Riddarholmens norra del. Alla förslagen i den vägen hafva dock nu försvunnit, och nu finnes ingen annan plats på Riddarholmen att välja på än den plats, der det nuvarande riksdagshuset är beläget. Denna plats anser jag dock vara den olämpligaste af alla de föreslagna. Jag kan således hvarken rösta för reservanternas eller för utskottets förslag, utan tror, att man mycket väl kan uppskjuta frågan ännu ett år för att få någon bättre utredning om andra platser för riksdagshus, som kunna vara lämpligare än de som ifrågasatts, t. ex. Kungsträdgården eller Artilleriplanen.

Då reservanterna i mom. b föreslagit, att den kommission, som skall undersöka lämplig plats för nytt riksdagshus, derifrån undantagit Helgeandsholmen, men på samma gång gifvit kammaren uppdrag att dervid äfven taga i betraktande den plats, riksdagshuset för närvarande har, så kan jag ej vara med om reservanternas förslag i denna del, utan anser, att Olof Jonssons i Hof förslag är bättre och lämpligare, ty om reservanterna nödvändigt vilja att inga nya undersökningar vidare skola göras om riksdagshusets uppförande på Helgeandsholmen, borde de i främsta rummet hafva undanröjt alla tankar på ombyggnad af det gamla huset på dess nuvarande plats, som är det olämpligaste af allt. Det är derför, som jag från min synpunkt, om jag skall välja emellan herr Danielsons och utskottets förslag, kommer att, ehuru jag ej vill hafva riksdags- eller riksbankshus på Helgeandsholmen, i alla fall rösta för utskottets förslag. Men om den förändringen kunde göras i reservanternas förslag, att med mom. a oförändradt mom. b finge följande lydelse: "att åt fullmägtige i riksgäldskontoret uppdraga att låta utreda, hvar och huru lämplig byggnadsplats för nytt riksdagshus må kunna beredas, dock icke å Helgeandsholmen och icke heller å den plats, der det nuvarande riksdagshuset är beläget, egande fullmägtige i riksgäldskontoret att af tillgängliga medel bestrida härför erforderliga kostnader", då kan jag för min del vara med om ett dylikt förslag; ty jag är viss på, att i annat fall vid en kommande riksdag förslag skulle framläggas med framställning om att bygga om det nuvarande riksdagshuset, hvilket jag anser vara i högsta grad olämpligt. Hellre än att rösta för reservanternas förslag oförändradt eller herr Daniel-

sons förslag röstar jag derför för utskottets, sådant det föreligger. Med de förändringar jag föreslagit, kan jag vara med om reservanternas förslag, för att derigenom vinna uppskof och förekomma att förlägga riksdagshuset vare sig å Helgeandsholmen eller den plats vi befinna oss uppå, och i stället beredes vederbörande tillfälle dels att skaffa oss en annan öppen plats, som är mera tillfredsställande, och dels äfven åt riksbanken skaffa lämpligare plats i fall det nuvarande huset icke kan anses lämpligt att ombygga. Främst af allt vill jag att vi först komma att ombygga det nuvarande riksdagshuset der det nu är.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Herr Liss Ol. Larsson: Jag anser, att, då personer, som förut varit lika varma vänner som jag af förslaget om byggande af riksbanks- och riksdagshus å Helgeandsholmen, uppträdt deremot, emedan de åtrat sig och nu ej vilja dit, det icke vara olämpligt att gifva till känna, att jag åtminstone icke åtrat mig under tiden, utan fortfarande hyser samma åsigt i frågan, som den jag förut flere gånger uttalat.

Denna fråga har — det veta vi alla — varit föremål för nästan hvarje Riksdags pröfning under många år, icke blott Helgeandsfrågan ensam, utan än har man varit här och än der, och så börjat om igen en kretsgång, som slutat på Helgeandsholmen, derifrån man utgått. Nu synes det mig som om reservanterna ämnade fortsätta med samma taktik, nemligen begäran om ny utredning — samma gamla kretsgång — och skrifvelse till fullmägtige. Nu skulle man skrifva till riksgäldskontoret och begära ny utredning. Huru många gånger ha vi icke skrifvit till fullmägtige i riksgäldskontoret i detta fall! Men när utredningen sedan kommit in till kamrarne, har det kommit något nytt emellan, och så har förslaget förkastats och så har man begärt ny utredning och så har det gått undan för undan och så stå vi på samma punkt som vi stodo på, då vi började med frågan för 16—17 år sedan.

Om jag nu ser på reservanternas förslag, till fördel hvarför många yttrat sig, så börja reservanterna med att antyda att de trodde, att, då förslaget förkastades i fjor, och man förut förkastat förslag i samma rigtning, så skulle frågan dermed vara afgjord, och man icke skulle besvära Riksdagen med några vidare motioner i ämnet. Det vore allt bra illa, om reservanterna ville etablera den åsigten, ty huru skulle det gå med många af våra älsklingsidéer, t. ex. grundskatternas afskrifning, om vi kommo öfverens att icke vidare få väcka motion, när kammaren en gång afslagit en sådan? Det lär väl icke vara acceptabelt, och vid närmare eftersinnande lära nog reservanterna icke vilja fastslå en sådan grundsats.

Det är ett skäl, som alla de, hvilka talat emot förslaget, med stor styrka framhållit, nemligen att frågan är så outredd. Ja, det beror på huru man tager det. Jag vet icke, hvilken utredning man skulle kunna få, emot hvilken ej anmärkningar kunde göras. Icke lär det finnas menniskor på den här planeten, som kunna uppgöra ett förslag, som tillfredsstälde alla ledamöter i riksdagen, än mindre alla menniskor, och der ingen anmärkning gjordes emot detsamma och man

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

icke ville ha ny utredning. Skulle man vänta tills det inträffade, så vore det bäst, att vi genast slutade med denna frågan, ty fullständigt eniga kunna vi aldrig blifva om henne. En af reservanterna, som till en början ville, att man skulle bygga en tillbyggnad på detta gamla hus, har icke vidhållit sin åsigt, utan har nu gått in på reservanternas förslag, hvilka fara omkring hit och dit, till teatertomten, Kungsträdgården, Artilleriplan, och jag vet icke, huru många platser de tala om. Det enda, som de äro ense om, är förskräckelsen för Helgeandsholmen; det har man kommit öfverens om, att icke Helgeandsholmen utan hellre hvad annat som helst.

Nu säger man, att grunden å holmen är så klen och icke undersökt. En talare har redan påpekat: huru vet man om grunden är klen, då den icke är undersökt. Men nu är det så, att grunden verkligen är undersökt, och det af stadens byggnadschef, major Knös, och i det komitébetänkande, som i fjor delgafs kammaren, såg man den utredning han lemnat. Inför Första Kammaren har i qväll en man, som på detta område väl bör ega någon kunskap, nemligen generaldirektör Beijer, förklarat, att i fråga om grunden möta inga svårigheter, och i det fallet är väl frågan dermed fullt utredd. Nu säger man vidare, att grunden lutar, och att inte får man lita på herr Knös, som är stadens byggnadschef och i denna egenskap borde hafva vitsord, inte kan man lita på herr Beijer, som är chef för väg- och vattenbyggnadscorpsen, och inte heller på herr Leijonhufvud, som suttit i utskottet och är chef för fortifikationen samt således också borde ha litet reda på sådana saker, som huru en grund skall läggas och dylikt.

Af flere talare har påpekats, att denna grund skulle blifva så dyr och svår. Då vill jag be att få erinra om, hvad herrarne veta förut, nemligen att när man byggde sammanbindningsbanan genom Stockholm, var förhållandet, att man fann grund först på 120 fots djup på flera ställen, och det känna vi till, att en jernväg ej gerna får rubbas utan måste byggas så, att den står fast. Det fans på den tiden ingen, som gjorde anspråk på att vara ingeniör, som sade att det var omöjligt. Det har äfven visat sig, att vi hafva gjort det, och att jernvägen är qvar utan att jag hört något tal om att den rubbat sig en enda hårsmån trots det ofantliga djupet, och den mängd tåg, som der dagligen gå fram och åter. Men, säger man, kanske der var en jemn botten och derför ej så svårt som här. Ja, då hafva vi t. ex. den stora centralstationen, som intager en ej så oväsentlig del i jemförelse med riksdagshuset. Den är byggd på sluttande berg, ty strax framför stationen går berget upp i dagen, och det lutar så, att det fans grund först på 50 fots djup. Hela stationshuset är 538 fot långt och 56 fot bredt, således hela ytan 31,204 fot. Grunden till detta stora hus kostade 108,000 kronor. Man kan således bygga grund för ett hus med 31,204 fots yta på sluttande berg så djupt som 50 fot, der det, såsom man vet, var en uppslammad och igenfyld sjö, således den värsta smörja man gerna kan tänka sig. På sådan grund har man byggt detta kolossala hus, och der ligger det utan någon brist eller remna. De, som känna ingeniörsvetenskapen, frukta ej heller, att det skall remna. Då kan man väl äfven bygga hus på

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

den grund, som här är i fråga, och ett hus som kan orubbadt ligga qvar utan att heller vara så dyrt. Jag har talat med en mycket erfaren ingeniör i denna fråga, och han är fullt på det klara med allt; det enda han icke begriper är, huru man skall kunna göra af med så mycket pengar på grunden som de i förslaget beräknade. Det var det enda han tyckte var oförklarligt. Derför synes det mig som om vi kunde låta bli att tala om grunden så mycket. Jag är icke den, som vågar sätta mig till doms öfver sådana auktoriteter som stadens byggnadschef och chefen för väg- och vattenbyggnadscorpsen, att icke tala om chefen för fortifikationen. Derför tror jag att man kan anse frågan om grunden fullt utredd och att det icke är värdt att tala om att man behöfver använda det samlade byggnadskapitalet endast till grunden, så att sedan icke något blir qvar till sjelfva byggnaden, om man följde utskottets förslag. Och dessutom, hvilka auktoriteter har man att ställa fram från deras sida, som påstå att grunden är dålig och ytterst dyrbar? Hufvudsakligen anonyma insändare i vissa tidningar och en herr Lindström som är hvarken ingeniör eller byggmästare.

Nu säger man visserligen att Artilleriplanen skulle vara en utmärkt lämplig plats för ett riksdagshus. Ja, det säga reservanterna, och det ha många andra sagt i qväll, hvilka äro praktiskt folk; men en sådan auktoritet som herr Zettervall — för mig är han åtminstone en auktoritet, men för de andra betyder han väl icke något — han säger, att den är olämplig och att riksdagshuset der skulle få utseendet af ett vanligt gatupalats, såsom han i sin reservation till komitébetänkandet uttrycker sig. Der, säga reservanterna, skulle det icke få ett så tryckt läge som å Helgeandsholmen. Så tala de äfven om Kungsträdgården, likasom om der skulle finnas någon utmärkt grund. Detta är dock så långt ifrån fallet, att der tvärtom är, hvad grunden beträffar, en af de svåraste byggnadsplatserna, ty just der har den s. k. Näckströmmen gått fram.

Nu skulle man gifva fullmägtige ett nytt uppdrag att undersöka och utreda. Sådana uppdrag hafva de fått många gånger förut och de hafva — jag är viss derom — gjort efter bästa förstånd och öfvertygelse, de ha naturligtvis måst lita på sakkunnigt folk, som de anlitat. Men när de sedan kommit till Riksdagen med resultatet af utredningarna och undersökningarna, har det hetat: nej, dessa duga rakt inte, det der håller inte streck, ny utredning igen! Derför synes mig, så vidt jag förstår, att vi här stå i valet mellan att bifalla betänkandet eller rent afslag derå, ty att tala om att skrifva och utreda och utreda igen tror jag icke tjenar till något. När man år 1883 anhöll att Kongl. Maj:t skulle låta utreda frågan genom en komité, tillsattes äfven en sådan komité, bestående från början af 9 ledamöter, men sedermera utnämndes ännu en, så att det blef 10. Jag vill nu icke påstå, att alla dessa voro sakkunnige, ty jag var sjelf en af ledamöterna och vill visst icke räkna mig dit, men att det inom komitén fans sakkunnigt folk, det lär dock icke kunna förnekas, och att vi gjorde så godt vi kunde, och i sådana frågor, som vi icke kunde sjelfva utreda, vände vi oss till de bästa förmågor, som funnos i

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Stockholm och vi kände såsom tillförlitliga i det afseendet. Den utredning, som då åstadkoms, vågar jag påstå var ock både fullständig och tillförlitlig, ehuru den icke nu så anses.

Jag har i dag hört en talare påstå, att det är nödvändigt att först få en fullständig utredning till stånd, innan man bestämmer sig för någon viss plats, och likväl var det samme talare, som vid 1883 års riksdag, då vi skulle skrifva till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t ville genom en komité låta dels utreda hvar lämpligaste platsen fans och dels uppgöra ritningar och kostnadsförslag, det var säger jag, samme talare, som då uppträdde mycket ifrigt mot detta och frågade, hvarför man skulle besvära Kongl. Maj:t med begäran om en utredning och ritningar innan man bestämt sig för någon särskild plats. Då skulle man först utse plats och sedan kunde man börja tala om det andra, men nu skall man gå den motsatta vägen och först skaffa sig utredning, ritningar och kostnadsförslag och sedan bestämma platsen. När skall det då kunna gå, om man ena året vill så och andra året tvärt emot.

Man har här vid lag äfven talat om det estetiska och sagt, att man skulle skämma bort Helgeandsholmen. Jag vet nog, att de finnas, som vilja hafva Helgeandsholmen till en öppen plats, möjligen försedd med några schweizerier här och der och musikpaviljonger. Jag har sett sådana förslag med mycket fint planlagda kartor, derå till och med de olika färgerna å blomstersängarna varit utsatta. Först börjar det med Strömparterren med schweizeri och musikpaviljong; så vid Norrbro stod ett hus med schweizeri eller restauration och musikpaviljong samt der bredvid en vattenkonst med statyer och sådant der. Sedan längre ned på holmen ett nytt schweizeri med musikpaviljong o. s. v., så nog skulle man få höra musik och supa rätt grundligt efter den planen, och det är nog det, som mången, åtminstone utom riksdagen, svärmar för, då de äro så rädda för att lägga dit de byggnader hvarom nu är fråga, der hvarken musik eller krogrörelse skulle finnas att tillgå för den allmänhet som anser detta vigtigast för Stockholm.

Men om vi nu bygga på Helgeandsholmen, så komma byggnaderna att skymma bort utsigten af slottet och nästan allt annat, ja, jag vet icke hvad. För att nu icke fästa sig vid 1883 års komité, deri de flesta ledamöterna ansågo denna plats lämpligast, liksom ock Riksdagen mer än en gång uttalat den åsigten, att vi skulle till Helgeandsholmen med dessa byggnader, så hafva äfven andra sakförståndige yttrat sig derom, nemligen de som tillsattes 1879 för att granska då ifrågasatta byggnadsföretag för Riksdagen, och de förklarade såsom sin mening, att den enda fullt lämpliga platsen är Helgeandsholmens vestra del, der tillräckligt stora byggnader kunna uppföras utan att skymma slottet eller menligt inverka på taflans skönhet från hvilken sida man än betraktar den. Det var kaptenen Hierta, arkitekten Dahl och byggmästaren Thavenius, alla något så när kända i Stockholm, som uttalade dessa ord om Helgeandsholmen, men det betyder naturligtvis icke någonting emot andra och i synnerhet de många

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

anonyma, som uppträda och säga, att det är alldeles barockt att bygga der.

När det i utskottets förslag heter, att anslaget icke får öfverskridas, så har man sagt: huru skall det gå till, skall man sluta bygga, när man kommit halfvägs, och låta huset stå ofärdigt. Det tror jag icke, utan när man bestämt en siffra, som icke får öfverskridas, så lär det blifva deras sak, som fått uppdraget att handhafva företaget, att se till, att man tager det förslag, som rymmes inom denna siffra. Det är hela hemligheten, och huru många gånger, när vi bevilja ett af Kongl. Maj:ts anslag, säga vi icke *högst* det eller det beloppet, och icke hafva vi derför sett några hus stå halffärdiga och utan tak, utan de hafva alltid blifvit fullbordade, blott man från början inrättat sig så, att anslaget skulle räcka till, ty alla sakkunnige, som yttrat sig angående kostnaderna, ha förklarat att de beräknade skola räcka till.

En talare sade här, att man vill till norra delen af Kungsträdgården för att få njuta af den vackra naturen. Ja, i vinter har den icke varit så synnerligt vacker att skåda på Carl den XIII:s torg, och icke kan man tala om den vackra naturen den tiden, riksdagen pågår, i allmänhet åtminstone, så vidt man icke skall räkna på sådana der upplösningsriksdagar som i fjor, då sista delen af riksdagen ju räckte in i juli månad, men det lär väl dock icke blifva regel att få sådana tillställningar, utan torde de komma att höra till undantagen. Således är det icke något skäl att lägga huset på norra delen af Carl XIII:s torg för att njuta af naturen, ty när man kan njuta af naturen, och det börjar bli grönt och vackert, då resa riksdagsmännen sin väg och stanna visst icke qvar för att njuta; det är knappt nog de stanna, tills Riksdagen lagligen slutar.

Vidare har man med mycken styrka framhållit, att bazarbolagets hus skulle vara för lågt beräknadt med de 280,000 kronor, som här föreslås. Ja, det är icke godt att säga något bestämdt i det fallet. Men bra underligt vore, när man talar om en expropriation och att den skulle blifva så ofantligt dyr, att icke taga i betraktande, med hvilken rätt detta bolag innehar tomten. Det är nemligen så, att bolaget kan nödgas afstå derifrån utan någon annan ersättning än för sjelfva byggnaden, och när eganderätten är så beskaffad, lär det icke kunna blifva tal om att gifva samma pris, som om någon med full rätt egde en sådan tomt. Dessutom, mine herrar, denna tomt är icke mer än 10,000 qvadratfot. Den, säger man, är så dyrbar, att vi icke kunna lösa den, men på samma gång vill man icke erkänna, att de 35,000 qvardratfot, som Konungen skulle lemna utan annan ersättning än ett nytt hofstall, äro värda något, icke ens så mycket, som ett hofstall skulle kosta. Om man erkänner, att bazarbyggnadens tomt är dyrbar, så måste man ock erkänna, att de öfriga tomterna å Helgeandsholmen äro dyrbara, och när den ena är 10,000 qvadratfot, samt den andra är $3\frac{1}{2}$ gång så stor, så är det icke värdt att här tala om att det är staten, som gör en uppoffring för att få ett nytt hofstall, utan alldeles tvärtom, ty om någon enskild person egde dessa tomter på Helgeandsholmen, och banken köpte dem af honom, skulle ingen

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

hafva sagt ett ord derom, utan man skulle hafva tyckt, att det var ett briljant pris att få dessa tomter för den million, som ett nytt hofstall skulle kosta. Men endast derför, att dessa penningar skola användas till att bygga ett hofstall, endast derför är man så rädd att nedlägga pengar här. Deremot, hade det varit en enskild egare, och man gifvit honom en million eller ändå mera, då skulle vi hafva varit mycket nöjda och icke frågat efter, hvartill han användt penningarna, om till schweizerier eller konsertsalonger eller hvad annat som helst, utan blott sagt, att vi fått full valuta för våra penningar och dermed punkt, och så tycker jag det äfven borde få vara här. Det är, mine herrar, icke för att få ett nytt hofstall, som jag vill vara med om att bevilja 1,070,000 kronor, utan det är för att för denna summa förvärfva den yppersta byggnadstomt, som finnes i Stockholm för riksdags- och riksbankshus, och hvilken tomt i enskild persons hand är mera värd än hvad ett nytt hofstall med tillhörande byggnader kosta. Således: ni, som icke vilja veta utaf att Konungen lemnar full valuta för ett nytt hofstall, böra ej sätta högt värde på bazarbolagets ruckel, der tomten eges af staten.

Så har äfven talats mycket om, att det icke fins några beräkningar angående kostnaden för två skilda hus. Jo, det fins verkligen sådana, ty om herrarne göra sig besvär att läsa igenom komiténs förslag, skola herrarne finna, att i den pristäflan, som 1873 egde rum, ingick icke blott ett förslag om sammanbyggande af ett riksdags- och riksbankshus, utan förslag skulle äfven uppgöras med afseende å två skilda byggnader, och ett sådant blef äfven upprättadt, så att nog fins det utredning äfven i det fallet.

En talare har med synnerlig styrka framhållit, att det väl icke är så ondt om mark i Stockholm, att man skulle behöfva bygga på annat än fast botten.

Jo, mine herrar, om det vore så, finge man rifva ned halfva Stockholm, ty åtminstone en mycket stor del deraf ligger på mark, som man icke kan kalla fast, och detta förhållande lär väl ock komma att fortfara, så att någon ny väg beträder man icke, om man nu skulle bygga, der det ej fins fast grund, utan sådan först måste läggas.

Här sades att staten icke har någon skyldighet att anlägga de föreslagna broarne. Ja, det vill jag gå in på, att den icke har, men dessa broar skulle väl icke vara till endast för staden Stockholm utan äfven för riksdagshuset och i synnerhet för bankhuset, och man får väl medgifva, att om man nu lägger ned icke så litet pengar på dessa broar i Stockholm, så är väl det icke mera orimligt, än när man anslår 5 à 6 hundra tusen kronor till bro- och väganläggningar i andra delar af landet. Det ena är lika berättigadt som det andra, ty icke lär man kunna påstå på allvar, att när det gäller Stockholm, så är orimligt att nedlägga kostnader i detta fall, äfven om det är till statens fördel, när man gör likadant på andra ställen, ty man anser att det länder staten till nytta att få sådana vägar och broar till stånd, der de behöfvas.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Man sade äfven, att om man förlade stallet till Artilleriplanen, så skapade man en ny Helgeandsholmsfråga. Ja, om stallet blir qvar der lika länge som på Helgeandsholmen, så kommer den frågan icke fram i vår tid, så nog blifva vi fredade för den. Man har framhållit det förskräckliga i att lägga stallet på Östermalm, i ty att der skulle uppstå en sådan förfärlig stall-lukt, som skulle förpesta luften, förutom alla andra olägenheter. Jag erinrade här om dagen om, att det redan fins ganska många stall på Östermalm, kanske de flesta af dem, som finnas i Stockholm, och det märkliga är, att just åt det hållet är det som Stockholm utvidgar sig mest, hvilket synes visa, att folk just icke äro så rädda för dessa stall, eftersom de flytta dit. Naturligtvis flytta de icke dit för stallens skull, men det visar att de icke hafva någon olägenhet af dem. Jag har en gång förut i kammaren sagt, att när man under så lång tid kunnat hafva stallet midt i hjertat af staden och nästan under fönstren på slottet, och icke heller nu det är fråga om att flytta det för luktens skull, så få de väl icke vara mera noggranna på Östermalm, tycker jag, än de varit på kongl. slottet och inne i sjelfva hjertat af staden, och derför är detta icke något skäl.

Så har man påstått, att man skulle minska Mälarens aflopp genom att ordna Helgeandsholmen på det nu föreslagna sättet. Detta är rent ut sagdt endast ett stor misstag, ty långt ifrån att minska kommer man i stället att öka utloppet med omkring 50 procent utöfver hvad det nu är. Man behöfver blott se på de uppgjorda ritningarna och man skall vid första blicken på kartan finna, att det är meningen att afskära det nordvestra hörnet och sålunda taga bort från holmen ungefär så mycket som hälften af Norrströms nuvarande bredd, der den är smalast.

Jag kan då icke förstå talet om att dämma upp vattnet i Mälaren. Ty det brukar ju rinna mera vatten, om det är större aflopp, än om det är mindre. Och om den satsen är rigtig, så måste det skälet förfalla, att man skulle förminska afloppet genom att göra det bredare, detta förstå vi utan att ha studerat ingeniörvetenskapen, ja utan att ha studerat alls.

Man har också frågat: "Hvad har nu kommit till sedan förra året, eftersom man upptagit samma förslag, som då föll? Jo, det har kommit till ett mycket vigtigt moment. Man måste nemligen komma i håg — hvilket också framhölls kraftigt i reservationen förlidet år — att den sista riksdagen var en alldeles exceptionel riksdag, som var till för att behandla en enda stor fråga. Det var derför man då icke ville taga i tu med denna fråga. Men ett sådant skäl finnes nu icke. Vi äro nu samlade till en ordinarie riksdag och hafva således kommit ifrån den ställning, i hvilken denna fråga vid sista riksdagen befann sig.

Man har sagt, att bankofullmägtige gjort allt för litet för att få denna fråga utredd och skaffa plats för en byggnad åt riksbanken. Ja, det hjelper väl icke, att jag säger något, om icke herrarne tro hvad fullmägtige samfäldt yttrat i detta afseende. Jag skall derför icke inlåta mig på att vidare tala derom. Jag vill blott säga, att vi

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

gjort hvad vi kunnat. Vi hafva på mångfaldiga ställen sökt att erhålla en lämplig tomt. Men naturligtvis kan man icke taga hvilken tomt som helst, då det är fråga om ett riksbankshus. Åtminstone hafva fullmägtige ansett, att man bör söka få en plats, som är så afskild som möjligt och dock på samma gång centralt belägen. Man kan icke tränga in riksbanken hvar som helst, der man kan få en tomt för billigaste pris, och fullmägtige ha enhälligt funnit att ingen lämpligare plats finnes än den nu ifrågavarande, och ingen heller billigare, om der på samma gång beredes plats för ett nytt riksdagshus.

Det har här anförts hvad komitén sagt om riksbankens nuvarande läge och möjligheten af en ombyggnad derstädes. Jag vill då blott erinra derom, att af komiténs 10 medlemmar 5 förenat sig om detta, under det 5 varit af alldeles motsatt åsigt. Detta synes också af komiténs betänkande.

Så har det talats om, att det skulle blifva så svår fukt på Helgeandsholmen, att man icke skulle kunna få några fuktfria hvalf för riksbanken. Men den talare, som berörde denna sak, slutade dock med att förklara, att riksbanken kunde förläggas der — fastän han till en början icke ville hafva vare sig Riksdagen eller riksbanken dit förflyttade, och med detta slog han sjelf i hjel alla sina argument mot Helgeandsholmen och hofstallets dyrhet.

Vidare har man här talat om en artikel af en herre, som heter Lindström, hvilken artikel skulle vara synnerligen bevisande i denna fråga. Ja, mine herrar, jag har läst igenom denna artikel och läst den så uppmärksamt jag kunnat. Men fastän jag finner, att mannen begagnar stora later och åthäfvor, tycker jag dock, att han bevisar alldeles ingenting. Ty han uppsätter endast *sitt* "jag" mot hvilken annan auktoritet som helst; och dock synes han vilja blifva trodd endast derför. Han slutar sin uppsats — det är tydligt, att han tyckes tro, att han har icke så litet inflytande, ja, att han rent af synes tro, att hans ord skola verka afgörande på frågan — med den förklaringen, att han är fullt medveten om det stora ansvar han tager på sig, om han genom sitt uppträdande lyckas slå i hjel hela frågan. Jag skulle verkligen icke hafva vidrört denna artikel, som helt visst ingen fäster något afseende vid, om det ej varit derför att jag i min mån velat fritaga honom från allt ansvar, ty jag är viss derom, att ingen fäster det ringaste afseende vid denna artikel, och faller förslaget, kan herr Lindström vara fullkomligt lugn, ty han och hans artikel ha icke den ringaste del deri. I sammanhang härmed skall jag be att få erinra om en omständighet, som visar huru pass tillförlitlig denne herre kan vara, som nu uppträder med så stora åthäfvor. Han var en bland dem, som deltogo i täflingen om ritning till byggnader på Helgeandsholmen för Riksdagen och riksbanken år 1873. Han kom in med ett kostnadsförslag, uppgående till 1,470,921 kronor 4 öre. Man ser, huru noga och tillförlitligt detta förslag måste vara, då summan slutar på 4 öre. Men det råkade icke bättre till, än att andra sakkunniga, som granskat förslaget, funno en missräkning eller felräkning på, om jag mins rätt, 940,000 kronor. Mine herrar, det är på en sådan auktoritet

man väntar att man skall tro. För min del vill jag dock säga, att jag icke vill lägga något ansvar på denne man, i fall frågan faller.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Man talar om kostnaderna. Jag medgifver också, att de äro stora; och om man skulle betunga statsbudgeten med dessa stora belopp under byggnadstiden, så vore det verkligen fruktansvärdt. Men nu är det verkligen så lyckligt ställdt, att man redan har största delen samlad. Summan är visserligen stor — ungefär så mycket som ett par pansarbåtar, och det är en oerhördt stor summa — men om vi kunnat skaffa oss sådana båtar, så kunna vi nog äfven stå ut med detta, i synnerhet som pengarna, redan, såsom nämndt, till det mesta äro samlade.

Man säger, att det är så dåliga tider i landet, att det skulle uppstå en rigtig förskräckelse, om man nu toge fram dessa penningar, och använde dem. Man tyckes mena, att man bör samla penningar under dåliga tider för att taga fram och använda när det blir goda. Jag har deremot trott och tror, att ett alldeles motsatt förfarande bör ega rum, och att det just är under goda tider man bör samla medel för att ha att tillgå, då dåliga tider inträffa, det är när det är dåliga tider, när det är arbetsbrist — och det klagas ju nu, och detta med skäl, öfver brist inom handtverkerierna, bland näringsidkarne, ja på alla områden — rätta tillfället är inne att taga fram de penningar man samlat för att använda dem till utförandet af arbeten, hvarigenom man skulle bereda arbete och bröd åt hundratals, att icke säga tusentals personer. I detta afseende synes det mig, som om den närvarande tiden erbjöde det allra bästa tillfället, och säga hvad man vill, största delen af de stora summor dessa arbeten fordra, kommer arbetarne till godo, och hvem missunnar dem det i dessa för dem svåra tider.

Eller skola vi kanske vänta, till dess vi blifva eniga om någon plats? De flesta talare, som uppträdt, hafva haft olika mening härom. Jag föreställer mig, att det skulle blifva svårt att få 50 personer att ena sig om ett förslag. Kanske 20 kunna blifva ense om ett förslag, 20 om ett annat, 30 om åter något annat, och derigenom kan man få i hop en majoritet, som kan slå i hjel ett förslag. Men att få dem att förenas om ett förslag, det är helt enkelt omöjligt. Så synes det åtminstone, efter den erfarenhet man vunnit under den tid vi hållit på med denna fråga. Vi hafva nu så länge hållit på med denna fråga och vi hafva ju så många andra tvistefrågor, att det synes mig som om man borde söka komma till något resultat i denna sak och få åtminstone *en* stor fråga — så att säga — "ur lifvet." Hvarför kunna vi icke hafva mod att göra slut på denna ständigt återkommande tvistefråga? Det är visserligen sant, att det kräfves 250,000 kronor om året under några år — och detta är ju en stor summa — men så är det ock ett stort mål man vinner, nytt riksdagshus, nytt riksbankshus, lokaler för en mängd husvilla embetsverk, nya hofstallbyggnader och Helgeandsholmen slutligen ordnad, samt arbete och bröd åt 100-tals att icke säga 1,000-tals arbetare.

Denna byggnadsfråga har gått igenom många öden. Mellan 1866 och 1872 använde man mer än 400,000 kronor till att reparera vårt

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

närvarande riksdagshus. 1872 tillstyrktes af utskottet en motion, som också blef af Riksdagen bifallen, hvarigenom man begärde en utredning angående Helgeandsholmen. En utredning påbörjades också, som fortgick, men som icke blef färdig till 1873 års riksdag, hvarför fullmägtige i riksbanken och riksgäldskontoret vid 1873 års riksdag fingo i uppdrag att fortsätta utredningen. Försök gjordes visserligen i denna kammare att då omintetgöra föregående Riksdags beslut, men misslyckades. Till 1874 års riksdag voro ritningar och kostnadsförslag upprättade, som då inlemnades till Riksdagen. Utskottet tillstyrkte då att fortsätta på den bana man börjat och sålunda lösa frågan. Förslaget bifölls i Första Kammaren, men afslogs i Andra Kammaren, der ångern öfver de två nästföregående Riksdagarnes beslut fått öfverhand, och i den gemensamma voteringen segrade de ångerfulla, och hela frågan föll. Dermed var det slut med saken för den gången.

År 1877 upptogs Helgeandsholmsfrågan å nyo; den i ämnet väckta motionen afstyrktes af utskottet, hvilket afstyrkande också bifölls i Första Kammaren. Men i Andra Kammaren afslogs utskottets hemställan, och motionen bifölls. Då var det Andra Kammaren, som ville till Helgeandsholmen. Utan någon skiljaktighet hade statsutskottet kommit öfverens om och uppsatt voteringsproposition. Det hystes ingen tvekan om att man ej skulle votera. Men då inträffade det märkvärdiga, att Andra Kammaren afslog voteringspropositionen, hvaremot Första Kammaren, som afslagit motionen, godkände voteringspropositionen, och någon votering blef således ej af. Detta var år 1877.

År 1878 blef saken åter genom motion bragt på tal. Statsutskottet, som då icke ville till Helgeandsholmen, föreslog att låta genom sakkunniga personer granska ett af herr intendenten Jakobsson uppgjordt förslag, detsamma som herr Danielson genom motion vid denna riksdag sökt väcka till lif. Detta utskottets förslag bifölls af kamrarne, och ytterligare undersökning beslöt Riksdagen 1879 och 1880. Men vid sakkunniges granskning af herr Jakobssons förslag framställdes sådana anmärkningar, att det blef ingenting af med hela saken.

1881 förordnades å nyo en mängd sakkunniga personer — deribland några medlemmar från hvardera kammaren — att göra en utredning.

Sedan dessa gått omkring och undersökt åtskilliga platser, hamnade de slutligen der uppe i höjden på för detta Frimurarehusets tomt jemte andra som skulle förvärfvas. Då var man icke rädd för grunden, oaktadt ena hörnet af huset skulle läggas i Stockholms badinrättnings bassin. Jag tror icke heller, att man skulle stött på några oöfvervinneliga svårigheter i afseende på grunden, lika litet som nu. Men då skulle man inköpa Norstedtska husets tomt m. m., hvarför detta förslag afstyrktes af utskottet, såsom varande allt för kostsamt, och i stället föreslog utskottet att man skulle acceptera den "Jakobssonska puckeln" på det gamla riksdagshuset med en kostnadssumma af 1,128,785 kronor 60 öre. Detta förslag bifölls i Första Kammaren. Men en reservant i utskottet som tyckte detta vara allt för dyrt, hade kommit med ett alldeles nytt förslag, att man skulle göra undersökningar angående en ny tillbyggnad, afsedd för 20 à 30 år, och som skulle kosta omkring 300,000 kronor. Detta förslag antogs i denna

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

kammare och blef äfven vid den gemensamma voteringen Riksdagens beslut. Men undersökningarna ådagalade, att företaget skulle kräfva icke mindre än 800,000 kronor. Då såg man, att äfven detta förslag var orimligt, och så föll det också.

Redan långt förut hade man velat skilja frågan om riksdagshuset från riksbanksfrågan. Riksbanken hade försökt på åtskilliga ställen, såsom i qvarteret "Sjöhästen", i kanslihuset m. m., men det hade ej lyckats. Då föreslogs 1881, att man skulle förlägga endast riksbanken till Helgeandsholmen, hvilket ju somliga äfven nu anse skulle vara så ypperligt. Men det föll icke Riksdagen i smaken. Det bifölls visserligen i Första Kammaren, men afslogs i andra; och vid den gemensamma voteringen segrade Andra Kammarens mening.

På detta sätt har det gått. Hvad den närmaste tiden beträffar, så känna vi alla, huru det då tillgått. Och Riksdagen lär väl få hålla på med denna fråga åtminstone under vår, att icke säga under våra barns och barnbarns tid, om vi bifalla reservationen. Ty vi skulle blott få nya utredningar, nya så kallade undersökningar; men när dessa sedan framläggas, så säger man, att de icke duga till någonting, icke äro att lita på. Hvem i all verlden skall kunna gära undersökningar och förslag, som tillfredställa alla? Icke kan man begära, att fullmägtige i riksgäldskontoret eller banken sjelfva skola gå och borra, undersöka grunden och göra upp kostnadsförslag och ritningar, utan de måste vända sig till sakkunniga personer. Men när de sedan komma fram med förslagen, så säger man, att de äro odugliga — och så står man på samma punkt igen.

Äfven jag för min del skulle kunna hafva åtskilliga anmärkningar att göra mot förslaget; allt är icke ordnadt så som jag helst ville hafva det. Men jag har varit med nog länge för att finna, att om man skall komma till något verkligt resultat, så går det icke an, att den ene ställer sig upp och säger: "Om jag icke får bygga som jag vill, så säger jag nej", och den andre åter säger: "Ja, hvad du vill tycker jag nog till en del är bra, men det är dock åtskilligt deraf, som jag alls icke vill vara med om." På det viset ramlar hvarje förslag, som uppställes. Jag tror således, så vidt jag förstår, att det vore väl, om Riksdagen handlade på det viset, att man icke för småsaker rifver sönder stora och vigtiga förslag. Jag vill ingalunda klandra någon annan för hans åsigt; jag är öfvertygad, att hvar och en handlar efter bästa öfvertygelse. Men jag hoppas och tror äfven, att våra motståndare tro detsamma om oss, och att vi icke hafva andra motiv för vårt handlingssätt än att göra det bästa möjliga. Och för att komma till något resultat tror jag det är nödvändigt, att vi gå från dessa små skiljaktigheter för att förena oss om något stort och sålunda få en ändamålsenlig byggnad för både Riksdagen och riksbanken.

Sedan nu Första Kammaren, efter hvad man sagt mig, under det jag haft ordet, med 86 röster mot 28 antagit utskottets förslag, så skulle jag icke hafva mod att taga på mig ansvaret att vara med om att låta frågan falla, när den nu kommit så långt på väg och, som jag tror, på god väg.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Jag har upptagit tiden länge och anhåller om förlåtelse derför. Jag sluter mig till utskottets förslag, till hvilket jag ber att få yrka bifall.

Häruti instämde herrar *De Laval*, *Styffe*, *Cederschiöld*, *Bexelius*, *Björck*, *A. V. Carlson*, *Wittrock*, *Mallmin*, *Rydin*, *Larsson* i Upsala, Friherre *Bonde*, *Larsson* i Berga, *Metzén*, *Ekeborgh*, *Petersson* i Hamra, *Jonson* i Fröstorp, *Svenson* i Edum, *Persson* i Heljebol, *Hansson* i Solberga, *Stormaths M. Olsson*, *Broström*, *Sandwall* och *Erikson* i Myckelgård.

Herr Lyttkens: Det skulle draga alldeles för långt på tiden, om jag skulle söka vederlägga och bemöta allt det, som den siste ärade talaren behagade yttra, i synnerhet om jag skulle vilja gå in på alla de områden, på hvilka han rörde sig, t. ex. på skämtets, och, i likhet med honom, framdraga en hel del saker, som icke höra till frågan, såsom t. ex. enskilda personers spekulationer och fantasier om att bygga schweizerier och musikpaviljonger på Helgeandsholmen m. m. Att behandla sådana förslag och idéer, som enskilda personer uppgöra och framkasta, hör icke hit; det är ej derför, som frågan är före i Riksdagen; sådana enskilda personers funderingar behöfva alls icke upptaga kammarens tid.

Något, som icke minst förvånade mig i hans anförande var hans framställning af bazarbolagets rättigheter. Likasom han, såsom bankofullmägtig, har äfven jag i bankoutskottet sett det kontrakt, på hvilket bazarbolaget grundar sina anspråk. Detta kontrakt är sådant, att om man afrymmer holmen för att der få en öppen plan, skall bolaget hafva ersättning för hvad dess byggnader kostat att uppföra, eller 110,000 kronor, men om man åter tager bort byggnaderna för att använda holmen till något annat, så skall det hafva ersättning, beräknad efter andra grunder, nemligen efter värdering. Vid beräkningen af denna ersättning lägges naturligtvis, såsom vid expropriation, till grund, hvad inkomst bazarbyggnaden gifvit, och icke hvad huset eller tomten i och för sig äro värda eller kostat. Och hvilken expropriationsnämnd som helst, som här kommer med expropriationslagen i hand, kan på sin ed icke göra upp något annat förslag till ersättning, än en beräkning efter inkomsterna. Sådan är expropriationslagen; och den känner han till, lika väl som jag, och han känner äfven till, att bazarbolagets kontrakt är sådant, att detta är dess lagliga rätt. När då bolaget har årlig inkomst af omkring 30,000 kronor, så blifver ersättningssumman troligtvis en helt annan.

Hvad kongl. stallet beträffar, vill jag derom icke yttra mycket, men nog förefaller mig 1,100,000 kronor ofantligt högt tilltaget för en stallbyggnad. Här har sagts att värdet af de byggnader, som skulle lemnas, uppgår till lika högt värde, men tomten der det nya stallet skall uppföras har äfven ett ofantligt högt värde, och det finnes ingenstädes omnämdt och medtaget i beräkningarna.

Vidare talade herr L. Larsson så stort om, att man med full tillförsigt kunde lita på kostnadsförslaget, och namngaf i sammanhang dermed åtskilliga personer såsom garantier för detta. Ja, ett af de namnen,

han uppräknade, påminner mig om ett annat kostnadsförslag. Och den, som var med derom, kommer nog i håg, hvilket kostnadsförslag ingafs angående befästningsbyggnaden i Karlskrona, der en bank skulle läggas öfver ett af inloppen, och huru, sedan detta förslag vid gemensam votering bifallits, den beräknade kostnaden några år derefter befans vara icke på långt när tillräcklig. Såsom orsak till detta anförde dåvarande sjöministern, att man beräknat att kunna fylla med grus, men att man sedan fann att man der icke kunde erhålla grus, utan måste spränga och använda sten i stället. Ja, på det viset kan man göra upp kostnadsförslag för statens räkning, så att man ej ens ser efter, om föreslagna fyllnadsämnen finnas till hands eller icke. Mångfaldiga andra dylika exempel kunde framdragas, så det hörer till regel att kostnadsförslagen äro uppgjorda så låga som möjligt, och sedan företagen väl ju blifvit började, så tvingas Riksdagen att fortsätta.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Herr Liss Olof Larsson sade vidare, att det alls icke var meningen, att kostnadsförslag skulle få öfverskridas, emedan det står i beslutet ordet "högst", och då är det omöjligt för fullmägtige att låta byggnaderna blifva dyrare än den föreslagna summan, och frågade om vi sett något byggnadsarbete afstannadt och husen stå halffärdiga utan tak. Nej, det hafva vi ej, det är ju helt naturligt, att så ej kommer att ske nu heller vid detta byggnadsföretag, men det beror på, att staten blir den, hvilken då som vanligt får släppa till mera pengar, och det mycket mycket mera pengar här, kanske mer än någonsin förr. Man behöfver endast erinra sig Nationalmuseum, och huru denna byggnad kostat många gånger mer än man beräknat. Och vi hafva äfven varit med om åtskilliga andra dylika byggnadsföretag, t. ex. artillerikasernerna med flera. Icke har man låtit något af dessa afstanna eller stå utan tak. På något sådant finnes blott ett exempel, och det är Haga slott; men den byggnaden påbörjades och afslutades ju under helt andra förhållanden. Men nu blir det allt staten, som får träda emellan och betala hvad som fattas för att få byggnaderna färdiga.

Det talas om, att de uppgjorda kostnadsberäkningarna skulle vara så säkra. Jag anser deremot att aldrig några kostnadsberäkningar varit så osäkra som dessa, helst som inga godkända ritningar äro uppgjorda, samt i följd deraf ingen vet huru dessa byggnader skola blifva. Jag tviflar storligen på den säkerheten, ty man lägger icke en helt annan grund, man gör icke så stora förändringar i byggnadsplanen, som utskottet föreslagit, utan att kostnaderna ytterligare ökas, och dessa kostnader får Riksdagen till slut tillsläppa.

Men hvad vigtigare är, jag anser, att hela frågan kommit i ett sådant skede, att detta byggnadsföretag kommer att kosta nationen mycket mer, än det borde. Ty man måste se bort från det intresse, som naturligtvis stockholmsrepresentanterna hysa, att få Stockholms stad förskönad, att få Helgeandsholmen ordnad och prydd och monumentala byggnader uppförda. Vore ett sådant tillstånd rådande i landet, att vi hade öfverflöd på penningar och vore så rika, att man rent af kunde säga sig hafva anledning att blott derför begynna ett sådant företag, ja, då hade man rätt att tala om värdet och nödvän-

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

digheten af monumentala byggnader. Men förhållandet är icke sådant, utan det är tvärtom sådant, att äfven de pengar, som vi hafva samlade för företaget, äro utlånade till penningbehöfvande invånare i landet och allså måste sägas upp och drifvas in, om man skall bygga. Och det är kanske icke så lätt att drifva in dessa 4 millioner från dem, som hafva dem till låns.

Men äfven, om detta skulle låta sig göra, så vill jag icke för närvarande vara med om så dyrbara företag, som här äro i fråga. Vi kunna på den plats, der riksbanken står, bygga om riksbanken för en kostnad, som icke på långt när är så stor som den man här beräknat för det nya riksbankshuset. Och i stället för nytt riksdagshus kan man mycket väl bygga ett par nya samlingsrum för kamrarne på denna tomten åt sjösidan här bredvid. Det blir visserligen icke någon stor monumental byggnad, men kostnaden blir så relativt obetydlig, att den icke alls kan jemföras med den nu beräknade, och riksdagshuset kan blifva betydligt vackrare än sådant det nu är. Genom ett sådant sätt att lösa frågan vinna vi, dels att riksbanken kan vara under tak och i ordning på högst tre år, och dels att Riksdagen kan få nya samlingssalar färdiga på ett enda år. Men skall utskottets förslag antagas, så få vi vänta i 8 till 10 år.

Hvad åter kostnaderna beträffar, så har en representant från Stockholm varit särdeles upprigtig. Visserligen sökte han på ett egendomligt sätt sedan eskamotera bort sitt yttrande, i det han sade efteråt, att han för att öfverskyla sin första uppgift, att i de 4—5 millionerna, som han uppgaf planeringens ordnande och blotta kajbyggnaderna skulle kosta, äfven inberäknat kostnaderna för uppförande af några byggnader på holmen. Men han nämnde intet om dessas beskaffenhet eller hvartill de skulle vara, detta var en högst besynnerlig förklaring af en man, som är van att yttra sig och som väl vet hvad han säger, och det torde väl derför få anses vara sanningen närmast, att blotta ordnandet af holmen med kajbyggnader o. s. v. skulle kosta, om ej alldeles så mycket penningar som den talarens första uppgift, dock högst betydligt mer än de oss förelagda kostnadsförslagen upptaga.

Hvad grunden beträffar, så har derom redan myckets ordats. Särskildt har talaren på dalabänken jemfört den med grunden för centralstationen. Men han talade alls icke om den stora skilnad, som är mellan att bygga på en sådan plats som centralstationen eller midt i en ström, helst der det är så stark skärning som i norrström. Och hvad sjelfva säkerheten beträffar, så tror jag, att Stockholms kajbyggnader kunna lemna ganska lysande exempel på den der ofantliga säkerheten. Blott under den korta tid, jag varit riksdagsman, har man sett tre eller fyra ganska betydliga ras, och, som jag tror, bådar en och annan förskjutning ytterligare ras. Och hvad den der på förhand utlofvade säkerheten beträffar, så hafva vi, tror jag, exempel derpå i en bro här i Stockholm, för hvilken också lofvades att den skulle blifva så ofantligt säker, men jag tror just icke, att man nu prisar så mycket säkerheten i den byggnaden. När man skall lägga grund och uppföra stora byggnader icke i stilla vatten, utan i stark ström, så tror jag det är försigtigast att noga se sig före, och

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

här vid lag tviflar jag på att pålning kan komma att användas, utan får man allt använda en helt annan och mycket dyrare grundläggningsmetod; troligtvis och antagligen får man gå ned till den cirka 60 à 70 fot djupt under vattenytan liggande klippan och derifrån lägga en betongrund. Hvad detta kommer att kosta veta vi ej. Nog af, företaget kommer att blifva så dyrt, att vi ej hafva en aning derom, kanske dubbla den summan som nu uppgifves.

Jag vill icke upptaga kammarens tid längre; jag yrkar för min del afslag på alltsammans. Landets ställning i ekonomiskt afseende är svår och blifver trots tullarne icke bättre, utan antagligen under närmaste framtiden allt värre och värre, och då är ej skäligt och billigt att åsamka landet så stora utgifter.

Herr Hörnfeldt: Jag har inom utskottet biträdt den af herr Carl Ifvarsson m. fl. afgifna reservationen, emedan jag har ansett, att det skulle förefalla litet besynnerligt, om, sedan en föregående Riksdag afslagit Kongl. Maj:ts proposition om byggande af hus för Riksdagen, rikbanken och justitieombudsmansexpeditionen på Helgeandsholmen, man vid den påföljande på grund af en enskild motionärs framställning skulle vara villig att dit förlägga en sådan byggnad.

Jag har dessutom varit och är fortfarande öfvertygad derom — och det tror jag icke mången i kammaren skall kunna disputera om — att vi så väl för Riksdagen som för riksbanken i den närmaste framtiden behöfva en nybyggnad; och jag tror, att om man kombinerar dessa båda byggnadsfrågor för att uppföra båda nybyggnaderna på Helgeandsholmen, så kommer tiden att undanskjutas vida längre, än om man icke kombinerar frågorna, utan låter Riksdagen bygga sitt hus och riksbanken sitt på hvar sitt ställe. Hvad åter beträffar justitieombudsmansexpeditionen, så tror jag, att det icke är så ofantligt angeläget, utan att man mycket väl kan uppskjuta att anskaffa denna nya lokal.

Jag vill än en gång upprepa detta, att jag anser båda dessa byggnader för Riksdagen och för riksbanken vara så af behofvet påkallade, att jag icke vill undanskjuta dem så lång tid, som motionären afser, i det han vill kombinera frågorna och förlägga båda byggnaderna på Helgeandsholmen. Ty det kommer att taga ganska lång tid, innan i så fall byggnaderna äro färdiga.

Man har visserligen sagt, att man skulle kunna bygga bankhuset på Helgeansholmen samtidigt med det, att man rifver hofstallet och uppför ett nytt på Artilleriplanen. Ja, sådant låter sig mycket väl säga, men det låter sig icke utföra. Ty jag kan försäkra herrarne ehuru jag visserligen icke är någon byggmästare, att, såsom Helgeandsholmen är belägen, lär det icke vara möjligt att kunna bygga ett riksbankshus samtidigt med det att man rifver hofstallet.

Vidare har man sagt, att bankofullmägtige ansett Helgeandsholmen vara den allra lämpligaste platsen. Ja, det är ingen nyhet; det vet man mycket väl förut, att detta varit deras önskan, ja, det har nära nog blifvit en fix idé icke allenast hos bankofullmägtige i allmänhet, utan äfven hos herr Liss Olof Larsson i synnerhet, att få

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

en byggnad för riksbank och riksdag på Helgeandsholmen. Men detta utesluter icke — och det kunna herrarne icke neka till — att, trots det herrarne påstå, att Helgeandsholmen är undersökt, den dock icke är undersökt på de ställen, der det nu är ifrågasatt att lägga byggnaden. Och när man nu föreslår att der lägga ner så stora kostnader, som äro i fråga, så är det verkligen i sin ordning, att man först får se icke blott ritningar, utan äfven ett noggrant kostnadsförslag, och att grunden förut är så noga undersökt, att man ungefär kan förutse, hvad den kommer att kosta. Härpå svarar visserligen herr finansministern, att äfven om man verkställer undersökningar och upprättar ritningar, så båtar det till föga, emedan det sammansatta utskott, som har att behandla frågan, dock icke besitter den sakkännedom, som behöfves för att noggrant kunna pröfva förslaget. Deri kan herr finansministern hafva rätt, men vi äro nog lyckliga att kunna vädja till den som tillsatt utskottet, nemligen Riksdagen, som är i tillfälle att genom fackmän få pröfvadt huru vida förslaget samt de undersökningar, som föregått dess framläggande, äro af beskaffenhet att kunna tillerkännas vitsord.

Vidare har han sagt, att vi möjligen skulle gå miste om Hans Maj:t Konungens liberala anbud, om förslaget nu afslås. I det fallet ber jag få nämna, att utskottet icke sett något sådant anbud afgifvet till innevarande Riksdag annorledes än i form af en anonym promemoria. Jag antager dock att, för den händelse herrarne nödvändigt vilja förlägga riksdagshuset till Helgeandsholmen, Konungen äfven framgent skall visa sig så liberal att lemna sitt medgifvande dertill.

Vidare har man funnit det besynnerligt, att vi icke skulle sätta byggnaden i fråga i verket nu, då det finnes penningar tillgängliga för ändamålet. Härpå har herr Danielson redan svarat, att det gör ingenting till saken, om man tager medlen ur en samlad fond eller anskaffar dem på en gång; icke kan det väl vara meningen att, derför att en fond nu finnes sammanskjuten, man skall bygga huru galet som helst.

En annan talare har påstått, att grunden under Helgeandsholmen är sådan, att denna icke bör utgöra nytt hinder för byggnadernas uppförande derstädes, enär enligt hvad erfarenheten visat pålning derstädes icke behöfver företagas mer än till 70 fots djup, men man vet, att det finnes ställen, der man måste påla ända till 200 fots djup. Ja, jag medgifver att det kan gå för sig, men man måste väl också se på de stora kostnaderna, som äro förenade med ett sådant företag; och jag bestrider icke heller att man i det hänseendet utan fara kan uppföra stora byggnader på Helgeandsholmen, till och med ända ut i strömmen, om man blott vill anslå oerhördt med pengar dertill. I så fall har man dock åtminstone rätt att fordra en definitiv uppgift å det erforderliga kostnadsbeloppet, men någon sådan finnes icke tillgänglig.

En talare, som yttrade farhågor för att de för företaget i sin helhet beräknade kostnaderna nog skulle komma att öfverskridas, har herr L. O. Larsson sökt trankilisera dermed att han, herr Larsson, på tal just om detta ämne med en sakkunnig person, af denne fått det

svaret att han icke visste hvar han skulle kunna göra af med så mycket pengar som 6,400,000 kronor. I det fallet måste jag säga herr Larsson, att jag icke tager detta den sakkunniges yttrande för godt. Min öfvertygelse är, att det här beräknade beloppet af öfver 6 millioner kronor icke ens kommer att räcka till grundsättningen.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Herr Larsson sade vidare, att vi gått i en kretsgång i denna fråga och att vi nu, antingen det är rätt eller icke, måste bygga på Helgeandsholmen, ty det finnes icke någon annan plats; och han påstod att bankofullmägtige gjort allt sitt till för att anskaffa tomt till uppförande af ett nytt riksbankshus härstädes, fastän de icke lyckats i sina bemödanden. Men att döma af de protokoll jag läst — och jag förutsätter, att icke någon åtgärd i denna fråga från bankofullmägtiges sida undanhållits protokollet — hafva, efter hvad jag kan se, bankofullmägtige här vid lag icke gjort annat än vändt sig för ändamålet till egaren af det s. k. Bergstralska huset, hvars förvärfvande bankofullmägtige nog veta erfordrar så stora kostnader, i följd af gamla donationer, att all tanke på den tomten måste öfvergifvas.

Herr L. O. Larsson finner det så besynnerligt, att reservanterna vilja hafva frågan utredd, innan platsen bestämmes. Deri ligger alldeles icke något besynnerligt. Vi vilja äfven lemna åt banko- och riksgäldsfullmägtige att hvar för sig gå i författning om anskaffande af plats, de förre för bank- och de senare för riksdagshus och, sedan de funnit för ändamålet lämpliga platser, uppgöra och till Riksdagens pröfning öfverlemna vederbörliga kostnadsförslag och ritningar; dermed viljande förbehålla Riksdagen den slutliga pröfningsrätten och icke öfverlemna den åt nämnda fullmägtige. En sådan önskan måtte väl anses fullt befogad, då det gäller ett så stort och dyrbart företag, som det här ifrågavarande, och som ju alls icke kan jemföras med den af Riksdagen nyligen beslutade bankbyggnaden i Jönköping — det är en betydlig skilnad på en byggnad för 60,000 kronor och ett företag, som gäller minst 6,400,000 kronor.

Herr L. O. Larsson finner det vara en brillant affär att kunna få köpa Helgeandsholmen för 1,070,000 kronor. Vid sådant förhållande finner jag det högst märkvärdigt, att icke han sjelf eller någon kapitalist sökt förvärfva platsen och derigenom tillgodogöra sig den stora förtjensten. Nej, den förtjensten den unnar man naturligtvis Riksdagen.

Vidare åberopar herr Larsson åtskilliga auktoriteter, vid hvilkas mening man icke skulle hafva fäst tillbörligt afseende. Men dervid glömde han en auktoritet, nemligen representanten från Dalarne, herr L. O. Larsson sjelf; ty han är ju, som vi veta, en auktoritet, ehuru han af blygsamhet icke vill sjelf framhållla det, och han säger nu att riksdags- och riksbankshus *måste* byggas på Helgeandsholmen. Men det må tillgifvas mig att jag ej heller vid denna auktoritet kan fästa det afseende, den möjligen förtjenar.

Herr Boström har sagt, att vi genom att förlägga hofstallet till Artilleriplanen för våra efterkommande skaffa en ny Helgeandsholmsfråga. Häri instämmer jag till fullo; jag skulle icke vilja vara med

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

om ett upprepande deraf, lika litet som jag tror att herr Larsson ville det.

Herr Larsson har uppträdt klandrande mot en artikel i ämnet i Stockholms Dagblad, författad af en arkitekt Lindström, derför att denne icke heller tyckes godkänna åberopade auktoriteter, utan helt enkelt framställer sin mening om frågan, i hvad den afser Helgeandsholmen, såsom den der bör gälla framför alla andras. Jag tycker dock att ett klander i den rigtningen icke bort framkomma från herr Larsson, som ju sjelf icke anser någon annan åsigt vara den rätta, än den han sjelf hyllar. Hvad reservanterna angår, hafva de endast begärt att noggrann undersökning i saken och fullständig utredning af kostnaderna skola framläggas, innan Riksdagen kan besluta sig för de ifrågasatta byggnadernas utförande.

För öfrigt lefva vi ju i en tid, då man äflas om att bibehålla gamla antiqviteter. Hvarför då förstöra Helgeandsholmen, som ur antiqvarisk synpunkt ju företer en rätt vacker tafla i Stockholm.

Jag ber dessutom att få fästa uppmärksamheten på en formel oegentlighet, som jag finner i utskottets hemställan, nemligen då det i punkten 9 deraf föreslås, att nuvarande vagnsskjulet i qvarteret Beridarebanan må försäljas, och de inflytande medlen ingå till statsverket. Rörande denna fråga är dock mig veterligt hvarken framlagd någon kongl. proposition till eller motion väckt vid riksdagen, och jag anser derför att Riksdagen i formelt afseende är förhindrad att derom besluta.

För min del instämmer jag med de talare, som yrkat afslag å utlåtandet och bifall till reservationen. Visserligen skulle jag kunna gå in på herr O. Jonssons af herr Danielson biträdda förslag att bifalla reservationen, med angifna ändringar i mom. a och b. Men då jag tror att dermed egentligen icke vore något vunnet, vidhåller jag de åsigter, jag uttalat inom det sammansatta stats- och bankoutskottet, eller att det är bättre att frågan för närvarande förfalier, än att Riksdagen här fattar ett för sekler möjligen ödesdigert beslut.

Herr *Jansson* i Krakerud instämde med herr Hörnfeldt.

Herr Friherre Palmstierna: Då jag ämnar rösta för utskottets förslag, anhåller jag att i största korthet få angifva motiven dertill. Alla veta vi och alla äro vi öfverens derom, att riksbanken behöfver ett nytt hus, och detta med det allra snaraste. Deremot äro meningarna delade om den plats, hvarest detta hus bör uppföras. Att lägga det på samma ställe der riksbanken nu har sitt hufvudkontor vore förknippadt med många olägenheter under sjelfva byggnadstiden. Att det deremot är af stor vigt ur pekuniär synpunkt, att riksbankshuset får ett centralt läge, derom torde ingen meningsskiljaktighet råda. Likaledes torde vi vara ense om, att det är ett oafvisligt behof för Riksdagen att få till sitt förfogande en ändamålsenligare byggnad än den nuvarande. Men äfven härvid framställer sig frågan: hvar skall denna byggnad förläggas? I det fallet hafva flere platser föreslagits, bland andra tre till fyra olika ställen å Riddarholmen. Men

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

ingen af de sålunda ifrågasatta platserna har kunnat kring sig förena ett så stort antal röster som Helgeandsholmen, ehuru enighet derom icke ernåtts vare sig inom bankofullmägtige eller den för frågans förberedande utredning tillsatta komitén. Hvad angår det framkastade förslaget om Skeppsholmen som plats för ett blifvande riksdagshus, torde detsamma få anses öfvergifvet med hänsyn till holmens aflägsna läge och den långa öppna sträcka, man har att passera för att komma till holmen, hvilket ställe gör vägen dit ofta mindre behaglig.

Hvad reservanternas förslag beträffar, betraktar jag detsamma såsom mera negativt, enär der begäres en ny utredning, och att denna utredning icke får afse Helgeandsholmen. Min tro är dock, att man äfven vid en ny utredning skall komma tillbaka till Helgeandsholmen, ty efter hvad man tydligen ser, framtvingar den platsen sig sjelf. Men hvartill skulle i så fall en ny utredning tjena?

Hvad nu angår förslaget att lägga ifrågavarande byggnader å Helgeandsholmen, har man dervid påpekat följande olägenheter.

Först och främst säger man, att detta förslag skulle ur skönhetssynpunkt vara mindre tilltalande. Ja detta är nu en smakfråga, om hvilken meningarna kunna vara delade, men de förnämsta auktoriteter på detta område, under förra seklet Tessin och i våra dagar Zettervall, hafva båda icke hyst några betänkligheter i den vägen, och för öfrigt tror jag verkligen icke att Riksdagen håller särdeles mycket på att försköna Stockholm. Sedan kommer frågan om grundens beskaffenhet. Men äfven der hafva vi sakkunnige män att lita på; så väl Stockholms stads byggnadschef som chefen för väg- och vattenbyggnadscorpsen hafva försäkrat oss att grunden är fullkomligt fast, och det kommer ingalunda att möta oöfvervinneliga svårigheter att bereda utrymme för byggnaderna.

Slutligen hafva vi kostnaderna för företaget att taga i betraktande. Jag för min del finner verkligen denna sida af saken betänkligast. Arbetet blir dyrt, det kan icke nekas, men vi böra äfven betänka, att erforderliga medel redan finnas så väl i de sammansparade fonderna som i riksgäldskontorets och riksbankens hus, hvilka nu blifva lediga och väl få anses representera ett värde af omkring 1 ½ million kronor, de må nu komma att försäljas eller att upplåtas till lokaler åt embetsverk, hvilka hittills måst inrymmas i förhyrda lägenheter. Vidare har man påpekat, att det saknas utredning beträffande de blifvande kostnaderna. Men det är ju naturligt, att man innan platsen blifvit bestämd icke kan framlägga något detaljeradt kostnadsförslag. Jag är emellertid öfvertygad om att den i betänkandet nämnda summa kommer att räcka, och kanske går det för sig att bringa företaget till slut för ändå mindre belopp. Det har uttalats farhågor för den långa tid, som skulle åtgå till byggnadsarbetet, och man har framhållit de svårigheter, som under tiden skulle yppa sig, men arbetet kan ju omedelbart börjas så väl för stallet som för riksbanken.

På grund af hvad jag nu i korthet yttrat ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Herr Carl Ifvarsson: Jag skall icke spilla särdeles många ord på frågan, då jag antager att densamma redan på förhand är afgjord. Dock vill jag nämna åtskilliga omständigheter, som göra att jag på intet vilkor kan gå in på förslaget. För det första anser jag att uppförandet af ett hofstall, så dyrt som det nu föreslagna, är alldeles orimligt, för att Riksdagen skulle derpå offra så mycket penningar; och vill jag i afseende derå särskildt påpeka, att den tomt, om hvars bortbytande för ändamålet fråga är, har lika högt värde som den, hvilken skulle erhållas i utbyte. För det andra anser jag den för riksdags- och riksbankshusen föreslagna plats ej vara lämplig, ty grunden är dålig, så att dess bebyggande kommer att medföra stora kostnader. För det tredje kommer uppförandet af byggnaderna att medtaga så lång tid, att svårligen hvarken Riksdagen eller riksbanken kan vänta så länge. För öfrigt förefaller det mig underligt, att man nu frågar så litet efter kostnaden, att man är färdig att för ändamålet uppoffra hvad som helst. Det är icke länge sedan jag här hörde talas om att vi hade nöd i alla delar af landet. Det oaktadt har man emellertid funnit lämpligt att lägga indirekta skatter på folket, och jag vill fråga om vi kunna stå till svars för att för det nu ifrågavarande ändamålet använda så stora belopp, då det är möjligt att vinna samma mål med mindre än hälften. Jag för min del kan ej med godt samvete vara med om att så hushålla med folkets medel. Fertalet måste träla och släpa för att förtjena sitt lifsuppehälle; och detta blir än mera fallet efter de beslut i tullfrågan som i år fattats. Om, såsom jag vågar påstå och vidhåller, nu så är förhållandet, så frågar jag: tycka herrarne det verkligen vara skäl att bifalla detta nu ifrågavarande förslag? Jag vädjar till hvar och en, som känner förhållandena i landet.

Det skulle ej heller medföra någon nytta för Stockholms stad att der företaga så många och stora arbeten på en gång. Följden deraf skulle blifva, att man droge hit en hel del arbetare från landsbygden, hvilka nog finge hög aflöning, eftersom staten släpper till pengarne, men då arbetet sedan upphör, få de gå tillbaka till sin hemort. Under tiden hafva de fått dyra lefnadsvanor, så att de ej gjort några besparingar; och de få lemna Stockholm lika fattiga som de kommit hit; hvaremot, om de fått förblifva i sin hemort, de kunnat gagna näringarna och med derstädes rådande enklare lefnadsvanor kunnat spara en skärf, ehuru arbetslönen varit ringare. Företaget länder sålunda till ingen nytta hvarken för Stockholm eller landsorten; och hur jag skärskådar frågan, finner jag det högst olämpligt och orätt att lösa densamma på det nu af utskottets flertal föreslagna sättet.

Hvad herr Liss Olof Larsson anfört är för vidlyftigt att nu besvara, men större delen deraf kan bemötas med ett enda ord: slingrig advokatyr. Några ord vill jag dock nämna emot hvad som framhållits derom, att man hittills icke kunnat ena sig om något enda förslag i denna fråga. Anledningen till detta förhållande finner man lätt, i fall man ser till hvad som härvid under flera år passerat; ty hvilken utredning man än sökt åstadkomma, vare sig genom bankofullmägtige eller från Kongl. Maj:t, så har alltid Helgeandsholmen

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

kommit med. Men fullkomligt klart har denna Helgeandsholmens oundviklighet icke framstått förr än vi i fjor fingo höra en talare på stockholmsbänken yttra, att han då väl vore i minoriteten, men att Riksdagens hus i alla fall skulle till slut komma att förläggas på denna holme, och i år hafva vi fått ytterligare bekräftelse härpå genom att utskottets majoritet sagt detsamma. Det är således klart, att här ligger något annat bakom, och att saken således i sjelfva verket är afgjord på förhand, af hvem kan man naturligtvis icke säga. En talare på stockholmsbänken har i dag nämnt, att nu kunde frågan, om Helgeandsholmen skulle blifva tillgänglig, ej längre hållas öppen. Men under förutsättning att utskottets förslag icke går igenom, kan jag icke annat än anse detta för en stor välgerning, ty hade vi blott förr blifvit afstängda från Helgeandsholmen, skulle vi utan tvifvel långt före detta kunnat enas om plats både för Riksdagen och riksbanken. Utan att nu vidlyftigare yttra mig om denna så utdebatterade sak, vill jag anhålla att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservanternas förslag.

Herrar *Norén* och *Nilsson* i Skärhus instämde häruti.

Herr Herslow: Frågans vigt torde ursäkta mig, om jag med min hesa stämma för ett ögonblick pinar både kammaren och mig. Jag skall dock veta att göra pinan kort.

Under den långa diskussion i detta ämne, som försiggått så väl i pressen som inom Riksdagens kammare, har tanken på riksdags- och riksbankshusets förläggande på Helgeandsholmen granskats ur hvarje möjlig synpunkt. Man har dömt dem och fördömt dem ur estetisk sunpunkt. Men jag ställer mot desse domare ett par af de störste skönhetskännare och i arkitekturen de störste skönhetsproducenter, som vårt land enligt min mening frambragt, den ene under det gångna seklet, den andre under det innevarande, på hvilken senares förslag denna framställning till hufvudsaklig del är fotad, en skapande konstnär, hvilken man möjligen kan förebrå åtskilliga underliga produktioner, någon gång praktiskt besynnerliga eller till och med opraktiska anordningar, men ur hvars tanke och hand det osköna aldrig framgått. Då så är förhållandet, skulle jag åtminstone, för att kasta bort hans förslag, hafva något annat och bättre att tillgå än det smaklösa byggnadsförslag, som framlagts som alternativ. Ty skall denna trinda vidunderlighet erinra om idealet, så erinrar den åtminstone icke om annat än idealets baksida.

Man har vidare bedömt denna fråga ur sanitär synpunkt. Det vore orätt, säger man, att genom byggnader stänga en plats, som borde lemnas öppen, att beröfva hufvudstaden utrymme för sin andhemtning, minska dess "lungor". Är detta verkligen något annat än ett tanklöst tal? Har Stockholm icke på båda sidor om denna plats ett par lungor, sådana att jag icke vet någon annan hufvudstad i verlden, som har något liknande? Ty på ömse sidor finnas öppna platser på hundratals tunnland, fastän de icke äro täckta med sand eller sten, utan med rinnande vatten. Och att det strömmar luft genom dessa

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

lungor, det är ingen okunnig om, som gått öfver Norrbro — åtminstone ingen som gått den vägen med hög hatt. Jag tror, att något friskare ställe icke kan tänkas, och jag vet icke *någon* punkt i denna stad, som mindre behöfver en ny öppen plats, än den, på hvilken det är föreslaget att uppföra ifrågavarande byggnader.

Man har dömt förslaget äfven ur ekonomisk synpunkt. Ekonomiska lagar bjuda att icke besluta utgifter, för hvilka man icke har tillgångar, att icke göra stora utgifter annat än mot stor och verklig valuta och för anskaffande af saker, som icke blott äro angenäma, icke blott nyttiga, utan *nödvändiga*. Båda dessa lagar äro i detta fall följda. Den utgift, som skall göras, ligger — ett jemförelsevis ringa belopp afräknadt — fullständigt till hands; det ligger *för detta ändamål*, och när vi använda det för sitt ändamål, så förslösa vi icke ett öre, ty ändamålet är oundgängligt och såsom sådant erkändt. Här är heller icke fråga om att taga upp några nya skatter, utan endast att använda redan afsatta medel, att icke ytterligare skrinlägga ett kapital, som icke får användas för annat ändamål än det ifrågavarande.

Och för dessa penningar få vi också en stor valuta, det vågar jag påstå. Eller betyder det ingenting att skaffa ett betryggadt omhölje åt den vigtigaste nationalegendom vi hafva, en säker och tryggad bostad åt den institution, på hvilken nationens hela ekonomiska välstånd beror? För den, hvilken, såsom jag, har gått igenom de lokaler, som vår bank disponerar, förefaller det oursäktligt att tillåta, att en riksbank eller någon som helst bank får fortsätta sin verksamhet längre i en sådan byggnad. Och det kan ursäktas endast derigenom, att denna kammare icke fått fullt besked om eller icke velat taga fullt besked om, huru med dessa lokaler är bevändt. Detta hvad riksbanken angår. Och hvad riksdagshuset beträffar, är det en alldeles likgiltig sak för en fri nation, en nation, som känner sig stolt och glad åt sitt nationella oberoende, åt sin folkrepresentations stora inflytande på statsförvaltningen så väl som lagstiftningen, är det alldeles likgiltigt för en sådan nation, hurudana de lokaler äro beskaffade, inom hvilka dess representanter dväljas? Jag tror icke blott, att landet har en skyldighet här mot mig sjelf, mot sin egen värdighet, utan att det kan inverka äfven på denna representation sjelf, huruvida den rör sig inom ett värdigt och lämpligt rum eller icke, huruvida dess medlemmar, då de infinna sig till sina vigtiga värf, skola slinka in köksvägen, midt emellan ett spisqvarter och en krog, för att sedan hålla sina öfverläggningar i en sal, der vi trots alla gjorda förbättringsförsök äro inhysta så som ingen nationalförsamling i den bildade verlden. Således: vi behöfva dessa saker; vi hafva penningar att skaffa oss dessa saker för och vi få fullgod valuta icke blott ur vår egen, utan äfven ur nationens synpunkt.

Slutligen komma de praktiska invändningarna. Ja, skulle vi här taga upp och diskutera hvarje sådan invändning, så kunna vi fortsätta, till dess nästa ordinarie riksdag börjar, och det utan att behöfva tänka oss något "senare sammanträde". Det räcker godt till, om vi skola fortsätta till dess alla kammarens ledamöter fått alla sina praktiska

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

betänkligheter häfda. Men mig gäller som praktisk lag *en* högst, och det är den: Hvad du insett *bör* göras, och hvad du insett *kan* göras och kan göras *i dag*, det *skall* du göra *i dag*. Det finnes ingen skälm, som värre lurat menskligheten på goda föresatser och stora uppgifter, än den skalken, som heter: "i morgon". Och att det är denna qväll, på hvilken vi böra lösa denna fråga, derom har öfvertygat mig det beslut, som medkammaren just nyss fattat. Vi kunna lösa frågan denna dag. Viljen I säga mig, mine herrar, *när* vi nästa gång kunna det.

Jag ber ännu att få tillägga några ord i frågan, sedd ur ytterligare en synpunkt, som jag skulle vilja kalla den moraliska och som framhölls af den näst föregående ärade talaren, till hvars ord jag alltid gerna lyssnar. Han frågade: "Är det rätt att hushålla med folkets pengar på detta sätt? För de små ute på landet skola skattemedel, så använda, te sig som ett knappt ursäktligt slöseri". Jag tror mig egentligen redan hafva svarat i hufvudsak på hans förebråelse. Vi skola icke behöfva taga upp flere skatter. Vi skola ej behöfva uttaxera en enda extra skilling för detta ändamål. De penningar, som till detta arbete åtgå, finnas redan till största delen hopsamlade för detta syfte, och de, som ytterligare erfordras, behöfva icke uttaxeras; för *den* beskattningen har här redan vid denna riksdag dragits försorg. Förebråelsen skulle då gälla användningen. Men det är icke *små* mål, för hvilka dessa penningar skola användas; de sakna sannerligen icke betydelse för landets utveckling, vare sig dess materiella, nationella eller andliga. På betydelsen af ett nytt riksbankshus tror jag icke, att någon tviflar, och jag tror icke heller, att många tvifla på betydelsen af en nationalrepresentationen värdig yttre boning. Det folk, bland hvilket medborgarande och frihetsande så väl som rent mensklig kulturutveckling framträdt i sin största blomstring, nemligen grekerfolket, det visste hvad skönheten, de ädla formerna, det fria, ljusa harmoniska rummet betydde, hvilken rol det spelade för att uppfostra ett folks offentliga lif.

Herr talman, jag har sjelf tvekat, på hvilken sida jag här skulle ställa mig. Jag har tvekat länge, men min tvekan upphörde det ögonblick, då jag hörde utgången af voteringen i medkammaren. Då slog mig den tanken: det kan göras *i dag*. Kan kammaren stå till svars, om den spiller den dagen? Det synes mig, som skulle det vara en oväntadt vacker afslutning på denna riksdag, söndrad i så mycket, om dessa splitets dagar skulle slutas med ett stort nationelt enhetsverk!

Herr talman, nu yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Med herr Herslow instämde herrar *Smedberg*, *Anjou*, *Gumælius* och *Pålsson*.

Herr Andersson i Nöbbelöf: Jag hade icke tänkt att yttra mig i denna fråga, men jag har gjort det med anledning af det yrkande, som blifvit framställdt om bifall till reservanternas förslag med den förändring, att orden i mom. a "dock icke den af motionären föreslagna"

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

måtte derifrån uteslutas. Jag ber då, om detta förslag skulle vinna kammarens bifall, få hemställa, huru vida herrarne också äro beredde att draga konseqvenserna af ett sådant beslut. Utskottet har föreslagit att uppdraga åt riksbankens fullmägtige att med tillgängliga medel anskaffa och uppgöra plan för en för riksbanken lämplig plats. Om detta förslag bifölles, så skulle det mycket väl kunna inträffa att, när nästa Riksdag sammanträder, desse herrar fullmägtige just tillgodogjort sig Helgeandsholmen för det ändamålet. Äro herrarne beredde på att, för att få förlägga riksbanken dit samt för anordnande af ett hofstall på Artilleriplanen, offra dessa så stora summor? Jag betviflar att Riksdagen kan vara beredd på att göra detta. I valet mellan utskottets och dessa två andra förslag, tror jag utskottets vara att föredraga, emedan det erbjuder åtminstone den fördelen, att byggnaderna blifva förlagda på samma plats. Men oaktadt jag anser att läget på Helgeandsholmen är ett bland de bästa, som hittills blifvit föremål för ompröfning, så kan jag dock icke stå till svars hvarken inför mig sjelf eller andra, om jag skulle, innan ännu någon fullständig utredning föreligger, votera för användande af så ofantligt stora summor för dessa byggnader. Man må säga hvad man vill om att de utredningar, som förefinnas, skulle vara tillräckliga, så är det dock ett faktum, att de kostnadsförslag och den plan, som föreligga, äro ganska löjligt tillkomna samt afse endast uppförandet af en byggnad, då det nu deremot är föreslaget att på Helgeandsholmen uppföra två särskilda hus, och dessutom skulle vi blifva hänvisade till att nödgas lita på riksbankens och riksgäldskontoret fullmägtiges åtgöranden i saken. Som jag emellertid icke kan vara med derom, så ber jag att få yrka afslag å så väl utskottets som öfriga förslag.

Herr Johansson i Löfåsen: Jag kan icke med min röst bidraga till antagande af förslaget om att bygga på en plats, som enligt min åsigt alldeles icke är lämplig, och som icke heller någon fullständig utredning föreligger, och man till följd deraf icke kan beräkna hvilka kostnader detta byggnadsföretag komme att medföra, så kan jag icke göra annat än att yrka afslag å det i utskottets betänkande framlagda förslag.

Herr Persson i Mörarp: Det kan ej falla mig in att vid denna sena timme länge taga kammarens uppmärksamhet i anspråk. Jag vill icke heller försöka att följa herr Liss Olof Larsson på den kretsgång, hvarom han talte, ehuru det kunde vara mycket frestande; ty efter min uppfattning har denna kretsgång helt och hållet rört sig kring Helgeandsholmen.

Riksdagen må nemligen hafva sagt huru mycket som helst, att den icke vill bygga på Helgeandsholmen, så har man dock koncentrerat och förlagt sina förslag dit. Det hjelper icke att Riksdagen säger nej, ty Helgeandsholmen är och förblir det ideal, som hägrat för riksbankens fullmägtige. Jag vill alldeles icke underskatta betydelsen af att få ett riksbanks- och ett riksdagshus, enär jag anser dessa saker vara af så tvingande beskaffenhet, att just tanken på denna

frågas snara lösning har varit hufvudskälet, hvarför jag icke velat biträda utskottets förslag, alldenstund genom detsammas antagande denna lösning blir förlagd till en långt aflägsen framtid för att riksbanken må kunna inflytta i de ifrågasatta lokalerna på Helgeandsholmen, och detsamma gäller äfven för Riksdagen.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Jag har alltid föreställt mig att, om man skilt dessa frågor åt — och jag ber de af kammarens ledamöter, som voro närvarande, när förslaget framlades af general Björnstjerna om att sammankoppla alla möjliga byggnadsfrågor, erinra sig hurusom afsigten härmed synts vara, att vi slutligen icke skulle hafva någon annan byggnadsplats än just Helgeandsholmen — så hade det varit mycket lyckligare. Ty långt innan man kommit så långt med blotta grundläggningsarbetet å holmen, att byggnaderna kunna påbörjas, så skulle genom antagande af en annan byggnadsplats Riksdagen kunna hinna inflytta i en färdig lokal.

Vid 1883 års riksdag begärdes en komité för utredande af kostnaderna för uppförande af ett riksdagshus, hvilket dock icke finge förläggas på Helgeandsholmen; men det hjelpte icke att göra ett sådant förbehåll, ty man ville och man skulle komma till holmen. Komiténs ledamöter funno icke någon möjlighet att i Stockholm uppleta någon annan för ändamålet lämplig plats, och så har det sedermera också alltid gått; man må hafva föreslagit hvilken annan plats som helst, så har dock alltid åtminstone någon reservant hittat dit.

För min del har jag alltid hyst den tanken, att om man ville uppföra riksdagshuset på Artilleriplanen och antingen ombygga riksbankens hus på dess nuvarande plats eller någon annan lämplig plats i deras nuvarande närhet, eller också anskaffa någon annan tomt för denna byggnad, t. ex. den som för närvarande upptages af Kronprinsens stall, så skulle ifrågavarande byggnader samtliga hinna vara färdiga inom 3 år härefter.

Det är hufvudsakligen med anledning af de skäl, som här blifvit anförda, att riksbankens nuvarande hus befinner sig i så bristfälligt skick, att en ny lokal är af yttersta behof påkallad, som jag anser att dessa frågor böra skiljas åt. Hvad riksdagshuset beträffar, så kan man mycket lättare komma till målet; men jag kan icke, såsom herr Herslow, vara likgiltig för den kostnad som här ifrågasättes. Man säger visserligen, att man nu har större delen af det erforderliga kapitalet tillgängligt, så att man endast behöfver anlita detsamma utan att nödgas gå väsentligt derutöfver. Men detta påstående är icke rigtigt; dock vill jag icke tvista angående den saken. Under alla förhållanden anser jag det vara oförsvarligt att, äfven om man hade tillräckliga medel samlade för ändamålet, använda dem på ett slösaktigt sätt; och jag anser det vara att slösa med sina tillgångar, då man lägger så många hus på en så lös grund som den vid Norrström, just der strömsättningen är som starkast. Detta sätt att använda de anvisade medlen kan åtminstone icke jag gilla. Man har här omnämnt en sak, som jemväl torde böra tagas med i räkningen, nemligen de kontroverser med rättsegare, som bo kring Mälarens stränder i anledning af det intrång de skulle komma att lida genom Mälarens uppdämning vid dess utlopp. Jag skall icke vidare upptaga kammarens

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

tid utan vill endast säga, att det skall blifva mig temligen likgiltigt, vare sig man bifaller reservanternas förslag oförändradt eller med den af herr Olof Jonsson yrkade inskränkning. Öfvertygad som jag är, att, om Riksdagen äfven denna gång skulle lyckas att slå i hjel frågan om Helgeandsholmens bebyggande, Riksdagen sedermera må vara för all framtid befriad från vidare anspråk i den vägen.

Häruti förenade sig herr *Andersson* i Lyckorna.

Herr Danielson: Jag begärde ordet med anledning af herr Herslows yttrande. Jag tror icke att det kan vara nödvändigt att, på sätt han gjorde, skrufva upp den poetiska stämningen i afseende på en fråga af förevarande beskaffenhet; ty om det vid många tillfällen kan vara på sin plats att tala om vårt lands storhets kraft och utveckling, så passar detta icke i stycke här i detta fall.

Herr Herslow yttrade, att vi icke hade rätt att använda de anvisade medlen för andra ändamål än det, för hvilka de beviljats. Jag finner deremot härför icke något hinder, för så vidt Riksdagen så beslutar, och det är ju dessutom klart, att om man icke vill bestämma sig för *ett* byggnadsförslag, så kan man ju göra det i afseende på ett annat.

Här taltes vidare om hvad som anstode oss såsom en fri nation. Ja, dermed förhåller det sig så, att vi gå här och inbilla oss vara så stora; man uppträder som sprättar samt inbillar oss litet hvar att vara duktiga och förnäma, under det att landets stora flertal i sjelfva verket lefver på vigilans. Vi borde, synes mig, först se till att vi kunde betala våra skulder och sedan bygga efter som våra förhållanden medgifva; ty om vi nu tro oss hafva några tillgångar, så hafva vi också skulder. Vi hafva efter min uppfattning fått en fiende i vårt land, som vi böra oss angeläget vara att mota ut, och den fienden är vår skuldsättning; men vi böra sannerligen icke på detta sätt med storslagna ord skrufva upp fosterlandskänslan, när det gäller en sådan sak som byggande af ett riksbanks- och ett riksdagshus. Om en fiende landstigit på våra områden och stode i landet, så skulle det vara på sin plats att slå an på nationalkänslan, såsom den värde talaren herr Herslow gjorde, men här är det sannerligen ej på sin plats.

Vi hafva med vårt förslag åsyftat att förr hinna få bankhuset,— hvars nödvändighet jag icke helt och hållet vill förneka — färdigt än som enligt utskottets förslag är beräknadt. Kunna herrarne väl tro, att dessa byggnader skulle hinna blifva färdiga inom 7 år, på sätt utskottet beräknat, då Kongl. Maj:t i sin proposition under förra riksdagen ansåg, att dertill torde komma att åtgå omkring 9 år? Genom antagande af utskottets förslag afhjelpa vi ej sålunda det trängande behofvet af att snart få ett nytt riksbankshus.

Herr statsrådet Palmstierna yttrade, att det icke funnes någon annan plats, på hvilken vi så snart kunde påbörja byggnadsarbetet som på den ifrågavarande. Ja, vore det fråga om att börja byggandet med att slå ner pålarne i sjelfva sjön, så kan ju detta ske när som helst; men det är ju icke fråga blott härom. Låtom oss

derför se saken, sådan den är! Det finnes för närvarande sannerligen ingen anledning att icke iakttaga den för oss alla högst vigtiga regeln att hushålla med folkets medel. Och derför vill jag också för andra gången hafva till protokollet antecknadt, att jag icke vill vara med om detta förslag. Jag anhåller hos herr talmannen på det lifligaste om bifall till mitt förut gjorda yrkande.

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Herr *Andersson* i Örstorp instämde i detta yttrande.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de olika yrkanden, som förekommit, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels på afslag derå och bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, dels på bifall till de särskilda af herr Danielson och herr Jonsson i Hof framstälda förslag och dels slutligen på afslag å så väl utskottets som öfriga förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef begärd. I anledning häraf och för bestämmande af kontrapropositionen upptog herr talmannen å nyo de öfriga yrkandena, af hvilka det som afsåg bifall till reservationen oförändrad nu förklarades hafva flertalets röster för sig, men jemväl i fråga om kontrapropositionen begärdes votering, hvarför, och sedan till kontraproposition i denna votering antagits yrkandet om afslag, nu först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraproposition i hufvudvoteringen om 1:sta punkten i sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 5 antager yrkandet, att kammaren måtte, med afslag å utskottets hemställan i nämnda punkt, bifalla den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit yrkandet om afslag å så väl utskottets nämnda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen visade 78 ja, men 136 nej, i följd hvaraf propositionen för hufvudvoteringen erhöll följande lydelse:

Den, som bifaller hvad sammansatta stats- och bankoutskottet hemstält i 1:sta punkten af dess utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen, riksbanken m. m. (Forts.)

Vinner nej, har kammaren afslagit så väl utskottets nämnda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

I hufvudvoteringen afgåfvos 117 ja emot 96 nej, hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Herr Lyttkens begärde nu ordet och yttrade: Jag anhåller att få reservera mig mot kammarens nyss fattade beslut på den grund, att jag anser, att det i dessa tider af nöd och betryck i landet är onödigt att använda sådana stora summor för ett hofstall samt för ett riksdags- och riksbankshus, summor som mycket väl kunde användas för långt vigtigare ändamål.

Reservationer emot det fattade beslutet anmäldes vidare af herrar *Åkerlund, Östberg, Holmgren, Eliasson, Pettersson* i Tjärsta, *Anderson* i Skeenda, *Anderson* i Hamra, *Larsson* i Mörtlösa, *Anderson* i Himmelsby, *Petersson* i Brystorp, *Sjöberg, Erickson* i Bjersby, *Petersson* i Boestad, *Anderson* i Tenhult, *Andersson* i Hakarp, *Johansson* i Strömsberg, *Petersson* i Dänningelanda, *Andersson* i Löfhult, *Nilsson* i Käggla, *Redelius, Petersson* i Eksebo, *Carlsson* i Fågelhem, *Blådh, Petersson* i Runtorp, *Danielson, Berg* från Eksjö, *Norrby, Larsson* i Fole, *Jönsson* i Gammalstorp, *Svensson* i Lösen, *Nilsson* i Rinkaby, *Truedsson, Nilsson* i Sorröd, *Andersson* i Lyckorna, *Nilsson* i Skärhus, *Olsson* i Ornakärr, *Persson* i Mörarp, *Bengtsson* i Gullåkra, *Månsson, Carl Ifvarsson, Börjesson, Ericson* i Borekulla, *Gust. Mellin, Persson* i Stallerhult, *Johansson* i Löfåsen, *Bruse, Olson* i Stensdalen, *Andersson* i Upsal, *Pehrsson* i Önnerud, *Olsson* i Kyrkebol, *Jansson* i Krakerud, *Odell, Folke Andersson, Stjernspetz, Johansson* i Noraskog, *Ollas A. Ericsson, Larsson* i Lund, *Jonsson* i Hof, *Johnsson* i Thorsberg, *Hanson* i Berga och *Farup*.

Punkterna 2—5

Biföllos.

I *punkten 6* hemstälde utskottet, "att byggnaderna skola uppföras i enlighet med genom bankofullmägtiges och fullmägtiges i riksgäldskontoret försorg upprättade och af dem gillade ritningar."

Efter föredragning häraf anförde

Herr Lyttkens: Bland alla dessa förslag anser jag det, som blifvit framställdt i den nu föredragna punkten, vara det allra besynnerligaste. Riksbankens och riksgäldskontorets fullmägtige väljas för att sköta hvad som med riksbankens och riksgäldskontorets ändamål är förenadt, men icke för att besluta i byggnadsfrågor. Det är sant, att de kunna förskaffa sig biträde af sakkunnige, men de hafva dock icke samma tillfälle som regeringen att kunna anskaffa sakkunniga och opartiska personer. Jag skulle derför vilja föreslå, att det öfverlem-

nades åt Kongl. Maj:t att låta upprätta ritningarna och att dessa sedermera skulle af Riksdagen gillas.

Jag yrkar således, att 6:te punkten måtte erhålla följande lydelse: "att byggnaderna skola uppföras i enlighet med genom Kongl. Maj:ts försorg upprättade och af Riksdagen gillade ritningar."

Angående uppförande å Helgeandsholmen af byggnad för riksdagen riksbanken, m. m. (Forts.)

Häruti instämde herr *Stockenberg*.

Herr Hansson i Solberga: Jag skall endast be att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Herr Jonsson i Hof: Jag tror det vara allra rigtigast att åt fullmägtige i riksbanken och riksgäldskontoret öfverlemna det mycket förtjenta förtroendet att tillfredsställa Riksdagens behof af en god lokal, och jag anhåller derför om bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 7 och 8.

Biföllos.

Punkten 9.

Utskottet hemstälde, "att nuvarande vagnsskjulet i qvarteret Beridarebanan må försäljas, och de inflytande medlen ingå till statsverket."

I fråga härom yttrade

Herr Hörnfeldt: Då den nu föredragna punkten ej står i omedelbart sammanhang med de förut afgjorda punkterna, och då det skulle stå i uppenbar strid med de formella grundsatser, man i allmänhet brukar följa vid riksdagen, att fatta beslut i en fråga, angående hvilken hvarken någon proposition eller motion föreligger, anhåller jag, herr talman, om afslag å punkten.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes bevillningsutskottets betänkande n:o 16, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ändring af 47 § i gällande tullstadga.

Detta ärende skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit två gånger bordlagda.

§ 4.

Justerades ett protokollsutdrag, hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. $^3/_4$ 1 på natten.

In fidem
A. E. J. Johansson.

Stockholm, Isaac Marcus' Boktryckeri-Aktiebolag, 1888.